

1167

Čabianský
Kalendář
na rok
2015

ČABIANSKY KALENDÁR

na rok
2015

Ročník
päťdesiaty tretí,
od znovuvydania
dvadsiaty piaty

Békešská Čaba

Zodpovedná redaktorka:
Alžbeta Hollerová Račková

Na redigovaní Čabianskeho kalendára spolupracovali:
Hajnalka Krajčovičová

Šéfredaktori:

Ročníky 2006-2012	Tünde Tušková
Ročníky 2001-2005	Anna Ištvánová †
Ročníky 1992-2000	Helena Somogyiová
Ročník 1991	Helena Somogyiová a Anna Ištvánová

Ročníky 1947-1948	Michal Rohály
Ročníky 1937-1946	Michal Francisci
Ročníky 1920-1936	Ľudovít Žigmund Szeberényi

Jazyková spolupráca:
Iveta Hruboňová

Vydavateľ:
Čabianska organizácia Slovákov

Za vydanie zodpovedá:
Michal Lásik, predseda

Podporovatelia:
Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Zastupiteľský zbor župného mesta Békešská Čaba
Ministerstvo ľudských zdrojov / národnostné oddelenie

Tlačiareň:
Progresszív Nyomda Kft.
Békešská Čaba, ul. Erkela č. 2
Tel.: +36-66-328-360
Zodpovedný vedúci:
I. Zoltán Kovács

Počet strán: 200
Náklad: 500 výtlačkov

HU ISSN 0866 – 1219

*Prajeme vám,
aby ste mali dostatok sily pre všedný život,
aby ste zvládli to, čo je práve najbližšie,
aby bola pre Vás každá práve prežívaná
hodina tá najdôležitejšia,
aby ste mali istotu, že to, čo robíte v danú
chvíľu, je to najsprávnejšie,
aby ste dosiahli poznanie, že nepremárnite
svoj život, pretože nie je tak dôležité, aký
bude, ale akí budete v ňom Vy!*

Redakcia Čabianskeho kalendára

Január

2015

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

				Východ	Západ
1. Štvrtok	Nový rok, Štátny sviatok	Nový rok , Fruzsina		07:22	16:02
2. Piatok	Alexandra, Karina	Ábel		07:22	16:03
3. Sobota	Daniela	Genovéva, Benjámín		07:22	16:04
4. Nedeľa	Drahoslav	Titusz, Leóna		07:22	16:05
5. Pondelok	Andrea	Simon	○	07:22	16:06
6. Utorok	Traja králi , Antónia	Traja králi , Boldizsár		07:22	16:07
7. Streda	Bohuslava	Attila, Ramóna		07:22	16:08
8. Štvrtok	Severín	Gyöngyvér		07:21	16:09
9. Piatok	Alexej	Marcell		07:21	16:10
10. Sobota	Dáša	Melánia		07:21	16:12
11. Nedeľa	Malvína	Ágota		07:21	16:13
12. Pondelok	Ernest	Ernő		07:20	16:14
13. Utorok	Rastislav	Veronika	◐	07:20	16:15
14. Streda	Radovan	Bódog		07:19	16:16
15. Štvrtok	Dobroslav	Lóránd, Lóránt		07:19	16:18
16. Piatok	Kristína	Gusztáv		07:18	16:19
17. Sobota	Nataša	Antal, Antónia		07:18	16:20
18. Nedeľa	Bohdana	Piroska		07:17	16:22
19. Pondelok	Drahomíra, Mária	Sára, Máriaó		07:16	16:23
20. Utorok	Dalibor	Fábián, Sebestyén	●	07:15	16:24
21. Streda	Vincent	Ágnes		07:15	16:26
22. Štvrtok	Zora	Vince, Artúr		07:14	16:27
23. Piatok	Miloš	Zelma, Rajmund		07:13	16:29
24. Sobota	Timotej	Timót		07:12	16:30
25. Nedeľa	Gejza	Pál		07:11	16:31
26. Pondelok	Tamara	Vanda, Paula		07:10	16:33
27. Utorok	Bohuš	Angelika	◐	07:09	16:34
28. Streda	Alfonz	Károly, Karola		07:08	16:36
29. Štvrtok	Gašpar	Adél		07:07	16:37
30. Piatok	Ema	Martina		07:06	16:39
31. Sobota	Emil	Marcella, Gerda		07:05	16:40

Gazdovské príslovia, dobré rady

Na nový rok o slepačí krok, na Tri krále o krok dále, na Hromnice o hodinu více.

Keď je január suchý a studený, možno vo februári očakávať mnoho snehu.

Mena Ježiš k peci najbliž.

Keď rastie tráva v januári, zle rastie v lete.

A series of horizontal lines providing a writing area. There are 13 lines in total, starting from the first line below the pen icon and extending down to the bottom of the page.

Február

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

Východ | Západ

1. Nedeľa	Tatiana	Ignác		07:04	16:42
2. Pondelok	Mária-Hromnice, Erik, Erika	Karolina, Aida		07:03	16:43
3. Utorok	Blažej	Balázs	○	07:01	16:45
4. Streda	Veronika	Ráhel, Csenge		07:00	16:46
5. Štvrtok	Agáta	Ágota, Ingrid		06:59	16:48
6. Piatok	Dorota	Dorottya, Dóra		06:58	16:49
7. Sobota	Vanda	Tódor, Rómeo		06:56	16:51
8. Nedeľa	Zoja	Aranka		06:55	16:52
9. Pondelok	Zdenko	Abigél, Alex		06:53	16:54
10. Utorok	Gabriela	Elvira		06:52	16:55
11. Streda	Dezider	Bertold, Marietta	◐	06:51	16:57
12. Štvrtok	Perla	Lívia, Lídia		06:49	16:58
13. Piatok	Arpád	Ella, Linda		06:48	17:00
14. Sobota	Deň zalúbených, Valentín	Deň zalúbených, Bálint, Valentín		06:46	17:01
15. Nedeľa	Pravoslav	Kolos, Georgina		06:45	17:03
16. Pondelok	Ida, Liana	Julianna, Lilla		06:43	17:04
17. Utorok	Miloslava	Donát		06:41	17:06
18. Streda	Popolcová streda, Jaromír	Popolcová streda, Bernadett	●	06:40	17:07
19. Štvrtok	Vlasta	Zsuzsanna		06:38	17:09
20. Piatok	Lívia	Aladár, Álmos		06:36	17:10
21. Sobota	Eleonóra	Eleonóra		06:35	17:11
22. Nedeľa	Etela	Gerzson		06:33	17:13
23. Pondelok	Roman, Romana	Alfréd		06:31	17:14
24. Utorok	Matej	Elemér		06:30	17:16
25. Streda	Frederik, Frederika	Mátyás	◐	06:28	17:17
26. Štvrtok	Viktor	Géza		06:26	17:19
27. Piatok	Alexander	Edina		06:24	17:20
28. Sobota	Zlatica	Ákos, Bátor		06:23	17:22

Marec

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

Východ | Západ

				Východ	Západ
1. Nedeľa	Albín	Albin		06:21	17:23
2. Pondelok	Anežka	Lujza		06:19	17:25
3. Utorok	Bohumil, Bohumila	Kornélia		06:17	17:26
4. Streda	Kazimír	Kázmér		06:15	17:27
5. Štvrtok	Fridrich	Adorján, Adrián	○	06:14	17:29
6. Piatok	Radoslav, Radoslava	Leonóra, Inez		06:12	17:30
7. Sobota	Tomáš	Tamás		06:10	17:32
8. Nedeľa	MDŽ , Alan, Alana	MDŽ , Zoltán		06:08	17:33
9. Pondelok	Františka	Franciska, Fanni		06:06	17:34
10. Utorok	Bruno, Branislav	Ildikó		06:04	17:36
11. Streda	Angela, Angelika	Szilárd		06:02	17:37
12. Štvrtok	Gregor	Gergely		06:00	17:39
13. Piatok	Vlastimil	Krisztián, Ajtony	◐	05:59	17:40
14. Sobota	Matilda	Matild		05:57	17:41
15. Nedeľa	Svetlana	Štátny sviatok , Kristóf		05:55	17:43
16. Pondelok	Boleslav	Henrietta		05:53	17:44
17. Utorok	Ľubica	Gertrúd, Patrik		05:51	17:45
18. Streda	Eduard	Sándor, Ede		05:49	17:47
19. Štvrtok	Jozef	József, Bánk		05:47	17:48
20. Piatok	Vítazoslav, Klaudius	Klaudia	●	05:45	17:50
21. Sobota	Blahoslav	Benedek		05:43	17:51
22. Nedeľa	Beňadik	Beáta, Izolda		05:41	17:52
23. Pondelok	Adrián	Emóke		05:39	17:54
24. Utorok	Gabriel	Gábor, Karina		05:37	17:55
25. Streda	Marian	Irén, Irisz		05:35	17:56
26. Štvrtok	Emanuel	Emánuel		05:33	17:58
27. Piatok	Alena	Hajnalka	◐	05:31	17:59
28. Sobota	Soňa	Gedeon, Johanna		05:29	18:00
29. Nedeľa	Miroslav	Auguszta		05:27	19:02
30. Pondelok	Vieroslav	Zalán		05:26	19:03
31. Utorok	Benjamín	Árpád		06:24	19:04

Apríl

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Streda	Hugo	Hugó	06:22	19:06
2. Štvrtok	Zita	Áron	06:20	19:07
3. Piatok	Velký piatok, Richard	Velký piatok, Buda, Richárd	☉ 06:18	19:08
4. Sobota	Izidor	Izidor	06:16	19:10
5. Nedeľa	Vel'konočná nedeľa, Miroslava	Vel'konočná nedeľa, Vince	06:14	19:11
6. Pondelok	Vel'konočný pondelok, Irena	Vel'konočný pondelok, Vilmos, Bíborka	06:12	19:12
7. Utorok	Zoltán	Herman	06:10	19:14
8. Streda	Albert	Dénes	06:08	19:15
9. Štvrtok	Milena	Erhard	06:06	19:16
10. Piatok	Igor	Zsolt	☾ 06:04	19:18
11. Sobota	Július	Leó, Szaniszló	06:03	19:19
12. Nedeľa	Estera	Gyula	06:01	19:20
13. Pondelok	Aleš	Ida	05:59	19:22
14. Utorok	Justína	Tibor	05:57	19:23
15. Streda	Fedor	Anasztázia, Tas	05:55	19:24
16. Štvrtok	Dana, Danica	Csongor	05:53	19:26
17. Piatok	Rudolf	Rudolf	● 05:51	19:27
18. Sobota	Valér	Andrea, Irma, Emma	05:50	19:28
19. Nedeľa	Jela	Emma	05:48	19:30
20. Pondelok	Marcel	Tivadar	05:46	19:31
21. Utorok	Ervín	Konrád	05:44	19:32
22. Streda	Slavomír	Csilla, Noémi	05:43	19:34
23. Štvrtok	Vojtech	Béla	05:41	19:35
24. Piatok	Juraj	György	☾ 05:39	19:36
25. Sobota	Marek	Márk	05:37	19:38
26. Nedeľa	Jaroslava	Ervin	05:36	19:39
27. Pondelok	Jaroslav	Zita	05:34	19:40
28. Utorok	Jarmila	Valéria	05:32	19:42
29. Streda	Lea, Leo	Péter	05:31	19:43
30. Štvrtok	Anasztázia	Katalin, Kitti	05:29	19:44

Máj

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

				Východ	Západ
1. Piatok	Sviatok práce	Sviatok práce, Fülöp, Jakab		05:28	19:46
2. Sobota	Žigmund	Zsigmond	○	05:26	19:47
3. Nedela	Galina	Timea, Irma		05:24	19:48
4. Pondelok	Florián	Deň matiek, Mónika, Flórián		05:23	19:49
5. Utorok	Lesia, Lesana	Györgyi, Adrián		05:21	19:51
6. Streda	Hermína	Ivett, Frida		05:20	19:52
7. Štvrtok	Monika	Gizella		05:18	19:53
8. Piatok	Deň víťazstva nad fašizmom, Ingrida	Mihály		05:17	19:55
9. Sobota	Roland	Gergely		05:16	19:56
10. Nedela	Deň matiek, Viktória	Deň matiek, Ármin, Pálma	◐	05:14	19:57
11. Pondelok	Blažena	Ferenc		05:13	19:58
12. Utorok	Pankrác	Pongrác		05:12	20:00
13. Streda	Servác	Szervác, Imola		05:10	20:01
14. Štvrtok	Bonifác	Bonifác		05:09	20:02
15. Piatok	Žofia, Sofia	Zsófia, Szonja		05:08	20:03
16. Sobota	Svetozár	Mózes, Botond		05:07	20:05
17. Nedela	Gizela	Paszkal	●	05:05	20:06
18. Pondelok	Viola	Alexandra, Erik		05:04	20:07
19. Utorok	Gertrúda	Ivó, Milán		05:03	20:08
20. Streda	Bernard	Bernát, Felícia		05:02	20:09
21. Štvrtok	Zina	Konstantin		05:01	20:10
22. Piatok	Júlia, Juliana	Júlia, Rita		05:00	20:12
23. Sobota	Želmíra	Dezső		04:59	20:13
24. Nedela	Turíce, Ela	Turíce, Eszter, Eliza	◐	04:58	20:14
25. Pondelok	Turíce, Deň detí, Urban	Turíce, Deň detí, Orbán		04:57	20:15
26. Utorok	Dušan	Fülöp, Evelín		04:56	20:16
27. Streda	Iveta	Hella		04:55	20:17
28. Štvrtok	Viliam	Emil, Csanád		04:54	20:18
29. Piatok	Vilma	Magdolna		04:54	20:19
30. Sobota	Ferdinand	Janka, Zsanett		04:53	20:20
31. Nedela	MDD, Petra, Petronela	Angéla, Petronella		04:52	20:21

Jún

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Pondelok	Žaneta	Tünde	 04:50	20:33
2. Utorok	Xénia, Oxana	Kármén, Anita	04:49	20:34
3. Streda	Karolína	Klotild	04:48	20:35
4. Štvrtok	Lenka	Bulcsú	04:48	20:35
5. Piatok	Laura	Fatime	04:48	20:36
6. Sobota	Norbert	Norbert, Cintia	04:47	20:37
7. Nedeľa	Róbert	Róbert	04:47	20:38
8. Pondelok	Turíce, Medard	Turíce, Medárd	 04:46	20:38
9. Utorok	Turíce, Stanislava	Turíce, Félix	04:46	20:39
10. Streda	Margaréta	Margit, Gréta	04:46	20:40
11. Štvrtok	Dobroslava	Barnabás	04:46	20:40
12. Piatok	Zlatko	Villó	04:46	20:41
13. Sobota	Anton	Antal, Anett	04:45	20:41
14. Nedeľa	Deň otcov, Vasil	Deň otcov, Vazul	04:45	20:42
15. Pondelok	Vít	Jolán, Vid	 04:45	20:42
16. Utorok	Blanka, Bianka	Jusztín	04:45	20:43
17. Streda	Adolf	Laura, Alida	04:45	20:43
18. Štvrtok	Vratislav	Arnold, Levente	04:46	20:44
19. Piatok	Alfréd	Gyárfás	04:46	20:44
20. Sobota	Valéria	Rafael	04:46	20:44
21. Nedeľa	Alojz	Alajos, Leila	04:46	20:44
22. Pondelok	Paulína	Paulína	 04:46	20:44
23. Utorok	Sidónia	Zoltán	04:47	20:45
24. Streda	Ján	Iván	04:47	20:45
25. Štvrtok	Olívia, Tadeáš	Vilmos	04:47	20:45
26. Piatok	Adriána	János, Pál	04:48	20:45
27. Sobota	Ladislav, Ladislava	László	04:48	20:45
28. Nedeľa	Beáta	Levente, Irén	04:49	20:45
29. Pondelok	Peter, Pavol, Petra	Péter, Pál	04:49	20:44
30. Utorok	Melánia	Pál	 04:50	20:44

Júl

2015

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

				Východ	Západ
1. Streda	Diana	Tihamér, Annamária		04:50	20:35
2. Štvrtok	Berta	Ottó		04:51	20:34
3. Piatok	Miloslav	Kornél, Soma		04:51	20:34
4. Sobota	Prokop	Ulrik		04:52	20:34
5. Nedeľa	Sviatok svätého Cyrila a Metoda, Cyril, Metod	Deň Slovákov v Maďarsku, Emese, Sarolta		04:52	20:34
6. Pondelok	Patrik, Patrícia	Csaba		04:53	20:33
7. Utorok	Oliver	Apollónia		04:54	20:33
8. Streda	Ivan	Ellák	☾	04:55	20:33
9. Štvrtok	Lujza	Lukrécia		04:55	20:32
10. Piatok	Amália	Amália		04:56	20:32
11. Sobota	Milota	Nóra, Lili		04:57	20:31
12. Nedeľa	Nina	Izabella, Dalma		04:58	20:30
13. Pondelok	Margita	Jenő		04:59	20:30
14. Utorok	Kamil	Örs, Stella		05:00	20:29
15. Streda	Henrich	Henrik, Roland	●	05:00	20:28
16. Štvrtok	Drahomír	Valter		05:01	20:28
17. Piatok	Bohuslav	Endre, Elek		05:02	20:27
18. Sobota	Kamila	Frigyes		05:03	20:26
19. Nedeľa	Dušana	Emília		05:04	20:25
20. Pondelok	Ilja, Eliáš	Illés		05:05	20:24
21. Utorok	Daniel	Dániel, Daniella		05:06	20:24
22. Streda	Magdaléna	Magdolna	☾	05:07	20:23
23. Štvrtok	Olġa	Lenke		05:08	20:22
24. Piatok	Vladimír	Kinga, Kincső		05:10	20:21
25. Sobota	Jakub	Kristóf, Jakab		05:11	20:19
26. Nedeľa	Anna, Hana	Anna, Anikó		05:12	20:18
27. Pondelok	Božena	Olġa, Liliána		05:13	20:17
28. Utorok	Krištof	Szabolcs		05:14	20:16
29. Streda	Marta	Márta, Flóra		05:15	20:15
30. Štvrtok	Libuša	Judit, Xénia	☽	05:16	20:14
31. Piatok	Ignác	Oszkár		05:18	20:12

Gazdovské príslovia, dobré rady

Keď na Jakuba slnce svieti, má vraj veľká zima býti.

Ženci na pole, včely z pole.

Jaký júl, taký budúci január.

Jestli prší na deň Navštívenia Panny Márie, prší 40 dní.

Čas na zaváranie: višne, maliny, egreše, ríbezle, marhule, broskyne, černice (moruše), jablká, čučoriedky a brusnice+ špenát, šťavel, uhorky, repa, kaleráb, zelená fazuľa, rebarbara, karfiol, paradajky, kel

August

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

Východ | Západ

1. Sobota	Božidara	Boglárka		05:19	20:11
2. Nedeľa	Gustáv	Lehel		05:20	20:10
3. Pondelok	Jerguš	Hermína		05:21	20:09
4. Utorok	Dominika, Dominik	Domonkos, Dominika		05:22	20:07
5. Streda	Hortenzia	Krisztina		05:23	20:06
6. Štvrtok	Jozefína	Bertabettina		05:25	20:04
7. Piatok	Štefánia	Ibolya	☾	05:26	20:03
8. Sobota	Oskar	László		05:27	20:01
9. Nedeľa	Ľubomíra	Emőd		05:28	20:00
10. Pondelok	Vavrínek	Lórinč		05:30	19:58
11. Utorok	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc		05:31	19:57
12. Streda	Darina	Klára		05:32	19:55
13. Štvrtok	Ľubomír	Ipoly	●	05:33	19:54
14. Piatok	Mojmír	Marcell		05:35	19:52
15. Sobota	Marcela	Mária		05:36	19:51
16. Nedeľa	Leonard	Ábrahám		05:37	19:49
17. Pondelok	Milica	Jácint		05:38	19:47
18. Utorok	Elena, Helena	Ilona		05:40	19:46
19. Streda	Lýdia	Huba		05:41	19:44
20. Štvrtok	Anabela	Sviatok sv. Štefana, István	☾	05:42	19:42
21. Piatok	Jana	Sámuel, Hajna		05:43	19:40
22. Sobota	Tichomír	Menyhért, Mirjam		05:45	19:39
23. Nedeľa	Filip	Bence		05:46	19:37
24. Pondelok	Bartolomej	Bertalan		05:47	19:35
25. Utorok	Ľudovít	Lajos, Patrícia		05:48	19:33
26. Streda	Samuel	Izsó		05:50	19:32
27. Štvrtok	Silvia	Gáspár		05:51	19:30
28. Piatok	Výročie SNP, Augustín	Ágoston	☉	05:52	19:28
29. Sobota	Nikola, Nikolaj	Beatrix, Erna		05:54	19:26
30. Nedeľa	Ružena	Rózsa		05:55	19:24
31. Pondelok	Nora	Erika, Bella		05:56	19:22

September

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Utorok	Deň Ústav, Drahoslava	Egyed, Egon	05:57	19:20
2. Streda	Linda, Rebeka	Rebeka, Dorina	05:59	19:19
3. Štvrtok	Belo	Hilda	06:00	19:17
4. Piatok	Rozália	Rozália	06:01	19:15
5. Sobota	Regina	Viktória, Lőrinc	 06:02	19:13
6. Nedeľa	Alica	Zakariás	06:04	19:11
7. Pondelok	Marianna	Regina	06:05	19:09
8. Utorok	Miriama	Mária, Adrienn	06:06	19:07
9. Streda	Martina	Ádám	06:07	19:05
10. Štvrtok	Oleg	Nikolett, Hunor	06:09	19:03
11. Piatok	Bystrík	Teodóra	06:10	19:01
12. Sobota	Mária	Mária	 06:11	18:59
13. Nedeľa	Ctibor	Kornél	06:12	18:57
14. Pondelok	Ľudomil	Szeréna, Roxána	06:14	18:55
15. Utorok	Sedembolestná Panna Mária, Jolana	Sedembolestná Panna Mária, Enikő, Melitta	06:15	18:53
16. Streda	Ľudmila	Edit	06:16	18:51
17. Štvrtok	Olympia	Zsófia	06:17	18:49
18. Piatok	Eugénia	Diana	06:19	18:47
19. Sobota	Konštantín	Vilhelmina	 06:20	18:45
20. Nedeľa	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika	06:21	18:44
21. Pondelok	Matúš	Máté, Mirella	06:23	18:42
22. Utorok	Móric	Móric	06:24	18:40
23. Streda	Zdenka	Tekla	06:25	18:38
24. Štvrtok	Ľuboš, Lubor	Gellért, Mercedesz	06:26	18:36
25. Piatok	Vladislav	Eufrozina, Kende	06:28	18:34
26. Sobota	Edita	Jusztina, Pál	06:29	18:32
27. Nedeľa	Cyprián	Adalbert	 06:30	18:30
28. Pondelok	Václav	Vencel	06:32	18:28
29. Utorok	Michal, Michaela	Mihály	06:33	18:26
30. Streda	Jarolím	Jeromos	06:34	18:24

Október

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

				Východ	Západ
1. Štvrtok	Arnold	Malvin		06:35	18:22
2. Piatok	Levoslav	Petra		06:37	18:20
3. Sobota	Stela	Helga		06:38	18:18
4. Nedeľa	František	Ferenc		06:39	18:16
5. Pondelok	Viera	Aurél	☾	06:41	18:14
6. Utorok	Natália	Brúnó, Renáta		06:42	18:12
7. Streda	Eliška	Amália		06:43	18:10
8. Štvrtok	Brigita	Koppány		06:45	18:08
9. Piatok	Dionýz	Dénes		06:46	18:06
10. Sobota	Slavomíra	Gedeon		06:47	18:05
11. Nedeľa	Valentína	Brigitta	●	06:49	18:03
12. Pondelok	Maximilián	Miksa		06:50	18:01
13. Utorok	Koloman	Kálmán, Ede		06:51	17:59
14. Streda	Boris	Helén		06:53	17:57
15. Štvrtok	Terézia	Teréz		06:54	17:55
16. Piatok	Vladimíra	Gál		06:55	17:53
17. Sobota	Hedviga	Hedvig		06:57	17:52
18. Nedeľa	Lukáš	Lukács	☾	06:58	17:50
19. Pondelok	Kristián	Nándor		06:59	17:48
20. Utorok	Vendelín	Vendel		07:01	17:46
21. Streda	Uršula	Orsolya		07:02	17:45
22. Štvrtok	Sergej	Előd		07:04	17:43
23. Piatok	Alojza	Štátny sviatok, Gyöngyi		07:05	17:41
24. Sobota	Kvetoslava	Salamon		07:06	17:39
25. Nedeľa	Aurel	Blanka, Bianka		06:08	16:38
26. Pondelok	Demeter	Dömötör	☽	06:09	16:36
27. Utorok	Sabína	Szabina		06:11	16:34
28. Streda	Deň vzniku samostatného Československa, Dobromila	Simon, Szimonetta		06:12	16:33
29. Štvrtok	Klára	Nárcisz		06:14	16:31
30. Piatok	Šimon, Simona	Alfonz		06:15	16:30
31. Sobota	Aurélia	Farkas		06:16	16:28

November

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

Východ | Západ

	Podľa slovenského kalendára	Podľa maďarského kalendára		Východ	Západ
1. Nedeľa	Sviatok všetkých svätých, Denis, Denisa	Sviatok všetkých svätých, Marianna		06:18	16:27
2. Pondelok	Pamiatka zosnulých	Pamiatka zosnulých, Achilles		06:19	16:25
3. Utorok	Hubert	Győző	☾	06:21	16:24
4. Streda	Karol	Károly		06:22	16:22
5. Štvrtok	Imrich	Imre		06:24	16:21
6. Piatok	Renáta	Lénárd		06:25	16:19
7. Sobota	René	Rezső		06:26	16:18
8. Nedeľa	Bohumír	Zsombor		06:28	16:17
9. Pondelok	Teodor	Tivadar		06:29	16:15
10. Utorok	Tibor	Réka	●	06:31	16:14
11. Streda	Martin, Maroš	Márton		06:32	16:13
12. Štvrtok	Svätopluk	Jónás, Renátó		06:34	16:12
13. Piatok	Stanislav	Szilvia		06:35	16:10
14. Sobota	Irma	Aliz		06:37	16:09
15. Nedeľa	Leopold	Albert, Lipót		06:38	16:08
16. Pondelok	Agnesa	Ödön		06:39	16:07
17. Utorok	Štátny sviatok, Klaudia	Hortenzia, Gergő	☾	06:41	16:06
18. Streda	Eugen	Jenő		06:42	16:05
19. Štvrtok	Alžbeta	Erzsébet		06:44	16:04
20. Piatok	Félix	Jolán		06:45	16:03
21. Sobota	Elvíra	Olivér		06:46	16:02
22. Nedeľa	Cecília	Cecília		06:48	16:01
23. Pondelok	Klement	Kelemen, Klementína		06:49	16:00
24. Utorok	Emília	Emma		06:50	16:00
25. Streda	Katarína	Katalin	○	06:52	15:59
26. Štvrtok	Kornel	Virág		06:53	15:58
27. Piatok	Milan	Virgil		06:54	15:57
28. Sobota	Henrieta	Stefánia		06:56	15:57
29. Nedeľa	Vratko	Taksony		06:57	15:56
30. Pondelok	Ondrej, Andrej	András, Andor		06:58	15:56

Gazdovské príslovia, dobré rady

Jestli v novembri hrmí, bude úrodný rok.

Jestli kvitnú v novembri znovu stromy, bude zima trvať až do mája.

Jestli hus o Martine chodí po ľade, chodí o Vianociach po blate.

Martin na bielom koni.

Ak je na Martina slnečno, bude tuhá zima, jestli je hmlisto, bude mierna.

Čas na zaváranie: jablká, pomaranče + paradajky

A series of horizontal lines for writing, starting from the line below the pencil icon and extending to the bottom of the page.

December

2015

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

				Východ	Západ
1. Utorok	Edmund	Elza		06:59	15:55
2. Streda	Bibiána	Melinda, Vivien		07:01	15:55
3. Štvrtok	Oldrich	Ferenc, Olivia	☾	07:02	15:54
4. Piatok	Barbora	Borbála, Barbara		07:03	15:54
5. Sobota	Oto	Vilma		07:04	15:54
6. Nedeľa	Mikuláš	Miklós		07:05	15:53
7. Pondelok	Ambróz	Ambrus		07:06	15:53
8. Utorok	Marína	Mária		07:07	15:53
9. Streda	Izabela	Natália		07:08	15:53
10. Štvrtok	Radúz	Judit	☀	07:09	15:53
11. Piatok	Hilda	Árpád		07:10	15:53
12. Sobota	Otilia	Gabriella		07:11	15:53
13. Nedeľa	Lucia	Luca, Otilia		07:12	15:53
14. Pondelok	Branislava, Bronislava	Szilárda		07:13	15:53
15. Utorok	Ivica	Valér		07:14	15:53
16. Streda	Albína	Etelka, Aletta	☾	07:15	15:53
17. Štvrtok	Kornélia	Lázár, Olimpia		07:15	15:53
18. Piatok	Sláva	Deň národnosti, Augusztá		07:16	15:54
19. Sobota	Judita	Viola		07:17	15:54
20. Nedeľa	Dagmara	Teofil		07:17	15:54
21. Pondelok	Bohdan	Tamás		07:18	15:55
22. Utorok	Adela	Zénó		07:19	15:55
23. Streda	Nadežda	Viktória		07:19	15:56
24. Štvrtok	Štedrý deň, Adam a Eva	Štedrý deň, Ádám a Ěva	☉	07:20	15:56
25. Piatok	1. sviatok vianočný	1. sv. vianočný, Eugénia		07:20	15:57
26. Sobota	2. sviatok vianočný, Štefan	2. sv. vianočný, István		07:20	15:57
27. Nedeľa	Filoména	János		07:21	15:58
28. Pondelok	Ivana, Ivona	Kamilla		07:21	15:59
29. Utorok	Milada	Tamás, Tamara		07:21	15:59
30. Streda	Dávid	Dávid		07:22	16:00
31. Štvrtok	Silvester	Szilveszter		07:22	16:01

Salute lectori!

Rok 2015 začína naša národnosť v Maďarsku po pomerne búrlivom volebnom roku so znovuzvolenými slovenskými samosprávami na všetkých úrovniach. Rok 2014 však bol osobitný aj niečím iným: v minulom roku uplynulo dvadsať rokov od založenia prvých miestnych slovenských samospráv. Okrem dvadsiatych narodenín Čabianskej organizácie Slovákov si v tomto roku pripomíname aj 20. výročie vzniku „nášho slovenského parlamentu“ – Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM). My, Slováci na maďarskej Dolnej zemi jej pôsobenie pociťujeme aj vo svojom každodennom živote, takpovediac na vlastnej koži. Náš najvyšší volený zbor sa totiž v uplynulom desaťročí stal prevádzkovateľom, „starostlivým gazdom“ troch slovenských škôl v týchto končinách – škôl v Békešskej Čabe, Sarvaši a Slovenskom Komlóši. Prevádzkuje aj Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku v Békešskej Čabe, ktorého založenie v čase veľkých spoločenských zmien bolo priekopníckym činom dolnozemskej slovenskej inteligencie. Z iniciatívy pedagógov čabianskej slovenskej školy vyrástlo aj Pedagogické metodické centrum CSSM a jeho program pre talentované slovenské deti. U nás, na Dolnej zemi pôsobia aj tri z desiatich slovenských regionálnych kultúrnych stredísk Osvetového centra CSSM.

Jednou z tematizovaných tém minulých rokov bola otázka jednoty či roztrieštenosti našej menšiny, vzťah spoljkovej sféry a samosprávneho systému, dokonca sa objavili aj krajné názory, že samosprávny systém utlmuje, formalizuje, zjednotváraňuje spoljkový život.

Jednoznačne môžeme konštatovať, že vznik samospráv a ich inštitúcií vytvoril právny rámec pre zastupovanie záujmov našej komunity a zabezpečil isté finančné prostriedky na fungovanie. Vlni sme si prvýkrát v histórii mohli zvoliť aj svojho parlamentného hovorcu. Parlamentný výbor národnosti žijúcich v Maďarsku za krátky čas svojho pôsobenia dosiahol modifikáciu niektorých zákonov a zvýšenie rozpočtovej položky pre národnostné samosprávy a inštitúcie celoštátnych samospráv. Národnosti získali doteraz neexistujúcu možnosť politického zostúpenia na najvyššej úrovni.

Dvadsaťročné pôsobenie samospráv, ich založenie bolo skutočne krokom k záchrane našej národnosti v dvanástej hodine. Dôkazom toho je i to, že založené boli i v obciach, kde spolok neexistoval a vznikol na podnet slovenskej

samosprávy. Bol to významný krok aj preto, lebo spolky vystupujú vo voľbách národnostných samospráv ako nominačné organizácie.

Skutočnosťou je i to že pri sčítaní obyvateľstva neustále klesá počet tých, ktorí zdedia slovenský materinský jazyk. A to, žiaľbohu v pomere tých, ktorí nás navždy opúšťajú. Z toho vyplýva, že úloha matiek a rodiny v sprostredkovaní sladkej materčiny klesla na minimum. Táto úloha pripadla školám, spolkom, kultúrnym inštitúciám. Aj mnohé naše spolky zápasia s problémami vyplývajúcimi s vysokým vekovým priemerom ich členov. Neúprosný asimilačný proces sa prejavuje aj v poklese počtu ľudí, ktorí ovládajú slovenčinu na úrovni umožňujúcej samostatný ústny a písomný prejav.

V tomto zápase o prežitie by spolky potrebovali okrem iného omnoho silnejšie a istejšie finančné zabezpečenie. Napriek úsiliam Parlamentného výboru národností žijúcich v Maďarsku v roku 2015 sa rozpočtový rámec na podporu spoločenských organizácií národností nepodarilo zvýšiť. Preto je nevyhnutné pre vedúcich spolkov zohľadniť zásadu, životné krédo, že nebudeme Bohom súdení len na základe úspešnosti, ale predovšetkým na základe našich snáh a veľkosti lásky. Vo vzťahu samospráv a spolkov je nevyhnutné aj uvedomenie si organickej spätosti týchto dvoch sfér nášho života, ktoré sa navzájom podmieňujú, a ktoré sú na seba – chceme či nie - vzájomne odkázané.

Príslovia na Ďalekom Východe hovoria, že strom má mať korene tak široké, ako má korunu. Držiac sa tejto alegórie tými koreňmi by mali byť naše spolky, ktoré tak do hĺbky ako i šírky sú živé svojím okolím, jedincami i kolektívami. Ich ohrozenie a nedostatočné živienie privedie k zániku celého stromu. Kmeň konáre a koruna vyrastú z koreňov a len spolu prinesú ovocie a zabezpečia kontinuitu generácií v dejinách.

Do Nového roku Vám vinšujem veľa zdravia, šťastia a pokoja, a dobrej spolupráci všetkých hodných Slovákov!

Michal Lásik
predseda Čabianskej organizácie Slovákov

„Slúžiť a pracovať za občiansku sféru“

(K 20. a nie 42., resp. 25. výročiu)

Dom slovenskej kultúry

- sídlo 20-ročnej Čabianskej organizácie Slovákov na Kossuthovom námestí

Prečo je dôležité, aby sme si pripomínali výročia? Lebo si tak môžeme pripomenúť obsah, hodnoty obdobia, výročie ktorého oslavujeme. V titule môjho príspevku by som chcela dať na vedomie, že Čabianska organizácia Slovákov (ČOS) v roku 2015 oslavuje 20. výročie svojho úradného zaregistrovania ako občianskej organizácie. Štatút verejnoprospešnej organizácie si zachovala aj v r. 2014 podľa nových zákonov. Je to dôležité preto, lebo organizácia mala vždy na zreteli svoje poslanie slúžiť a pracovať za občiansku sféru, bez ktorej by bol spoločný, veľký celok slabší.

Ako aj stará múdrosť hovorí „Všetko sa stavia odspodu, a budúcnosť závisí od dobrého základu“. Ale takto to funguje aj v spoločnosti, ktorá sa vždy členila na rôzne vrstvy – moderným pojmom na makro- a mikrospešnosť. V rámci spoločnosti bolo vždy jednoznačné, že občianska sféra má okrem štátotvornej funkcie i svoje úlohy, príznačné najmä od začiatku XX. storočia. V súčasnosti tieto zastupujú aj tzv. verejnoprospešné civilné organizácie, ktoré vykonávajú úlohy podľa svojej špecifickej zameranosti, v našom prípade je oblasťou pôsobenia slovenská národnosť. Treba k tomu pridať, že v zmysle zákona č. LXXVII. O právach národných a etnických menšín z roku 1993, tieto úlohy vykonávajú aj národnostné samosprávy. Ide o zastupovanie záujmov, vytváranie mostu medzi národnostnou komunitou a samosprá-

vami a úradmi, zabezpečovanie priestoru pre prácu a spoluprácu na národnostnom poli, ako aj splňanie nárokov v oblasti kultúry.

Ostatne spomenuté oblasti sa vznikom občianskych organizácií podľa Občianskeho zákonníka z r. 2011 (zákon č. CLXXV z roku 2011) posunuli do úzadia a národnostné samosprávy sa vo väčšej miere zameriavali na podporovanie týchto spolkov, resp. na vytváranie kultúrnych vzťahov obce, župy atď. A tak vzniklo určité napätie, keďže dve sféry zastupovali tie isté úlohy.

Založenie organizácií teda má v sebe dvojitosť napätia a akceptovania hodnoty a konkurencie. Pozrime sa, akú rolu zohrala svojou činnosťou a ako sformovala vedomie verejnosti smerom k hodnotám a uznaniu Čabianska organizácia Slovákov počas týchto 20 rokov?

Najprv krátka odbočka, aby som vysvetlila, prečo v podtitule tohto príspevku spomínam číslce 42 a 26? Aj to sú výročia Čabianskej organizácie Slovákov, ale týkať sa obdobia pred jej úradným zaregistrovaním na súde.

V roku 1973 sa slovenská komunita v Čabe združila do Slovenského klubu, ktorý pôsobil v rámci Župného osvetového centra na ulici Békéši. Organizácia sa po schválení zákona o spoločenosti sa z roku 1989, s dvomi stovkami zakladajúcich členov, na čele s Matejom Šipickým, stala miestnou pobočkou Zväzu Slovákov v Maďarsku. V roku 1995 sa zaregistrovala ako samostatná civilná organizácia (pod evidenčným číslom Pk.60.057/95/7, por. č. 1202) a o dva roky požiadala o štatút verejnoprospešnej organizácie (číslo uznesenia súdu: Pk. 60.057/1995/13). Počas tohto obdobia, od začiatku, na čele slovenskej čabianskej spoločnosti stáli dve ženy, Anna Ištvánová a Alžbeta Ančinová. Úlohu vedúceho spolku od r. 2000 popri Anke Ištvánovej plnil Michal Lásik, ale od organizácie sa nevzdialila ani pani Ančinová, ktorá pracuje za Slovákov dodnes.

Keďže ide o obdobie, ktoré už máme za sebou, svoj príspevok píšem v minulom čase, čo však neznamená, že by sa bola práca skončila. Neustále pokračuje.

Čabianska organizácia Slovákov sa stala jednou z mála spoločenských organizácií, ktoré majú vo svojom vlastníctve viacfunkčné sídlo, Dom slovenskej kultúry (DSK). Na jednej strane je potešiteľné, že tento zabezpečil spoločenský priestor pre slovenskú komunitu, ako aj priestor na vybavovanie administratívnych záležitostí. Na druhej strane si nemožno nevšim-

Predseda Čabianskej organizácie Slovákov Michal Lásik

núť, že ako inštitúciu ho bolo treba prevádzkovať a jeho stav udržiavať na patričnej úrovni. V týchto rokoch nastali majetkové zmeny v ČOS. V roku 2000 organizácia zakúpila stavebný pozemok vedľa DSK (pozemky boli zjednotené pod spoločným evidenčným číslom 3914). V súčasnosti tam funguje parkovisko. Uvažovalo sa aj o rozšírení domu, pripravené boli aj plány, ale, žiaľ, nepodarilo sa ich uskutočniť.

Rozvetvená činnosť ČOS spája slovenskú komunitu, rozvíja, otvára možnosť na sebayjadrenie a sebauplatnenie, čo uskutočňuje v prvom rade cez ľudí, prostredníctvom svojho humánneho zázemia - svojej mikrospoločnosti smerom k makrospoločnosti. Činila to svojou organizačnou činnosťou, pravidelne fungujúcimi tvorivými kultúrnymi telesami a skupinami, ktoré sa zameriavajú na osožné trávenie voľného času medzi Slováckmi, v slovenskom prostredí, ako aj vydavateľskou činnosťou, organizovaním rôznych podujatí a poradenskou činnosťou.

Udržiavanie spoločenských foriem v rámci organizácie malo mnogogeneračný charakter, keďže v rámci nej fungovali skupiny miestnych škôlkárov, ktorým sa vštepovala slovenčina formou Sobotnej škôlky, zoskupenia aktívnej generácie až po generáciu dôchodcov - Slovenský klub, Slovenský pávi krúžok a Klub seniorov.

Okrem vekovej štruktúry môžeme členiť činnosť ČOS-ky aj podľa odbornosti a formy trávenia voľného času. Do posledne spomenutej kategórie by som zaradila aktivitu skupiny ľudí v aktívnom veku, Utorkové večery, ktoré prebiehali od roku 2003 do roku 2007, ale sem by som zaradila aj Klub slovenských gazdiniiek a záhradkárov.

Dynamicky pracujúce odborné skupiny môžeme zaradiť do troch podskupín: tvorivé, ako Výšivkársky krúžok Fajalka a Výšivkársky krúžok Rozmarín (ocenený na celoštátnej odbornej úrovni), skupiny pestujúce spevnú kultúru – spevácke zbory Čabianska ružička a Orgován a v neposlednom rade Citarový súbor Boleráz, reprezentujúci ľudovú hudbu (získal najvyššie uznania na celoštátnej odbornej úrovni) a Mladých citaristov.

Tieto skupiny okrem pestovania národnostnej kultúry a formovania spoločnosti so svojimi prezentáciami a vystúpeniami sa stali indikátormi priateľských, odborných a partnerských stykov, a to nielen na národnostnom poli, pričom nepriamo odzrkadľovali aj vzťahy vnútri národnosti a interakciu medzi dvoma národmi.

Jednou z najdôležitejších úloh organizácie bolo sprostredkovanie slovenského písaného slova, čo zároveň slúžilo aj na zachytávanie diania pre budúcnosť. ČOS pravidelne vydávala ročenku Čabiansky kalendár (znovuvydávanie sa začalo v r. 1991) a mesačník Čabän (jeho vydávanie sa začalo v r. 1998). Niekoľko rokov mala možnosť vydávať ďalšie 2-3 publikácie ročne. Následkom zníženia finančných zdrojov sa to neskôr zredukovalo na jednu publikáciu navyše a nakoniec zostali iba dve pravidelne vydávané publikácie (Kalendár a Čabän). Obidve sú nositeľmi pre-

zentácie života slovenskej komunity, sprostredkúvania užitočných rád a informácií. Zároveň vytvárajú možnosť na sebvýjadrenie, na posilnenie identity a samozrejme, otvárajú priestor aj na odovzdávanie a zachovávanie hodnôt a sú aj nositeľmi možnosti učenia sa jeden od druhého.

K sebarozvíjaniu prispieva ČOS aj organizovaním tréningov, odborných stretnutí, táborov, ako aj akciami usporiadanými spoločne s inými organizáciami a zabezpečením účasti na doškoleniach a tréningoch. Organizácia predplácala v minulosti aj odborné časopisy, ktoré boli pre členstvo voľne dostupné. K sebazveľaďovaniu prispela aj zabezpečením odborných vedúcich pre kultúrne skupiny, poskytnutím možnosti účasti v odborných táboroch a na odborných cestách. Pričom pravidelne sa záujemci mohli obrátiť na pracovníkov organizácie o informácie a o poradenstvo.

Čabianska organizácia Slovákov organizuje podujatia rôzneho typu. Podujatia uskutočnené v danom roku si môže každý pozrieť v kronike Čabianskeho kalendára. (Do tejto rubriky boli postupne zaradené aj ďalšie slovenské podujatia z okolia, ktoré sú často späté s čabianskou spoločnosťou. Od r. 2001 Dom slovenskej kultúry a pracovný kolektív organizácie realizuje aj regionálnu slovenskú osvetovú činnosť). Jej podujatia sa čoraz častejšie spájali s veľkými celokrajinskými podujatiami, ako napríklad Jarný festival atď. Svojimi akciami ČOS vystúpila aj na medzinárodné dejisko, slovami pána predsedu Michala Lásika „v rámci tzv. ľudovej diplomacie sa uzavreli samé priateľské styky, ktoré podporujú vzájomné obojstranné spoznávanie.“ Ako pán predseda spomenul, bola nadviazaná dôležitá sieť kontaktov, ktoré boli prvotne kultúrneho rázu, ale vytvorila sa aj sieť odborných kontaktov so zástupcami iných národností a väčšinového národa. Ďalšou dôležitou činnosťou bolo generovanie tzv. úradných kontaktov. Čabiansku organizáciu Slovákov zastupovali viaceré osobnosti, ako členovia rôznych grémií a aj samotná organizácia bola členom rôznych združení.

Čabianska organizácia Slovákov, ako verejnoprospešná civilná organizácia, svojou multifunkčnou činnosťou popri spolčovaní komunity a napĺňania života hodnotným obsahom, formovala a rozvíjala svojich členov tak z odbornej, ako aj zo sociálnej stránky. Jej aktivita postupne prestúpila aj hranice.

Právom môžeme konštatovať, že Čabianska organizácia Slovákov slúžila v uplynulom období ako báza zastupovania Slováčov na miestnej a regionálnej úrovni, tým viac, že slovenské inštitúcie, samosprávy, fungujúce v jej prostredí, zastupujú Slovákov na špeciálnom poli a menšie slovenské civilné organizácie boli ešte v začiatčom štádiu svojej činnosti.

Češť jej činnosti!

HK

40 rokov v službách slovenskej národnosti

Na slovíčko s Etelkou Rybovou

Rok 2014 bol bohatý na udalosti týkajúce sa všetkých tu žijúcich národností. V apríli sme si volili nielen zástupcov politickej scény v parlamente, ale konečne poprvýkrát v novodobej histórii sa medzi poslancov dostali aj predstavitelia národností žijúcich v Maďarsku. Slovenskú národnosť reprezentuje v parlamente jej hovorca, bývalý predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM) Ján Fuzik, ktorý sa stal aj predsedom národnostného parlamentného výboru.

V októbri sme volili samosprávy a vznikol nový zbor 23 poslancov valného zhromaždenia CSSM na čele s predsedníčkou Alžbetou Hollerovou Račkovou. Vo valnom zhromaždení pracujú jeho bývalí, ale aj noví členovia.

Do slovenského verejného života sa vracia bývalá podpredsedníčka CSS Eteka Rybová. Prečo?

-Keď som bola v poslednom čase doma (na dôchodku – pozn. autorky) a išla som na podujatia, tak som cítila, že mi to chýba. Tam človek dostane takú slovenskú náplň. Keď je iba doma a pohybuje sa len medzi ľuďmi, ktorí sú v susedstve, jednoducho vypadne z toho slovenského života a to nie je pre mňa dobre.

-Takže vám chýbal tento život. A chýbali ste aj vy Slovákom v Maďarsku?

-Aspoň niektorým áno. Na okolí Budapešti, tí ma vždy na podujatia pozývali, aj v Novohrade a Zemplíne, ale boli aj takí, čo mi poslali pozvánku na Fadruszovu ulicu (sídlo CSSM – pozn. autorky) a veľmi sa urazili, že som neprišla. Vravela som, že tú pozvánku som ani nevidela... Presvedčili ma, že moje miesto je tu, ale funkcie už mať nechcem.

-Koľko rokov pracujete na slovenskom národnostnom poli?

- Od roku 1974. 1. augusta som sa dostala do Ľudových novín vďaka pánovi dr. Siráckemu (Ján Sirácky 1925-1998, slovenský historik, etnograf z Báčskeho Petrovca pôsobiaci v Bratislave – pozn. autorky), ktorý prišiel do Budapešti a dal si pohár vína so šéfredaktorm Ľudových novín pánom Križanom. Ten sa mu postážoval, že nemá redaktorov a on mu navrhol mňa. Takže za pohár vína som mala pracovisko.

-Odkiaľ vás poznal pán Sirácky?

-Študovala som v Bratislave a pán doktor Sirácky bol vtedy riaditeľom odboru Matice slovenskej pre zahraničných Slovákov. Mňa mu predstavil pán Ďurček, ktorý bol z Horných, alebo Dolných Salíb, ten mal kontakty s Maďarskom. Raz nás aj s Katkou Šebovou k nemu zobral a potom sme tam chodili a pán doktor Sirácky po každej skúške, ktorú sme zložili, otvoril veľký sklad a mohli sme si odtiaľ vyberať slovenské knihy. Čiže moja knižnica sa začala zakladať tam, od neho som dostávala knihy. Potom bol viackrát v Maďarsku a ešte za čo mu môžem ďakovať: bol raz tu na študijnej ceste a na ministerstve kultúry ma poprosili, či by som mu netlmočila. Pristala som, on to síce nepotreboval, lebo veľmi dobre vedel po maďarsky. Cestovali sme vtedy s mojím kamarátom k rodičom do Kétsoproňu a pán doktor Sirácky cestoval k svojim priateľom do Čaby. Tak sme šli spolu a celou cestou nahováral môjho priateľa, ako ma má požiadať o ruku a kým sme prišli do Čaby, tak sa aj porovnali a naozaj ma poprosil o ruku. Takže aj za manžela môžem ďakovať pánovi doktorovi Siráckemu.

-Keď to spočítame, tak je to 40 rokov na národnostnom poli. Aké sú vaše najpríjemnejšie spomienky?

-Najpríjemnejšie spomienky... Keď som prišla zo Slovenska späť domov pracovať, tak som si myslela, že naši Slováci už ani nevedia po slovensky, ale keď sme sa stretali som zistila, že sa snažia a vôbec za to nemôžu, že nevedia, lebo nechodili do takých škôl... Pamätám sa, raz na jednom kongrese Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku Anka Hudecová z Veňarcu vyšla na javisko a povedala, že snažme sa všetci po slovenky, ako vieme, a keď nevieme voľačo, tak povedzme po maďarsky. Aj to je naše. Vtedy som pochopila, že áno, aj to je naše. Potom sme sa snažili už hovoriť po slovensky, lebo dovtedy tie kongresy prebiehali v maďarčine a mne to bolo také čudné. Tak ona a pani Jakobová boli za to, aby sme tú slovenčinu sem vrátili. To bol jeden krásny zážitok a potom ešte, keď bol prvýkrát Jarmok dolnozemskej Slovákov v Békešskej Čabe, tam bolo strašne veľa ľudí, aj zo zahraničia, z Nadlaku, zo Srbska. Vo veľkom evanjelickom kostole bola krásna slávnosť a keď sa už všetko skončilo, stojíme na dvore Domu slovenskej kultúry, tam bol taký veľký stan, každý už dostal darčeky. Stáli sme tam bez pohnutia a zrazu jeden pán z Čiech začal hrať na fujare pieseň Na kráľovej holi. Mne v živote tak zimomriavky nechodili po chrbte, ako vtedy. Všetci sme to cíti, že patríme k sebe. Či sme z Prahy, či sme z Ukrajiny, Dolniakov, Ameriky, alebo hocikade. Vtedy som naozaj pocítila tú spolupatričnosť, o ktorej stále hovoríme. Vtedy dostane človek taký švung a silu, aby to robil ďalej, aby to sprostredkoval, aby to nezaniklo, aby to zostalo, aby to pretrvalo tu v Maďarsku.

Vyznamenaní v našich mestách a obciach

Koncom decembra, pri príležitosti Dňa národnosti, sa aj v našich obciach a mestách odovzdávajú vyznamenania osobnostiam, ktoré sa vo veľkej miere pričínili o zachovávanie slovenského jazyka a kultúry a o ich odovzdávanie mladším generáciám.

Vyznamenanie Za bekéšskych Slovákov Tiborovi Mótyánovi

Na návrh Únie slovenských organizácií v Maďarsku v tomto roku Slovenská samospráva Békéšskej župy udeľuje cenu Za bekéšskych Slovákov Tiborovi Mótyánovi zo Sarvaša. Vyznamenanie z rúk predsedníčky župnej slovenskej samosprávy JUDITY KRAJCSOVICZOVEJ v mene vyznamenaného prevzala jeho dcéra GABRIELA MÓTYÁNOVÁ.

Tibor Mótyán sa viac ako 30 rokov aktívne zúčastňuje na národnostnom živote sarvašských Slovákov. Osem rokov bol predsedom Slovenského kultúrneho spolku Vernosť a aj teraz sa aktívne zúčastňuje na jeho činnosti. Viac ako 20 rokov vedie Záhradkársky krúžok Samuela Tešedíka.

Počas niekoľkých volebných období bol členom valného zhromaždenia Celoštátnej slovenskej samosprávy,

kde ostatné 4 roky vykonával funkciu predsedu Náboženského výboru. V prvom volebnom období bol podpredsedom Slovenskej samosprávy Békéšskej župy. Od roku 1994 do roku 2014 bol predsedom Slovenskej národnostnej samosprávy mesta Sarvaš.

Pritom pracuje ako podnikateľ, muzikant, organizátor kultúrnych podujatí a vykonáva obrady občianskych pohrebov.

Vyznamenaní Za čabianskych Slovákov v roku 2014

*Juraj Maďar Bohuš (prvý zľava), Štefan Daňo (tretí zľava)
a Dr. Zuzana Benková (druhá sprava)*

Štefan Daňo

Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba ako prejav svojej úcty a vďaky udelila plaketu „Za čabianskych Slovákov“ generálnemu konzulovi Slovenskej republiky v Békešskej Čabe pánovi Štefanovi Daňovi.

V roku 2001 bol v Békešskej Čabe otvorený Generálny konzulát Slovenskej republiky. Myslím si, že pri výbere sídla zavážilo, okrem diplomatických a politických faktov, i to, že naše mesto bolo a je považované za jedno z centier Slovákov v Maďarsku. Naša materská krajina týmto vyjadril vôľu a snahu pomáhať tu žijúcim krajanom.

Obrazne môžeme povedať, že kúsok starej vlasti sa prisťahoval k nám. Štefan Daňo vo svojom príhovore to vyjadril nasledovne: „Priblížili sme Vám to, čo Vás cez generácie viazalo a viaže k našej krajine.“ Počas doterajšej diplomatickej služby nám generálny konzul pomáhal v budovaní našej kultúrnej a školskej autonómie, v nadväzovaní kontaktov s materským národom, priblížil nám kultúrne hodnoty zo Slovenska (od baletu, divadla, vážnej hudby, až po výstavy),

ktoré boli významnými udalosťami diania celého mesta. Pomáhal nám šíriť dobré meno dolnozemskej Slovákov, doplnil obraz o nás na Slovensku. Vynaložil nemalé úsilie v záujme oživenia ekonomických vzťahov našich regiónov, pomáhal nám uchádzať sa o finančnú podporu na Slovensku.

Svoje kontakty a diplomatické styky využil aj na pomoc pri rekonštrukcii našich škôl (Sarvašskej slovenskej základnej školy, škôlky a internátu, Komlóšskej slovenskej základnej školy, Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia v Békešskej Čabe). Organizoval pracovné stretnutia vedúcich Ministerstva školstva SR. Sprostredkoval finančnú podporu Domu slovenskej kultúry. Vždy poslúžil dobrými radami pri organizovaní slovenského kultúrneho diania v meste, ako aj pri odborných cestách Priemyselnej komory.

Úprimne ďakujeme i za priateľstvo, ľudské vzťahy, prejavené voči nám!

Dr. Zuzana Benková

Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba udelila plaketu „Za čabianskych Slovákov“ pani profesorke Zuzane Benkovej.

Zuzana Benková, hosťujúca profesorka zo Slovenska, s dvojročnou povinnou prestávkou, pôsobí už ôsmy školský rok na Slovenskom gymnázii v Békešskej Čabe, ako profesorka slovenského jazyka a literatúry. Jej činnosť vyniká odbornou profesionalitou, iniciatívnosťou, kreativitou zameranou na povzbudenie záujmu a motivácie študentov. Nešetriac ani svojim voľným časom rozvíja komunikáciu so žiakmi a svojim okolím. Výsledkom jej odbornosti, spojenej s dolnozemskými skúsenosťami bude pripravovaná príručka jazykovej komunikácie.

Pravidelne pripravuje študentov na Putovnú súťaž, na súťaže výskumného ústavu, svojou prácou prispieva ku kultúrnym podujatiam školy. Jej pracovitosť je priam povestná. Pomáha študentom slovenskej školy pri zostavovaní prihlášok do táborov a na vysokoškolské štúdiá na Slovensku. Nežiadne pomáha pri lektorovaní slovenských textov, vedie jazykový kurz. Úprimne ju zaujíma život Slovákov na Dolnej zemi, zúčastňuje sa ho, takže niekedy máme pocit, že je už celkom naša...

Pani profesorka je osobnosť skromná, takže viem, že teraz keď jej zaďakujeme za jej činnosť, asi odpovie: „Za málo!“

Juraj Maďar Bobuš

Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba udelila diplom „Za čabianskych Slovákov“ Jurajovi Maďarovi Bohušovi, kostolníkovu evanjelickej cirkvi.

V 296-ročných dejinách nášho mesta v ňom vždy žili ľudia, ktorí sa stali

veľkými nie veľkými činmi a rečami, ale predovšetkým tým, že s pokorou a úctou slúžili mestu, slovenskej národnosti. K nim patrí bezpochyby Juraj Bohuš, ktorého mi Čabänia nazývame "Gyuri bácsi".

On je ten, ktorý s veľkou starostlivosťou opatruje našu pýchu, evanjelické kostoly, pripravuje Večeru Pánovu, oddane spieva z Tranoscia. Je to Čabän, ktorý vždy prejaví veľkú ochotu pri sprevádzaní turistov a so zanietením im rozpráva o minulosti nášho mesta.

Týmto vyznamenaním chceme vyjadriť vďaku človeku, ktorý verne slúži svojej cirkvi, slovenským evanjelickým veriacim a pomáha oboznámiť svet s našimi hodnotami.

Ďakujeme Gyuri bácsi!

VYZNAMENANIE ZA KOMLÓŠSKYCH SLOVÁKOV 2014

Dr. Irena Szencziová Gyivicsánová a Ondrej Gyivicsán

Dr. Irena Szencziová Gyivicsánová sa narodila v meste Vésztő, jej otec dostal prácu na Komlóši, preto ako malé dievča prišla do Komlóša. Slovenské slovo počula prvýkrát tu, v škôlke, naučila sa slovenské básničky a pesničky. Maturovala v Orosháze, právnický diplom získala kvalifikáciou Cum Laude v Segede na právnickej fakulte Univerzity Attilu Józsefa. V roku 1969 sa vydala za Ondreja Gyivicsána, ktorého za jeho vynikajúce vojenské výkony vymenovali za dôstojníka. V rokoch 1974 a 1977 sa im narodili dcéry Viktória a Gabriela. Manželský pár sa kvôli svojej práci viackrát presťahoval. Od roku 1991 žijú v Slovenskom Komlóši. Dr. Irena Szencziová Gyivicsánová sa stala prednostkou, neskôr členkou mestského zastupiteľstva a v rokoch 2002-2006 bola primátorkou nášho mesta. Ako primátorka veľa pracovala za práva slovenskej národnosti. Jej môžeme ďakovať za Slovenský dom na ulici Ferencza Liszta, kde okrem slovenskej samosprávy dostala miesto aj Organizácia Komlóšskych Slovákov a Slovenské regionálne centrum. Spolu s generálnym konzulom Štefanom Daňom vybojovali obnovenie budovy Slovenskej základnej školy, snažila sa prehĺbiť a rozšíriť

dobré styky s partnerskými mestami aj na Slovensku: s Galantou, Jelšavou, Zvolenom a rumunským Nadlakom.

Jej manžel Ondrej aktívne pracoval a dodnes pracuje v civilnej sfére. Ako Slovákov, vždy mu bolo dôležité zachovávanie identity, jazyka a kultúry svojich predkov. Získal štátnu jazykovú skúšku zo slovenčiny, zapojil sa do práce Slovenského ochotníckeho divadla v Slovenskom Komlóši. Je členom predsedníctva Organizácie komlóšskych Slovákov, vedúcim technickej skupiny, ktorá zabezpečuje nerušený priebeh slovenských podujatí. Jeho manželka je aktívnou členkou gastronomickej skupiny, ktorá na podujatiach pripravuje chutné komlóšske špeciality v prvom rade kvasienky.

Obaja sa stali významnými osobnosťami na slovenskom národnostnom poli. Ďakujeme im, že svojou mnohostrannou obetavou prácou prispievajú k tomu, aby slovenčina a Slováci na Dolnej zemi pretrvali aj ďalšie generácie.

Ján Ištván a Anna Ištvánová rodená Szálová

Ján Ištván sa narodil 14. decembra v roku 1937 v Slovenskom Komlóši v slovenskej rodine. V decembri v roku 1962 uzavrel manželstvo so Slovenkou Annou Szálovou. Narodili sa im dve dcéry: Anna a Ildikó. Obaja chodili do Slovenskej základnej školy v Slovenskom Komlóši, aj zamestnanie ich viazalo vždy k rodnému mestu.

Sú pyšní na svoju národnosť, aj svojim dcéram odovzdali úctu k svojim predkom, úctu k slovenskému jazyku a kultúre. Pri každodennej práci tento manželský pár je jedným z najaktívnejších členov Organizácie komlóšskych Slovákov. Ján Ištván je kľúčovou osobnosťou slovenských podujatí, čo sa týka technického zabezpečenia všetkých akcií. Vždy sa môžeme spoľahnúť na neho, či už ide o prípravu komlóšskej klobásy, alebo ak treba reprezentovať komlóšskych Slovákov na podujatiach v inej osade alebo v zahraničí. Účinkoval aj v roli starejšieho v chýrnej Komlóšskej svadbe. Jeho manželka Anka je tiež stálou a aktívnou členkou slovenských podujatí. Ako vynikajúca gazdiná je určujúcou členkou gastronomických skupín.

Ján Ištván a jeho manželka Anna už dlhé roky patria medzi najaktívnejších členov Organizácie komlóšskych Slovákov, sú spoločenský ľudia na ktorých sa môžeme vždy spoľahnúť, vo veľkej miere prispievajú k zachovávaniu identity, jazyka a kultúry komlóšskych Slovákov.

Vyznamenaných pozdravili aj deti z miestnej slovenskej školy

25. výročie založenia Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku

Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku (OSMM) je organizácia s celoštátnou pôsobnosťou, ktorá vznikla v roku 1989 v Budapešti. V roku 1996 sa sídlo organizácie presunulo do Békešskej Čaby, dodnes sa nachádza v Dome slovenskej kultúry.

Cieľom organizácie je zjednocovanie a aktivizovanie slovenskej mládeže, zachovanie a rozširovanie slovenského jazyka, kultúry a národopisných pamiatok. OSMM je záujmovou organizáciou slovenskej mládeže v Maďarsku. Je to non-profitná spoločenská organizácia, ktorá svoje fungovanie a realizovanie vlastných programov zabezpečuje zo štátnej dotácie a podpôr od rôznych nadácií.

Jej súčasným predsedom je Ondrej Kiszely. Vo vedení mu pomáha štvorčlenné podpredsedníctvo: Ondrej Daniel Kovács, zodpovedný za právo a medzinárodné vzťahy, Andrea Kiss, zodpovedná za komunikáciu a marketing, Pavle Kunovac, zodpovedá za šport a turistiku a Katarína Karkusová zodpovedná za kultúru. V súčasnosti má približne 200 sympatizantov a 75 aktívnych členov. Hlavne mladých Slovákov žijúcich v slovenských osadách (Békešská Čaba, pilíšske obce, Šámšönház, Slovenský Komlós), ale aj v Segedíne a Budapešti, jednak

stredoškolákov (Slovenské gymnázium v Békešskej Čabe a v Budapešti) a študentov študujúcich na Slovensku (Bratislava).

Bývalými predsedami OSMM boli: Anton Paulik, Mária Matejdesová, Zuzana Vargová, Judita Szudová. Okrem vedenia aj viacerí bývalí aktivisti OSMM pracujú na slovenskom národnostnom poli.

Na zapájanie mládeže do slovenského národnostného diania boli nedávno vypracované základy nového projektu OSMM s názvom Identita. Jeho cieľom je osloviť mladých Slovákov v Maďarsku modernými komunikačnými a marketingovými prostriedkami, podnietiť v nich pocit spolupatričnosti ku slovenskej menšine, zosilniť ich vzťah k slovenskej kultúre, čím by sa priblížili aj k slovenskému jazyku.

Organizácia sa v decembri 2013 dožila veľmi príjemnej udalosti. V rámci oslavy na Dni národností Slovenská samospráva župného mesta Békešskej Čaby odovzdala OSMM cenu *Za Slovákov v Békešskej Čabe*. Sme hrdí, že sme členmi OSMM, lebo ako vyvrcholenie 25 ročného jubilea sa stalo, že naša organizácia na *Deň Slovákov v Maďarsku 2014* v Kestúci dostala vyznamenanie „*Za našu národnosť*”.

Naša organizácia teda v roku 2014 oslávila svoje 25. narodeniny. Z tejto príležitosti bolo našou príjemnou povinnosťou usporiadanie *Slovenského mládežníckeho plesu* v Békešskej Čabe. Spoluorganizátorom plesu bola Slovenská národnostná samospráva v Békešskej Čabe. Na toto podujatie boli pozvaní bývalí a súčasní členovia organizácie a predstavitelia slovenskej národnosti v Maďarsku.

Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku v roku 2011 nadviazala kontakt so Spoločnosťou nemeckej mládeže v Maďarsku (Gemeinschaft Junger Ungarndeutscher). Od tej doby sa organizácie navzájom navštevujú a podporujú. V rámci toho bola podpísaná aj zmluva o vzájomnej spolupráci. Na spoločných akciách sa medzi členmi organizácií vytvorili priateľské vzťahy, ktoré sú silnou motiváciou pre účasť na našich podujatiach.

Ondrej Kiszely
predseda OSSM

65-ročné jubileum tanečného súboru Komlós

...oslavované svadbou, akej viac nebolo
a nebude pod Slnkom

Začalo sa to niekedy v jeseni roku 1949, keď sa komlóšska slovenská mládež začala schádzať týždenne dvakrát na Bajcsyho ulici v miestnosti Včelárskeho spolku. Tanečný krúžok sa rýchlo rozratal a na jeho čelo sa postavila mladá učiteľka Anna Medovarská, ktorá sa zdokonaľovala na školeniach, zbierala komlóšske kroje a tance, čím položila pevné základy súboru. Za cieľ si vytýčil zachovávanie a šírenie zvykoslovného a hudobného folklóru dolnozemsých Slovákov. Čoskoro zostavili najznámejšiu choreografiu, Komlóšsku svadbu. Tanečný súbor sa neskôr zlúčil so spevokolom a divadelnou skupinou a vytvorili Tótkomlóšsky ľudový súbor. Na jar a v jeseni chodili na zájazdy, vystupovali v Slováckmi obývaných osadách v Maďarsku. Najväčší úspech na začiatku svojho pôsobenia mali v roku 1953, keď v Budapešti získali prvé miesto na celoštátnej súťaži. Viackrát mali možnosť sa predstaviť na území bývalého Československa. V roku 1961 očarili divákov v Galante, v roku 1968 mali veľký úspech vo Východnej. Členov súboru usmerňovala Anna Medovarská, ktorá pracovala s tanečníkmi 17 rokov. Po nej sa ujali vedenia

súboru na krátky čas Katarína a Ildika Zsoldosové. Potom sa stali vedúcimi Michal Tejši, Anna Ištvánová Račková, Katarína Szabová Tóthová, Ondrej Szabo, Elena Zsingerová. V roku 1992 prevzala vedenie súboru Zuzana Lauková, na krátky čas ju vystriedal Attila Jáhn. Zuzana Lauková ako učiteľka slovenskej školy počas svojej 16-ročnej práce s tanečníkmi sa snažila o vstúpenie lásky voči slovenskému folklóru do svojich žiakov, ktorí sa neskôr s radosťou zapojili do činnosti súboru. Od roku 2008 tanečný súbor Komlôš funguje pod vedením tanečnice Veroniky Benkovej. Krátky čas pracovala s Tomášom Hankom a teraz s Milanom Krčmériom. Súbor sprevádza vlastná ľudová hudba. Jej vedúcou bola dlhé roky Zuzana Bartošová, v súčasnosti Gábor Krčméri, ktorý je zároveň aj predsedom Tanečného spolku Komlôš.

Komlôšski tanečníci vystupovali takmer v každej Slováckmi obývanej obci v Maďarsku, sú stálymi hosťami mestských podujatí. V roku 1964 a 1983 súbor dostal za vynikajúcu prácu vyznamenanie „Za socialistickú kultúru“, v roku 1969 pochvalu ministerstva kultúry a v roku 1996 ocenenie za mesto „Pro Urbe“. V roku 2006 Celoštátna slovenská samospráva udelila súboru vyznamenanie „Za našu národnosť“.

Členovia súboru počas svojho pôsobenia vystúpili na mnohých medzinárodných folklórnych festivaloch. Tak sa dostali trikrát do Turecka, dvakrát do Grécka, do Talianska, do Českej republiky, vystupovali v Nemecku, Rumunsku a predstavili sa už aj v Srbsku a Bulharsku. Samozrejme mnohokrát reprezentovali folklór Slovákov v Maďarsku na rôznych kultúrnych podujatiach na Slovensku. Súbor sa zúčastnil aj na natáčaní filmov Jadvigin vankúšik a Komlôška svadba.

Za uplynulé roky sa v súbore Komlôš vystriedalo niekoľko generácií, ale hlavným cieľom je aj naďalej pestovanie ľudových tradícií, zachovanie tancov a spevov našich predkov a odovzdávanie tohto kultúrneho dedičstva ďalším pokoleniam. V znamení tejto kontinuity 18. októbra 2014 usporiadali jubilejný galaprogram pri príležitosti 65. výročia založenia súboru pod titulom „Svadba, akej viac nebolo pod Slncom“. Na javisko postavili najznámejšie choreografie súboru v podaní jeho bývalých i súčasných tanečníkov. Vo veľkolepom gala-programe vystupovalo takmer 80 účinkujúcich, ktorí v preplnenej divadelnej sále osvetového strediska očarili divákov nekaždodenným predstavením. Bol tu zemplínsky tanec, šarišská polka, cíferské tance, vankúšový, dolnozemský tanec a iné. Program samozrejme končil komlôšskym maršom a nekonečným potleskom divákov. Komlôšski tanečníci získali veľký úspech pred vlastným publikom a potvrdili, že sú hodní pokračovania tejto krásnej kultúrnej tradície.

Marianna Bajczerová

Foto: Matej István

Ondrej Krupa 80-ročný

Etnograf, folklorista, osvetár, pedagóg a titulárny hlavný vedecký pracovník výskumného ústavu Slovákov PhDr. Ondrej Krupa, CSc. 1. októbra 2014 oslávil svoje 80. narodeniny. Výskumný ústav CSSM pri tejto príležitosti organizoval konferenciu venovanú jeho okrúhlemu životnému jubileu. Na slávnostnom podujatí domáci a zahraniční kolegovia, dlhoroční spolupracovníci, priatelia i priaznivci vyslovili svoje hlboké uznanie prednesenými vedeckými prednáškami a príhovorami. V mene kolegov zo Slovenska a slovenského zahraničia zagra-tuloval jubilantovi Prof. PhDr. Ján Botík, Dr.Sc. V mene domácich bádateľov hodnotila jeho životné dielo prvá riaditeľka Slovenského výskumného ústavu, Prof. PhDr. Anna Divičanová, CSc. Dr.hab. Pre čitateľov Čabianskeho kalendára prinášame ich prípevky a tým želáme v mene výskumného ústavu Slovákov a tvorcov a čitateľov Čabianskeho kalendára Ondrejovi Krupovi pri príležitosti jubilejných narodenín veľa zdravia, radosti a úspechov.

A. Uhrinová

Slávnostný príhovor k osemdesiatinám Ondreja Krupu

Vážená a slávnostne naladená družina,

Milé kolegyně a kolegovia,

Vážený a milý náš Jubilant !

Povedať o Ondrejovi Krupovi príhovor, ktorý by bol slávnostný, k tomu aj výstižný, a pravdaže aj krátky, nie je také jednoduché. Najmä ak vieme, že odkedy Békešská Čaba začínala byť hlavným mestom výskumu Slovákov v Maďarsku, a zároveň aj centrom stredo európskych rokovaní o národnostných menšinách, Ondrej Krupa bol všade a pri všetkom. Vždy dôsledne pripravený, danej udalosti celkom odovzdaný a ku zainteresovaným účastníkom hostiteľsky pozorný. Dámy ho zbožňovali ako posledného z rezervácie gavalierov. Týmto by som vlastne mohol tento príhovor aj skončiť. Lenže pani riaditeľka Anka Kováčová ma požiadala, aby som nehovoril iba za seba, ale aj za všetkých zahraničných kolegov a priateľov Ondreja Krupu, takže pokračujem.

Najskôr pár slov, čo pre nás znamenali čabianske národnostné konferencie, ktorých hlavným organizačným garantom, a zároveň aj koncepčným spoluvýtvorcom, bol po tri desaťročia Ondrej Krupa. Ak odhliadnem od stredo európskeho rámčovania týchto konferencií, bola to pre nás možnosť prezviedieť sa, kto všetko sa skúmaním Slovákov v Maďarsku zaoberá. A tak sme sa postupne zbližovali s takými nadšenými a aj plodnými bádateľmi ako boli Július Dedinský, Štefan Lami, Ondrej Krupa, Anna Divičanová, Mária Žiláková a ďalší. Nemenej príťažlivé bolo pre nás aj zoznámenie sa so záujemcami o Slovákov z radov maďarských renomovaných etnografov, folkloristov a jazykovedcov, menovite s Jánosom Mangom, Béloom Gundom, Zoltánom Ujvárym, Imre Gráfiom, Péterom Királyom, Zoltánom Némethom, dvojdomým Michalom Markušom a ďalšími.

Za najpodstatnejší profit čabianskych konferencií považujem to, že sa nám na nich začali pootvárať dverka aj k iným prístupom a konceptom bádania o etnických minoritách, ako boli tie naše doma. V tom čase sa na Slovensku ešte stále venovala väčšia pozornosť príčinám ako dôsledkom vysťahovalectva. Pri výskume zahraničných Slovákov sa dôraz kládol hlavne na ich spojitosti s materským národom. Odštiepené časti národa sa posudzovali podľa toho, či boli ešte zelenou, alebo už len suchou ratolesťou. Z takéhoto pohľadu najmä Slováci v Maďarsku nevyznievali

najlepšie, práve naopak. Na békeščabianskych konferenciách sme si mohli čoraz častejšie vypočuť príspevky, ktoré poukazovali nielen na kontinuitné, ale aj na diskontinuitné trendy vo vývine migrantov a etnických minorít. V príspevkoch o dolnozemských Slovákoch odznievali charakteristiky nielen o pretrvávajúcej slovenskosti, ale aj o nadobúdaní znakov enklávnych zvláštností týchto vysťahovalcov. Tak sa mi vidí, že to nebola náhoda, že v blízkom časovom odstupe, keď Ondrej Krupa došiel k názoru o kultúrnej svojbytnosti Slovákov v békeško-čanádskej oblasti, dopracovali sa k analogickým poznatkom aj bádatelia a blízki priatelia Ondreja Krupu spomedzi vojvodinských a rumunských Slovákov. Daniel Dudok ich prezentoval na konferencii v Békešskej Čabe (1993) v príspevku *Slováci vo Vojvodine ako ucelená kultúrna jednotka*. Ondrej Štefanko sa v takomto zmysle vyjadril na rôznych miestach, no najpresvedčivejšie v básnickej poéme *Genius loci*, venovanej rodnému Nadlaku.

Druhým podujatím, ktoré Ondrej Krupa veľa rokov organizačne zabezpečoval, aj koncepcne profiloval, boli výskumné tábory. Poskytovali nám vzácnu možnosť spoznať stav národnostného života a kultúrneho vývinu Slovákov v Maďarsku na vlastné oči. Už sa o vydarenej myšlienke, koncepcii a poznávacom prínose výskumných táborov povedalo veľa pozitívnych referencií. Nedá mi však nepridať aj moju. Chcel by som oceniť ten skvelý nápad začleniť do zostavy táborových kolektívov aj výnimočné osobnosti spomedzi slovenských komunít v Maďarsku, akými boli Ján Koppán, Alžbeta Tósegiová, Ondrej Lopusný, Juraj Dolnozemský a viacerí ďalší. Ako príklad ich táborového a výskumného dobrodenia uvediem moju pochôdzku po čabianskych cintorínoch s Ondrejom Lopusným. Je nepredstaviteľné, žeby som bez jeho znalosti života v Maďarskej krajine, ako aj miestnych čabianskych pomerov, bol mohol zdokumentovať taký delikátny kultúrno-politický fakt, aký sa nám natrafil pri dvoch popri sebe umiestnených náhrobníkoch. Jeden z nich patrilo Andrášovi Mazánovi a druhý Pálovi Mezövárimu. Tak ako pri mnohých iných pomníkoch, aj pri týchto mi Ondrej Lopusný vedel povedať, že sa dívame na hroby dvoch bratov. Zatiaľ čo Andráš Mazán prežil svoj statočný sedliacky život s pôvodným rodovým menom Mazán, jeho brat Pavel si zmenil svoje priezvisko na Mezövári, čo si politicko-spoločenský úzus medzivojnového Maďarska vyžadoval od každého vojnového vyslúžilca, ktorý bol vyznamenaný hodnosťou *vitéza*.

Nepostrádateľná sa ukázala byť prítomnosť Ondreja Lopusného aj pri rozlúskávaní významu priezvisk *Prístavok* a *Vidovenec*. Akže o slove *prístavok* som vedel, že takéto označenia a potom aj priezviská sa dávali mužom, ktorí si nedoviedli nevestu do svojho rodičovského domu, ale sa priženili do rodiny svojej manželky, vďaka Ondrejovi Lopusnému sme pomaly prichádzali na to, že priezvisko *Vidovenec* mohlo byť odvodené zo statusu *prístavka*. A to v situácii, keď

zomrela jeho manželka. Pokiaľ ako vdovec aj so svojimi deťmi zostal naďalej žiť v rodine jeho svokrovcov, bolo by to v poriadku. Lenže ak sa chcel znovu oženiť, podľa noriem obyczajového práva si druhú manželku nemohol priviesť na majetok prvej manželky a jej detí. A tak sa z prístavka stal vidovec.

Dobre nám padla pochvala Ondreja Krupu, že „prítomnosť odborníkov zo Slovenska výrazne pozdvihla úroveň výskumných táborov“. Ja by som k tomu dodal, že oni vyťažili z nich aj viaceré, pre poznanie dolnozemskej Slovákov ťažiskové témy, napr. o tradičnej rodine alebo nerolníckych zamestnaniach. Je síce pravda, že ich spracovanie sa zväčša nedostalo za prah opisnosti. Lenže ako k tomu poznamenal Jarko Čukan v knižke *Dolnozemske reflexie*, nemožno na nich neoceniť „silu prameňa“.

Nedá sa prehliadnuť, že výsledkom táborových výskumov sú aj viaceré štúdiá, ktoré priniesli nielen nové témy, ale aj inovatívne metodologické a teoretické prístupy ku štúdiu skupinového vedomia a kultúry enklávnych spoločností. Na myslím mám štúdiá Andrey Onderčaninovej – Kadlecovej a Evky Krekovičovej, ktoré vniesli ostrý lúč do poznania toho, s čím sme si u Slovákov v Maďarsku dlho nedokázali dať rady. Do porozumenia ich etnicity, kultúrnej pamäti a kolektívnych identít.

Dovoľte mi na záver povedať ešte slovko – dve o povahe, či letore nášho Jubilanta. Napriek tomu, že do Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku nastupoval ako dôchodca, a pracoval tam na polovičný, ba aj na štvrtinový úväzok, neviem si predstaviť, kto mohol riaditeľky tohto ústavu viacej umúčať, či by mu nevydali knižku. A potom ešte jednu, a postupne aj ďalšiu a ďalšiu. Radšej ich nejdem ani rátať. A takisto si neviem predstaviť, či by bol napísal toľko tých knižiek, nebyť tej zauzatej Ondrejovej nátury. Vzdávam veľkú poklonu všetkým Ondrejovým riaditeľkám, že to s ním vydržali. Lebo čo si Ondrej dokázal zaumieniť, nemalo široko – ďaleko páru. Najmä s tými výskumami na Dolnej zemi. Ešte by sa to dalo pochopiť, keby sa po nej bol prechodil pekne a dôstojne, povedzme ako taký *túzok*. Lenže Ondrej sa po nej preháňal, ako taký *balangov*, čo sa nedal zastaviť.

Zaiste budete so mnou súhlasiť, že bádateľ typu Ondreja Krupu vyrastie raz za pol, možno aj za celé storočie. Budú to práve tie knižky, ktoré pomôžu vyplňať čas čakania na jeho nasledovníkov.

Ondrej, ďakujeme Ti, že si zakotvil akurát medzi nami !

Ján Botík

(Príhovor odznel 9. októbra 2014 v Békešskej Čabe na vedeckej konferencii, ktorú usporiadal Výskumný ústav Celostátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku pri príležitosti okrúhleho životného jubilea Ondreja Krupu.)

Juraj Dolnozemský

Zdravica
(k osemdesiatke Ondreja Krupu)

Bud' vítaný podľa zvykov
v kruhu osemdesiatnikov!

Ladte sa slová na radosť,
života nikdy nie je dosť!

Vedel si ho vždy čestne viesť,
patrí ti za to úcta, česť!

Pracovať vodne v noci vieš,
skvelo za pravdu bojuješ.

Čas vždycky plný pravdy máš,
aj v polopravdách sa vyznáš.

Joj, časy! Zunia ohlasy,
tie dávne spievané slová!

Ty máš v srdci ich okrasy,
učíš nás všetkých doslova!

Vytrvalo, usilovne
v dejinách ľudí listuješ!

Hľadáš krásu minulosti,
po stopách predkov veslujes!

Máš v úcte podľa zásluhy
náš nádherný svet slovenský.

Dávaš smer, posilníš slabých,
sám kráčaš v prvej línii!

Zbieraš dokopy priateľov,
a duše nádej ozdobí!

Prajem Ti zdravia veľkú fúru,
aj životodarnej rosy!

Všetkých tvojich želaní šnúru
nech šťastie na krídlach nosí.

Nech sa Ti vyhnú chmúrne roky,
nesolené a nesladké!

Živio, živio, Ondrej Krupa!
Sláva Ti k osemdesiatke!

Vedecko-organizačná činnosť Ondreja Krupu

Dovoľte mi, aby som namiesto klasického úvodu začala tak trochu subjektívne, osobne priblížiť sa k naznačenej téme. Bolo to voľakedy na jeseň 1975 – v čase prvej Medzinárodnej národopisnej národnosti skúmajúcej konferencie, keď nás Ondrej Krupa niekoľkých domácich a niekoľkých kolegov zo Slovenska pozval do svojej kancelárie, ako sme my vtedy ju nazývali „na rezidenciu“ TIT-u (Spoločnosti pre šírenie vedeckých poznatkov) na hlavnom námestí Békešskej Čaby. V kancelárii sa na 100% odzrkadľovala činnosť užívateľa, bohatá knižnica, stopy, dokumenty terénnych výskumov a nesmierne náročná organizačná činnosť, ktorú usmerňoval Ondrej Krupa v rámci tejto organizácie. V tejto kancelárii boli prítomné národnostné kultúry, ktoré potom vystúpili na fórum hore pomenovanej konferencii. Tu v tejto kancelárii sa zrodili prvé knižne vydané diela O. Krupu o tradičnej kultúre *békešských* Slovákov.

Ale vráťme sa k začiatkom, do rokov 1960-tych: veď O. Krupa bol v TIT-e najprv referentom, a potom dlhé roky župným tajomníkom. Dovoľte mi, aby som organizačnú ale i vedeckú činnosť O. Krupu náväznú na národnostnú kultúru umiestnila do stredo-európskeho, ba európskeho kontextu.

Roky, 1960-te si z hľadiska rozvoja národnostných inštitútií, ba i vzrastu záujmu o národnosti zaslúžia väčšiu pozornosť.

Z okruhu vedy pripomeniem len niektoré. Nie je náhodné, že v kruhu maďarských historikov sa zrodilo niekoľko štúdií, ba aj monografií o Maďaroch žijúcich v Amerike (napr. monografia historičky Julianny Puskásovej); a tak isto sa zrodilo dielo o Slovákoch v Amerike z pera slovenského historika Miloša Gosioravského. Ale záujem sa vzbudil aj o „domáce“ národnosti. Tak napr. v r. 1967 vyšla významná monografia – prvá svojho druhu – Jána Siráckeho sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. – 19. storočí. (Ale pozoruhodné teoretické ale i sociologické diela o menšinách vznikli aj v západných štátoch, napr. vo Švajčiarsku; nemáme doklady o tom, že by tieto publikácie boli známe v maďarských alebo aj v slovenských vedeckých kruhoch.)

V tomto období do pohybu sa dali aj samé národnosti. Príklad uvediem z blízkej minulosti Slovákov v Maďarsku. Už koncom 1950-tych rokov a začiatkom 1960-tych rokov v kruhu Slovákov sa vzbudil návrh na vytvorenie samostatných

inštitúcií (slovenské múzeum, knižnice, divadlá, ba aj samostatné spolky). Tieto snahy sa v tom období v tejto forme nerealizovali, ale nároky sa ak aj v istom slova zmysle torzovite, predsa len realizovali. V rámci maďarských (samozrejme štátnych) inštitúcií, ale i vo vedeckých spoločnostiach pri Maďarskej akadémii vied, zakladali *národnostné* oddelenia, niektoré aj v inštitucionálnej forme.

Takto vzniklo slovenské vysielanie v Maďarskom rozhlase, v Spoločnosti TIT-u sa zrodil program dvojjazyčných vedecko-populárnych prednášok medzi národnostným obyvateľstvom. Obsahove medzi najbohatšie programy – porovnávacím programy ostatných žúp – patrilo prednáškový seriál v národnostných obciach v Békešskej župe, v prvom rade v slovenských a rumunských, ktorý bol zostavený a realizovaný Ondrejom Krupom.

V tomto desaťročí začal vychádzať aj župný kultúrny a vedecký časopis Békési Élet, ktorému bol dlhé roky hlavným redaktorom Ondrej Krupa. Na stránkach časopisu, popri článkoch maďarskej kultúry a živote inteligencie, boli uverejnené články aj o národnostnej kultúre, literárnej a umeleckej činnosti národnosti, najmä slovenskej. Bol to časopis ozaj jedinečný svojho druhu, dovtedy podobný neexistoval (hádám o niečo podobného sa snažili v župe Komárňanskej.)

Listujúc v časopise Békési Élet prídu nám na um chýrne slová etnografa Jána Čaploviča o začiatku 19. storočia: „Uhorsko je Európa v malom” – ktoré môžeme právom aplikovať cez obsah tohto časopisu na Békešsku župu, ako na región, v ktorom sa odzrkadľuje až dodnes – ak aj v skromnejšej forme – obraz niekdajšieho mnohonárodnostného Uhorska.

Ondrej Krupa – ku koncu rokov 1960-tych a začiatkom rokov 1970-tych „prestúpil” hranice Békešskej župy, aby podporoval založenie Národnostného oddelenia v Maďarskej národopisnej spoločnosti, a zorganizovanie vlastivednej a národopisnej sekcie pri Zväze Slovákov v Maďarsku. Dlhé roky bol jej predsedom. Na začiatku boli do sekcie pozvaní aj maďarskí vedci, ktorí sa zaujímali o národnostnú kultúru. Členkou bola napr. Ilona Borsai, etnomuzikologička, ktorá sa zúčastnila aj pri vydaní knižky slovenských ľudových piesní pod titulom „Vyletel vták”.

V rámci tohto výboru Zväzu sa začali organizovať národopisné tábory v jednotlivých slovenských osadách pod odborným organizovaním O. Krupu. (O týchto výskumných táboroch teraz nechcem hovoriť – rozpráva nám o tom knižka tejto inštitucionálnej činnosti, ktorá bola zostavená a vydaná pri príležitosti 30 ročnej činnosti týchto táborov.) Poznamenala by som predsa nasledovné. Na návrh O. Krupu účastníkmi týchto podujatí boli od začiatku kolegovia zo Slovenska – ktorí, myslím, sa tu zoznámili s možnosťami terénneho výskumu s celkom neznámym zázemím, z ktorého sa zrodili cenné príspevky, ktoré

boli uverejnené medzi inými aj v ročenke *Národopis Slovákov v Maďarsku*. Slovenskí odborníci permanentne boli prítomní aj na čabianskych národnostných medzinárodných konferenciách. Keď tím Slovenského výskumného ústavu v Békešskej Čabe od roku 1990 prevzal, samozrejme spolu s Ondrejom Krupom, usmerňovanie týchto táborov, začali sme sa jeden od druhého učiť aj nové metódy výskumu tradičnej kultúry: jej prítomnosť v súčasnosti, v meniacom sa slovenskom kolektíve: čiže išlo o výskum, odhalenie súčasných ešte živých foriem tradičnej kultúry a jej záchranu.

Organizovanie medzinárodných národnostných národopisných konferencií navrhovali dvaja poprední maďarskí etnografi, Iván Balassa a Gyula Ortutay, ktorí s hlbokou dôverou poverili touto prácou Ondreja Krupu. Týmto gestom sa Békešská Čaba stala automaticky centrom týchto podujatí na viacero desaťročí.

Iván Balassa a Gyula Ortutay navrhovali a verili v to, že sa môžu zrodiť aj prvé národopisné ročenky v materinskom jazyku národnosti. Mnohí týmto ročenkám, ako je aj *Národopis Slovákov v Maďarsku* „*neveštili*“ pevnú budúcnosť. Našťastie, skeptici sa mýlili, hoci z roka na rok je ťažšie vydať aj našu slovenskú ročenku.

Ondrej Krupa sa od roku 1991 stal vedeckým pracovníkom Slovenského výskumného ústavu v Békešskej Čabe. Pustil sa do práce s ohromným elánom, húževnatosťou, ako to robil dovtedy. Niekedy sme my, jeho spolupracovníci, chceli spomaliť to pracovné tempo, ale Bandi nám to nepovolil a dodatočne musím uznať, že mal pravdu. Výsledky vo vedeckej, a vedecko-organizačnej činnosti možno dosiahnúť len takýmto tempom. O. Krupa sa v prvých rokoch popri výskumnej činnosti postaral o budovanie knižnice a dokumentácie ústavu, pokúsil sa zostaviť register diplomových prác so slovenskou tematikou na vysokých školách.

Práve preto, že O. Krupa bol garantom úspechu národopisnej výskumnej činnosti po vydaní dialektologického atlasu slovenských nárečí, ktoré pripravila generácia maďarských jazykovedcov, slavistov a slovákistov ešte v r. 1960-tych, a ktorú sme vydali v r. 1993, pustili sme sa do náročnej práce, prípravy Atlasu ľudovej kultúry v Maďarsku. *Bola to ozajstná kolektívna práca* vedeckého ústavu, ktorej nás učil aj O. Krupa tak, že sme pripravili 30-tich pedagógov slovenského odboru aby vyplnili dotazníky pripravené na základe slovenského národopisného Atlasu a modifikované k pomerom našich jazykových ostrovov. Pri tomto atlase pracovali a vedúcu úlohu mali kolegovia, odborníci zo Slovenska, pracovníci Etnologického ústavu SAV. S touto spoluprácou sme vytvorili nový model, ktorý sme potom aplikovali aj na iné slovenské vedecké inštitúcie, napr. na Jazykovedný ústav SAV, alebo na Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach. V spolupráci s týmito ústavmi sa dokázalo, že v jednom vedeckom ústave je har-

monická kolektívna vedecká činnosť aspoň natoľko dôležitá, ako individuálna vedecká činnosť. Tieto dve roviny vzájomne sa pozitívne ovplyvňujú, a nemali by byť brzdou jedna druhému.

Vrátiac sa k titulu môjho príspevku, v ktorom som naznačila, že načrtnem vedecko-organizačnú činnosť Ondreja Krupu. Chcela by som vyzdvihnúť, že v prípade výskumníka nie je podradenou činnosťou organizovanie, usmerňovanie vedeckého života. Je práve v takom rovnocennom pomere s vedeckou prácou ako vedecká kolektívna činnosť v tíme a individuálna vedecká činnosť.

Aj v mene ústavu ďakujem Ondrejovi Krupovi za vykonanú prácu, za usmerňovanie a udržiavanie slovenského vedeckého a kultúrneho života a za to, že získal úctu slovenskej vede a kultúre tu v Békešskej Čabe a v Békešskej župe, a samozrejme vo vedeckých kruhoch národopisu tak na Slovensku ako i v Maďarsku.

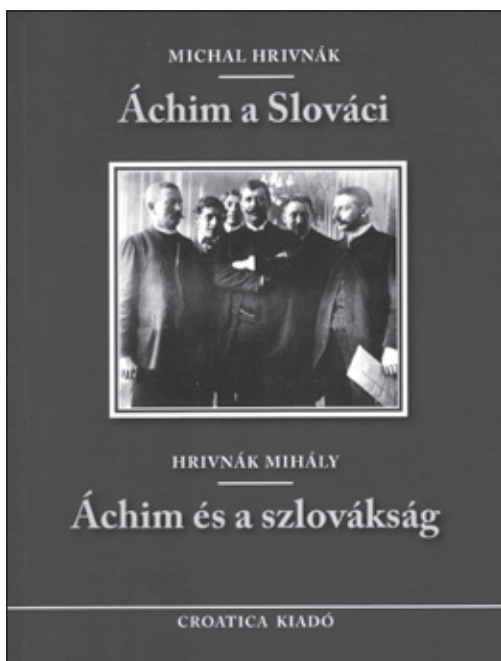
Anna Divičanová

(Prednáška odznela 9. októbra 2014 v Békešskej Čabe na vedeckej konferencii, ktorú usporiadal Výskumný ústav Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku pri príležitosti okrúhleho životného jubilea Ondreja Krupu.)

Anna Divičanová pri prednese na konferencii

K publikácii Michala Hrivnáka: Áchim a Slováci

Dejiny a vzhľad jednej krajiny, lokality či mesta formujú tam žijúci ľudia, tam pôsobiace osobnosti. K rozvoju Uhorska/Maďarska, k formovaniu spoločenského, kultúrneho, či hospodárskeho života, nepochybne prispeli aj ľudia slovenskej národnosti. Čriepky slovenskej minulosti, čriepky slovenského etnika žijúceho kedysi v Uhorsku, sa objavia, ak chodíme s otvorenými očami, po mes-tách a obciach krajiny.

V poslednom období sa slovenské samosprávy rôznych obvodov Budapešti rad-radom zameriavajú na inštalovanie dvojjazyčných pamätných tabúl významným slovenským dejateľom slovenského duchovného, či náboženského života, čím prispievajú k zviditeľneniu reprezentantov slovenskej minulosti hlavného mesta. K postupnému objavovaniu bielych miest na mape Budapešti.

Slovenská societa, ako aj ostatné národnosti Maďarska sa usilujú zachovávať historické dedičstvo svojich predkov. Výsledkom úsilia budapeštianskych Slovákov v objavovaní a zároveň popularizovaní osobností slovenského etnika v dejinách hlavného mesta bolo odhalenie doposiaľ 20 pamätných tabúl na domoch, kde žili a pôsobili významné osobnosti alebo konanie sympózia k osobnostným jubileám, na počesť pozoruhodných postáv v živote peštianskych Slovákov (napr. sympóziu na počesť filológa a básnika J. Kollára, dramatika a duchovného J. Palárika, staviteľa J. Bobulu, staviteľa a fotografa I. Vydareného). *A nielen v Budapešti a na Dolnej zemi nájdeme tabule osobností, ale napr. aj vo Vyšehrade (J. Viktorín), v Balašských Ďarmotách (J. Král), alebo v Miškovci (P. O. Hviezdoslav)*. V hlavnom meste sú to všetko námestia, ulice a budovy, kde sa odohrával kus dejín slovenského národa, slovenskej Budapešti. Dvojazyčné pamätné tabule svedčia o existencii známych činiteľov slovenského spoločenského, kultúrneho, cirkevného či politického života hlavného mesta Uhorska a majú nepochybne dokumentačnú hodnotu.

Zásluhy postáv slovenského pôvodu, ktoré sa zapísali do dejín slovenského národa, pre slovenskú, ako aj pre maďarskú historiografiu, vedu, alebo kultúru sú nesporné. Informačná hodnota o slovenskej regionálnej či lokálnej kultúre je tiež nepochybna. Považujeme tiež za osožné oboznámiť aj širšiu verejnosť so životom a pôsobením významných osobností spoločných slovensko-maďarských dejín.

V tomto roku v hlavnom meste dostal sochu i dolnozemský Slovák, čabiansky rodák O. L. Áchim. 26. marca 2014 v parku sôch *Maďarského poľnohospodárskeho múzea v Budapešti* sa uskutočnilo slávnostné odhalenie busty bývalého békeščabianskeho agrárneho politika a parlamentného poslanca v Uhorsku Ondreja Likera Áchima. Predstavitelia slovenskej, ako aj maďarskej inteligencie pri príležitosti narodenia, či úmrtia Áchima usporadúvali vedecké sympózia, oslavy, spomienkové zasadania a konferencie. Počas centenária Áchimovho úmrtia *Slovenská samospráva v Békešskej župe* umiestnila jeho dvojazyčnú pamätnú tabuľu pod arkádami Mestského domu v Békešskej Čabe. Jeho podobizeň kedysi bola na stene každej čabianskej čistej izby. Čabänia ho spomínali ako priameho a opravdivého slovenského gazdu.

Dnes predstavená dvojazyčná publikácia M. Hrivnáka Áchim a Slováci / Áchim és a szlovákság mieni zviditeľniť takú osobnosť, takého politika – hospodára, zároveň poslanca uhorského snemu, ktorý sa svojimi aktivitami, spoločenskou a politickou činnosťou, zapísal do spoločných slovensko-maďarských dejín 20. storočia. Táto významná a charizmatická osobnosť je pritom asi aj najdiskutovanejšou postavou v kruhu dolnozemských Slovákov. Navyše politik Áchim,

v maďarskej historiografii evidovaný ako „*maďarský národnostný politik*“, sa počas celého svojho života považoval za Slováka. Hoci jeho program neobsahuje boj za politické práva slovenskej menšiny, vo verejných prejavoch nerád rozprával po slovensky a ako verejný činiteľ neustále zdôrazňoval svoju lojalitu voči uhorskej vlasti. Ako o Áchimovi píše vo svojom príspevku do zborníka z roku 2012 M. Hrivnák: „*Áchim sa hlavne ako politik aspoň natoľko viazal k Maďarom, ako ku svojej slovenskej národnosti. Jeho popularita bola najväčšia v Békešskej župe, v kruhu slovenských a maďarských poľnohospodárov*“.

O Áchimovi doposiaľ vyšli dva slovensko-maďarské dvojjazyčné zborníky štúdií. Prvý je zborník materiálov podujatí organizovaných v Budapešti a Slovenskom Komlóši pri príležitosti 130. výročia narodenia sedliackeho vodcu v roku 2001 pod názvom: *O. L. Áchim na vážkach času / Áchim L. András az idő mérlegén* (2003), a druhý populárno-vedecký zborník prednášok z konferencie z roku 2011 *Dedičstvo O. L. Áchima / Áchim L. András öröksége* (2012). Za zmienku stojí aj štúdiá M. Kmeťa a B. Ottmárovej *Ondrej Liker Áchim – „sedliacký kráľ“ z Dolnej zeme* z roku 2011, publikovaná v historickom vedeckom časopise *Acta historica Neosoliensia* (Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici).

V týchto priestoroch dnes predstavená kniha M. Hrivnáka *Áchim a Slováci / Áchim és a szlovákság* dokazuje, že sa medzitým objavili nové pramene, údaje a fakty o činnosti a práci Áchima.

Prvú spomenutú knihu redigovali predsedníčka *Komisie na uctievanie pamiatky O. L. Áchima* Eszter M. Molnárová a predseda Slovenskej národnostnej samosprávy XII. obvodu Budapešti Michal Hrivnák. Druhú citovanú publikáciu redigovali Eszter M. Molnárová a Alžbeta Uhrinová.

O najnovšej publikácii, ako aj o význame agrárneho politika, budú podrobnejšie hovoriť pozvaní historici-odborníci ako aj sám autor. Ja by som sa chcela vrátiť k mojej úvodnej myšlienke o mapovaní pozoruhodných osobností slovenskej a maďarskej historiografie.

Odkrývanie slovenskej minulosti Uhorska/Maďarska a potom zhrnutie a predstavenie výsledkov bádania môže prispieť k lepšiemu poznaniu minulosti Slovákov v Maďarsku. Pravdepodobne podobnou myšlienkou sa zaoberal aj M. Hrivnák, keď sa pred vyše 15 rokmi na čele kultúrneho výboru SSB rozhodol usporiadať konferenciu o kultúrnych hodnotách v Pešti a Budíne žijúcich Slovákov. A môže byť, že nebyť tejto konferencie organizovanej *Slovenskou samosprávou Budapešti* - na čele ktorej až do dnes stála Zuzana Hollósyová - nezačali by samosprávy objavovať skryté slovenské hodnoty Budapešti, nezačalo by sa odhaľovanie pamätných tabúl známym slovenským osobnostiam

a nezrodili by sa publikácie, napr. o Bobulovi, preklady Palárikových drám a rôzne sympóziá, stretnutia k príležitosti výročia úmrtia či narodenie tej ktorej osobnosti slovenského pôvodu.

Nepopierateľnú zásluhu vo „zviditeľnení“ slovenského kultúrneho dedičstva, presnejšie kultúrneho dedičstva budapeštianskych Slovákov mal *Kultúrny výbor Slovenskej samosprávy Budapešti* na čele s M. Hrivnákom. Konkrétne na jeseň v roku 1997 on inicioval a potom spolu s vedením samosprávy realizoval konferenciu pod názvom *Kultúrne dedičstvo budapeštianskych Slovákov*. Bola to nepochybne významná kultúrno- historická udalosť, keďže konferencia na takúto tému a navyše s medzinárodnou účasťou sa doposiaľ nekonala. Musím ale pripomenúvať, že, žiaľ, organizovanie konferencie takéhoto typu sa nestalo tradíciou, pravidelnou aktivitou krátkodobého či dlhodobého pracovného plánu SSB (ako vtedy plánoval vtedajší kultúrny referent SSB). Začali však pestovať pamiatku významných osobností Budapešti, čím do dnes prispievajú k zachovaniu hodnôt, nie iba budapeštianskych Slovákov, ale slovenskej národnosti v Maďarsku vôbec. Túto ich snahu si treba vysoko vážiť a hodnotiť. Popri výskumníkoch a odborníkoch sa do výskumu pustili aj aktívnejší členovia slovenských samospráv a začali pátrať po predkoch. Začali zisťovať viac údajov o autoritách, ktoré už poznáme, a pomohli vystúpiť z tieňa tým, o ktorých sme ešte nevedeli.

Od založenia slovenských obvodných samospráv r. 1998 výrazne ožila aktivita odhaľovania pamätných tabúl slovenským osobnostiam, urýchlila sa aktivita vypátrania a zmapovania miest, kde kedysi žili a pracovali ľudia, ktorí reprezentovali slovenský národ, slovenskú národnosť. Zrodili sa aj publikácie o známych intelektuáloch budapeštianskych slovenských kultúrnych dejín druhej polovice 19. storočia a prvých dvoch dekád 20. storočia. Písalo sa medzi inými o biskupovi Bachátovi, o podnikateľovi Bobulovi, o redaktorovi a politikovi Hodžovi a učiteľovi Ľ. Izákovi. Publikovalo sa o básnikovi J. Kollárovi a katolíckom kňazovi a dramatikovi J. Palárikovi, o diplomatovi A. Strakovi a zrodila sa aj monografia o spoločenskom a kultúrnom živote budapeštianskych Slovákov v období dualizmu.

V posledných desiatich rokoch sa predovšetkým Eszter M. Molnárová a M. Hrivnák koncentrovali na spracovanie pôsobenia a života dolnozemskeho agrárneho politika O. L. Áchima, ktorý vo svojej politike kládol veľký dôraz na zastupovanie a ochranu menšín.

Anna Kováčová

(Úryvok z úvodného referátu, ktorý odznel 23. septembra 2014
na krste knihy vo vydavateľstve Croatica v Budapešti)

Slovacikálne knižné zbierky v zahraničí – Sarvaš (pohľad zo Slovenska)

Zvýšený záujem kultúrnych a vedeckých inštitúcií na Slovensku o Slovákov v zahraničí možno pozorovať od 90-tych rokov 20. storočia v súvislosti s príchodom politických zmien po roku 1989. Viaceré pracoviská Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej (MS) sa tiež zapojili do výskumu problematiky Slovákov v zahraničí, medzi nimi Bibliografické oddelenie Slovenskej národnej knižnice MS novou úlohou *Bibliografia zahraničných slovacík vydaných po roku 1945*. Začalo sa cieleňé vyhľadávanie a následné bibliografické spracovanie zahraničných slovacík, teda dokumentov – prevažne kníh, ktoré vyšli mimo územia dnešného Slovenska, ak je ich autorom Slováč, či osoba hlásiaca sa k slovenskému pôvodu, alebo sú v slovenčine, alebo sa obsahovo týkajú Slovákov, ich dejín, kultúry, jazyka, etnológie, ekonomickej či politickej situácie, územia, obývaného Slováckmi atď. Po osamostatnení Slovenskej národnej knižnice v roku 2000 sa práce zintenzívnili, a tak sme mohli v rokoch 2004 – 2012 uskutočniť výskum a heuristický prieskum zahraničných slovacík v teréne, v prvom rade v okolitých štátoch, kde Slováci tvoria

národnostnú menšinu: Srbsko, Maďarsko, Poľsko, Ukrajina, Česko (plánovaný výskum v Rakúsku sa zatiaľ neuskutočnil). Popri heuristickom prieskume - vyhľadávaní a bibliografickom spracovaní neznámych titulov, sme zároveň mapovali slovenské, resp. slovacikálne knižné zbierky na danom území. V rámci úlohy Dejiny knižnej kultúry sme sa po roku 2009 zamerali aj na popis starých kníh a slovenských kalendárov vydávaných v zahraničí, najmä tých, ktoré nie sú dostupné v knižniciach na Slovensku.

V Maďarsku sa záujem sústredil v prvom rade na Békešskú Čabu a Budapešť, ale neskôr aj na ďalšie, zdanlivo okrajové miesta. Jedným z nich bol v roku 2010 Sarvaš. Pri prieskume v Sarvaši sme navštívili mestskú knižnicu, knižnicu gymnázia, evanjelický cirkevný archív a Múzeum Samuela Tešedíka.

Mestská knižnica má síce vo svojom fonde aj slovenské a slovacikálne knihy, ale jej regionálna zbierka je budovaná na inom princípe, než akým sa riadil náš prieskum. Napriek tomu sme tu objavili viacero zaujímavostí, a to z odboru vlastivedy, dejín, jazykovedy, etnografie, folklóru, ale aj prozaické diela a zbierky poézie či spomienkové knihy o činnosti slovenských inštitúcií a spolkov, vydané pri príležitosti ich jubileí.

Zaujímavá bola aj gymnaziálna knižnica, kde sme našli množstvo prameňov k plánovanej personálnej bibliografii Tešedíkovcov. V Archíve evanjelickej cirkvi nám poskytli prístup k rukopisnej zbierke Tešedíka, ako aj k obsiahlej zbierke Cithary sanctorum. Bohatý na slovaciká, viac z predchádzajúcich storočí a v iných jazykoch, je fond v knižnici Múzea Samuela Tešedíka, kde je uložená vzácna zbierka starých tlačí. Aj keď nedostatok času nedovolil hlbší prieskum, príp. pasportizáciu fondov, zmapovanie slovacikálnych zbierok umožní v budúcnosti určiť, na ktoré fondy sa treba sústrediť, aby sa stali súčasťou kultúrnej pamäte Slovákov. Bolo by vítané a prospešné, keby v tom pokračovali „domáci“, teda Sarvašania v spolupráci s národnou knižnicou v Martine.

Nepotešilo nás, že v spomenutých inštitúciách sme sa len ťažko mohli dohovoríť po slovensky, ako keby sa slovenský jazyk ako komunikačný prostriedok Slovákov a tým zaiste aj národné povedomie vytrácalo.

Ďalšou súčasťou prieskumu je evidovanie vydavateľskej činnosti Slovákov, pričom v tejto oblasti možno vyhľadať najviac neznámych titulov. A tak sme zistili, že aj v Sarvaši sa hovorí, píše i vydáva po slovensky. Ako vydavateľ slovenských, príp. dvojjazyčných či slovacikálnych publikácií sa prezentovala Slovenská samospráva mesta Sarvaš na čele s predsedom Tiborom Mótyánom. Vďaka jeho porozumeniu a ochote sme získali pre Slovenskú národnú knižnicu knihy (dokonca aj vzácny CD ROM), v ktorých sa odzrkadľuje život a činnosť Slovákov v Sarvaši i širšom regióne najmä v súčasnosti, a o ktorých by sme sa na Slovensku len ťažko dozvedeli a ešte ťažšie ich získali. A to Slovenskej národnej knižnici prislúcha zo zákona - zbierať, spracovať, uchovávať a sprístupňovať všetky slovaciká, nielen vydané na Slovensku, ale aj v zahraničí.

Sarvaš bol vybraný na prieskum ako mesto, ktorého obyvateľstvo v minulosti tvorili prevažne Slováci, ale aj ako mesto, kde žil a tvoril Samuel Tešedík ml., ktorý je uznávaný ako kazateľ, významný pedagóg, vedec a výskumník rovnako

v Maďarsku i na Slovensku, veď v oblasti vedy a vzdelávania sa na jeho počesť aj v súčasnosti udeľujú ceny a medaily. Že na neho ani v Sarvaši nezabúdajú a jeho prácu si dodnes vážia, dokazuje aj pomenovanie múzea i školy jeho menom. Dokonca si ho v názve pripomína aj tanečný súbor a spolok záhradkárov. Tešedíkova imponantná socha stojí neďaleko originálneho pamätníka príchodu Slovákov do Sarvaša pri evanjelickom kostole s pamätnými tabuľami. Tešedíkovcov, staršieho i mladšieho, si v novembri 2010 pripomenula Slovenská národná knižnica – Národný bibliografický ústav v spolupráci s Historickým ústavom SAV a Slovenskou historickou spoločnosťou pri HÚ SAV. Na odbornom medzinárodnom seminári *Dejiny knižnej kultúry* v Púchove, rodisku Samuela Tešedíka st., pri príležitosti 300. výročia jeho narodenia, im bol venovaný blok prednášok.¹

Ako dejiny knižnej kultúry vypovedajú nielen o samotnej knižnej kultúre toho -ktorého národa, ale zároveň aj o jeho dejinách, tak sa vyspelosť knižnej kultúry v minulosti spája s kultúrnou vyspelosťou národa v súčasnosti. Preto aktivity vo výskume knižnej kultúry Slovákov v minulosti i súčasnosti mimo územia Slovenska znamenajú prínos aj pre uchovávanie nášho spoločného kultúrneho dedičstva.

Gabriela Hamranová

¹ *Kniha 2011: zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2011. 448 s.

Pätnásť rokov na linke priateľstva Čorváš – Sládkovičovo

Prvý septembrový víkend v Čorváši bol pre Slovákov sviatok. Privítali sme hostí zo Slovenska zo Sládkovičova. Navštevujeme sa navzájom, a nielen organizovane, ale aj individuálne. Práve toto priateľstvo sme oslavovali v tento víkend a veru, znova sa nám podarilo naplniť ozajstným obsahom spomenutú dohodu.

Piatok takmer 50 Sládkovičanov meralo cestu do dolnozemskeho mestečka pod vedením starostu Antona Szabóa. Zastúpené boli všetky odbory a odvetvia, ktoré udržiavajú kontakty s priateľmi v Maďarsku. Takto prišla delegácia Matice slovenskej, Csemadoku, Klubu dôchodcov, rybárov, hasičov, Klobásového klubu a Citarovej kapely.

Po príchode a ubytovaní ich cesta smerovala do Miestneho múzea. Vytvorením zbierky, o ktorú sa stará organizácia Pro Urbe v Čorváši, sa splnil dávny sen Čorvášanov, zachovať slovenské reálie a tradície. Osobitná vďaka patrí Ondrejovi Dohányosovi za jeho húževnatú prácu.

Po návšteve múzea sme sa na pozvanie Zuzany Trnkóczkej Kukučkovej vybrali na sálaš Gervíkovcov, ktorý sa nachádza neďaleko mesta, kde pani Zuzana zachováva množstvo slovenských pamiatok.

Sobotňajší deň sa začal slávnostným spoločným zasadnutím poslancov Čorvášu a Sládkovičova. Najprv potvrdili a znovu podpísali zmluvu o spolupráci z 28. augusta 1999. Na podujatí sa zúčastnil aj generálny konzul Slovenskej republiky v Békešskej Čabe Štefan Daňo, ktorý sa zmienil o tom, že na spolupráci týchto dvoch miest vidno, že naplnili obsahom vzájomnú zmluvu. O dobrej spolupráci sa zmienili aj dvaja primátori. Menyhért Szilágyi sa vzhľadom na svoj vek už nemôže uchádzať o post primátora na ďalšie obdobie, ale obe mestá sú mu vďačné za spoluprácu. V osobe primátora sme našli vždy oporu aj v prípade udržiavania dobrých kontaktov so slovenskými priateľmi. A. Szabó vzdal nádej, že s novým zvoleným zborom budú spolupracovať tak dobre, ako s doterajším vedením mesta.

Vďaka zmluve o spolupráci nadviazali kontakty aj spoločenské organizácie pôsobiace v jednotlivých mestách a takto sa spoznali oveľa bližšie.

Popoludní sa dostali k „slovu“ aj hudobníci a tanečníci. Program sa začal promenádnym koncertom členov čorvášskej dychovej kapely a mažoretiek. Pred piatimi rokmi, pri príležitosti desiateho výročia spolupráce, umiestnili spoločne pamätnú tabuľu na stenu Kultúrneho domu. K tejto tabuli aj v tomto roku položili vence a potom už spoločne prešli na galériu kultúrneho domu, kde sa uskutočnila vernisáž výstavy čepcov a párt. Výstavu otvorila etnologička Katarína Királyová, ktorá hovorila o jedinečnosti dolnozemskej čepcov. Výstava nesie názov Vyšité srdcom a zrodila sa v spolupráci so Slovenským verejnoprospešným spolkom vo Veľkom Bánhedeši a výšivkársnym krúžkom Rozmarín z Békešskej Čaby. V nasledujúcom kultúrnom programe vystúpili na javisko členovia speváckeho zboru Nezábudka z Čorvášu, speváckeho zboru z Čabačudu, tanečnej skupiny Komlóš zo Slovenského Komlóša a citarovej skupiny zo Sládkovičova. Po večeri nasledoval bál, kde do tanca hrala kapela Novum z Galanty.

Nedeľu sme program zakončili v miestnom evanjelickom kostole, kde Slovo Božie kázala miestna evanjelická farárka Mária Liptáková Gajdáčová.

Potom nasledovala rozlúčka v nádeji, že sa čoskoro znovu stretne – v Sládkovičove.

Nikto však nešiel domov naprázdno. Okrem nových spoločných zážitkov, na ktoré budeme ešte dlho spomínať, dostali dobré víno s etiketou pripomínajúcou spoločne strávené chvíle, ako aj medovníkové srdiečko a CD platňu s fotografiami a krátkym súhrnom spoločných akcií za posledných 15 rokov.

*Alžbeta Gyimesiová Hugyiková
predsedníčka Slovenskej samosprávy v Čorváši*

Gervikov sálaš v Čorváši

Majiteľka Gervikovho sálaša v Čorváši, Zuzana Trnkóczka Kukučková, sa rozhodla, že svoj dom ukáže aj širokej verejnosti.

Viac ako storočná budova láka návštevníkov na kus reči o starých pekných časoch. Jeho majiteľka ho udržiava podľa starých zvykov, teda nezväčšila okná, nechala pec, aj prednú izbu v krásnom stave. Očakáva turistov, ale aj skupiny žiakov, na rozhovor o starých zvykoch. Pôvodom Komlóšanka našla svoj domov v chotári Čorváša, kde návštevníci môžu ochutnať v peci upečené dobroty a vyskúšať si náradie, aké používali ešte ich starí rodičia.

Keď začína jar, robí sa tarhoňa, varí sa mydlo, v lete tu môžu návštevníci variť bazový sirup a v jeseni lekvár. Slovenský vidiecky dom samozrejme neposkytuje len sezónne zamestnania, ale prezentuje aj ľudové umenie, remeslá, pečenie a varenie, výrobu perníkov, a tu strávené hodiny spríjemňuje tunajšia pohostinnosť.

Organizujú sa sem aj výlety pre triedy. Študenti počas týchto aktivít získajú nielen znalosti z miestnej histórie, ale vydávajú sa i obzrieť si oblúbenú skrýšu legendárneho dolnozemskeho zbojníka, „beťára“ Sándora Rózsua.

Alžbeta Hugyiková

Slováci v Eleku

Slovenská národnostná samospráva v Eleku vznikla 7. novembra 2002. Od jej vzniku až do roku 2013 bolo našim veľkým snom, aby tunajší Slováci mali svoj oblasťný dom. Táto naša túžba sa po mnohých rokoch splnila. Samospráva mesta Elek nám v decembri 2013 dala k dispozícii nehnuteľnosť, ktorá v plnej miere spĺňa nároky našej komunity. Dom pozostáva z dvoch izieb, kuchyne, komory, kúpeľne a z príslušného dvora, kde môžeme poriadat' menšie podujatia. Na jar 2014 sme zo zoberaných predmetov zariadili jednu z izieb ako „Národopisnú izbu“.

Jej slávnostné odovzdanie sa uskutočnilo 2. augusta 2014 v rámci svetového stretnutia národností, ktoré sa usporadúva v meste každé dva roky. Odovzdanie do prevádzky spestrila výstava zostavená z výšiviek a tkanín z Békešskej župy, vedúcej Výšivkárskeho krúžku Rozmarín Dr. Anny Illéšovej Boťánskej. Na pod-

ujatí boli prítomní primátor mesta Elek László Pluhár s manželkou, starosta obce Jášč Csaba Nagy s manželkou, členovia Slovenskej samosprávy a Pávieho krúžku v Jášči pod vedením Veroniky Trojákovej Majorovej, členovia Slovenskej samosprávy a umeleckej skupiny z Černe pod vedením Dr. Zoltána Szabóa. Prišli aj naši priatelia z Poľného Berinčoka, Veľkého Bánhedeša, Čabasabadi a zo Slovenského Komlóša, vedúci a členovia národnostných samospráv, spoločenských organizácií a obyvatelia Eleku. Prišli, samorejme, aj Slováci z Eleku, ktorí majú z domu veľkú radosť, a ktorí ho aj naďalej skrášľujú. K slávnostnej atmosfére udalosti prispeli členky slovenského spolku domácimi zákuskami a samospráva nápojmi.

Vedúci Slovákov v Eleku s pánom primátorom obce

V Osvetovom stredisku Mihálya Reibela sa 4. októbra 2014 uskutočnila výstava „Svadobné šaty kedysi a dnes“, v rámci ktorej sa predstavili aj štyri národnosti. Slovenskej samospráve v Eleku pomohla Alžbeta Liptáková, Böbe, ktorá nám poskytla oblek ženícha, v ktorom uzavrel manželstvo jej syn. Aj touto cestou sa jej chceme poďakovať za nezištnú pomoc.

*Dr. Judita Kuruczová Czvalingová
predsedníčka Slovenskej samosprávy v Eleku
(Preklad do slovenského jazyka: Alžbeta Hollerová Račková)*

Z čajových večierok v Kétšoproni

V Kétšoproni je už tradíciou, že Slovenská samospráva každoročne usporadúva v kultúrnom dome Slovenský rodinný čajový večierok, ktorý býva spestrený kultúrnym programom. Uvádzame dve scény, pripomínajúce toto vydarené podujatie.

Scénka č. 1

- Marka: - Pán Boh daj, ženy! Ako sa máte?
- Žofa, Katka: - No, servus, máme sa dosť dobre, máličko je mi zima, oziabajú mi prsty.
- Marka: - A ty čo predávaš Žofa?
- Žofa: - Ale, daj mi pokoj, Marka! Môj starý bol v labore a kimutatták mu, že má vysoký vérynomás a vysoký je aj ten koleszterin.
- Žofka: - A ty čo máš tu Katka v szatyore?
- Katka: - Ja som doniesla kurence a popracku, včera som ich zarezala. Viete, žerú tak veľa, že človek nyegyózuje ten drahý takarmány kupovať. A ty, Marka, čo si doniesla?
- Marka: - Viete, som taká ideges, lebo sme varili páleno, a ten môj Paló ho začal piť ako vodu. Teraz musím z neho predať, lebo nyugdíj je veľmi malý a način zaplatiť beművelés na Tsz-irode. No, a čo novó vo falube?
- Katka: - Ja som to počula, že tá Ilá Vargová sa vydala za toho Jana Fazekaša.
- Marka: - To je kerá Ilá?
- Katka: - Ale vieš, tá stará djóvka, kerá býva tam pri kríže a zvykla robiť gágorčoke.
- Žofa: - A kerý Jano?
- Katka: - Ale ten starý legény, kto robí tam na sertéstelepe a nosí s traktorom sviniam takarmány.
- Žofa: - Jaj ženy, veľmi ma bolí driek. Dostala som időpont. Na desiatu idem k Dombimu.
- Marka: - Keď tu končím, potom pôjdem do bódu. V sobotu prídu vnučky a budem piecť süteménye, a musím kúpiť droždia a vajcia, lebonenesú mi sliepky už od novembra.

- Žofka: - Keď tu predám všetko, idem domou a pôjdem horka na ten internet.
- Katka: - Ale Žofa máš dobrú lojtru? Lebo sa zflugáš do fenega tak z vysoka!
- Žofka: - Ale, Žofa, si hlúpa! Ten internet je taká mašina, že sedíš pred képernyvom a vidíš celý svet, že kto čo robí!
- Marka: - Ale, mne nenačin ten internet, bývam na fõulice a počujem fsetko čo tõrténik vo faluve.

(Kultúrny dom, 23. februára 2014)

Scénka č. 2

- Dorka: - Ale Marka, akú máš peknú ružovú „otthonku“!
- Marka: - Ale dostala som od mojho na „házassági évforduló“ ešte vlani.
- Dorka: - A kde ju kúpil?
- Marka: - Ale vieš, tam v Čaba Centere, kde je ten „mozgólépcsõ“ pri Média Markete, kde predávajú „hútlóladu“ a takéto „nevjemaké“ „vrašbi“.
- Katka: - No, a aká „gázszámla“ vám vyšla na tento mesiac?
- Dorka: - No, my nebudeme platiť ani filier. My máme šporhel, kúrimo so šúlkami. Ja tam zvyknem variť aj pasuľu a tam pečiem aj slaninu mojmu starému na raňajky.
- Marka: - A čo novó poľa vás s tým „Digitális átállásom“, o čom hovorí ten Rózsa Gyuri?
- Katka: - Moj Ďuro sa horko-ťážko vyškral na lojtre na strechu a položil naspäť tú starú „tetõantenu“. Teraz takto vyzeráme na „Story négy“ Dzsoki Juinga z Dallasu.
- Dorka: - My sme kúpili takú parabola antenu. Viete, vyzerá tak ako voľaký veľký vajling. Máme dosť dobrý kúp. Ja iba ten Híradó vyzerám, ale aj tam hrozne veľa strieľajú.
- Marka: - No a viete ten náš vnuk chodí na ten neviem aký „egyetem“ v Anglie.
- Dorka: - A ako sa cíti tam?
- Marka: - Ale, dosť dobre, ale chýba mu dobrá mocná „šoproňská“ klobása, „abálová“ slanina a samozrejme aj páleno.
- Dorka: - A počuli ste, že čo sa stalo s Katkou Kotlíkovou?
- Marka: - No, ja som počula voľačo od susede, keď bola na pošte zaplatiť ten „kommunális adó“.

- Katka: - Odišla s bicyklou do Gyógyszertáru. Zatiaľ kým ona nebola doma, voľaký „besurranó“ odniesol jej zlatý prsteň, ktorý dostala ešte od Paľa Palkoviča.
- Marka: - A tí „polgárőri“ kde boli, nič nevideli?
- Dorka: - Ale práve neboli vo falube, lebo odišli do „téészu“ aj tam sa stalo voľačo.
- Marka: - A počuli ste, že v nedeľu v Kultúre bude voľaké čajové popoludnie?
- Dorka: - Ja som počula od Ilke, lebo ona spieva v Horenke, a ženy sa zhovárali o tom, že budú piecť škvarkové sladkáne, heróke a „šprisgläfle“.
- Katka: - No aj ja pôjdem, ak budem mať čas, lebo aj moja vnučka „néptán-coluje“ a veľmi ľúbim ich vyzerať.
- Marka: - Húha, ženy, už je jedenásť hodín! Ponáhlajme sa domó, lebo načín variť obed. Mój starý hneď príde domó od „táposa“. Bude mi hundrať, že ký fenega som robila celý deň!

(Kultúrny dom, 23. februára 2014)

Už 20 rokov na čele slovenskej samosprávy

Úvod

Volám sa **Kende Détár**, som žiakom ôsmej triedy v Slovenskej základnej škole v Sarvaši.

Na úvod svojej výskumnej práce by som chcel **zdôvodniť moje rozhodnutie**, prečo som sa rozhodol urobiť interview s pánom **Tiborom Mótyánom**.

Minulý rok som vo svojej práci porovnával dve Tranosciá a vo veľkej miere som bol povďačný ujovi Tiborovi. Som nesmierne šťastný, že som ho spoznal. Veď už pri našom prvom stretnutí na mňa veľmi zaspôsobil svojou bezprostrednosťou. Od prvej minúty som cítil, že je to veľmi vzácný človek.

Interview

Prezradíte mi, aké ste mali sny, keď ste boli ešte dieťa?

Narodil som sa v roku 1950 v slovenskej rodine v Sarvaši. Moji rodičia boli obyčajní pracovití ľudia, otec obuvník, mama krajčírka a starí rodičia boli roľníci. Základnú školu som absolvoval v Sarvaši, tu som pokračoval v štúdiu na Gymnázium Petra Vajdu v rokoch 1965-1969. A keď si sa ma už opýtal, že aké som mal sny v detstve: chcel som sa stať evanjelickým farárom, ale to sa mi nespĺnilo, lebo som sa tak rozhodol, že skúsím šťastie v zahraničí.

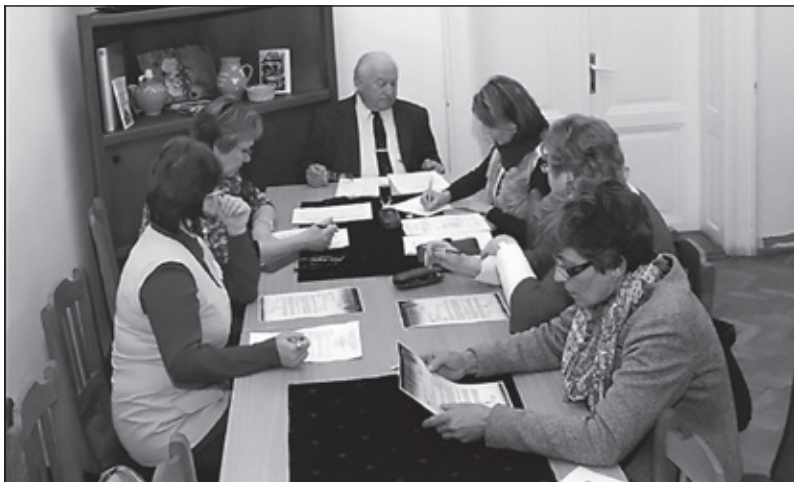
Od roku 1969 do roku 1971 som pracoval v Nemeckej demokratickej republike (NDK). Najskôr ako frézár, neskôr ako tlmočník a hudobník. Oženil som sa s Margitou Demcsákovou v roku 1975. Z nášho manželstva sa narodili dve deti, ktoré sú už dospelé a majú svoj samostatný život.

Boli ste aj vojakom?

Vojenskú službu som vykonával od roku 1971 do roku 1973 v Szabadzsállási ako meteorológ a plukový pisár (ezred-írnok). Po skončení vojenskej služby som rok pracoval na Sarvašskom štátnom majetku, kde sa zaoberali spracovaním ryže. Od roku 1974 do 1981 roku som si svoje vzdelanie rozširoval tak, že som bol zamestnancom kníhkupectva. Bol som aj obvodným zástupcom gramofónovej firmy Hungaroton. Vyskúšal som sa aj vo funkcii vrátnika, kde som jeden rok pracoval na recepcii Kempingu „Aranyzarvas“. Od roku 1981 až do roku 1996 som bol osvetárom Vzdelávacieho strediska Petra Vajdu. V tom čase som bol hlavným organizátorom a konferenciárom na všetkých slávnostných podujatiach, predstaveniach a kultúrnych akciách. K mojim hlavným úlohám patrilo aj v blízkych sálašoch zabezpečiť kultúrne osvetové možnosti. Na sálašoch som mal možnosť zdokonaľovať sa v mojom druhom materinskom jazyku a to v slovenčine. Trikrát som sa zúčastnil na letnom seminári slovenského jazyka v Bratislave.

Kedy sa založila slovenská samospráva v Sarvaši a odkedy ste jej predsedom?

Slovenská samospráva nášho mesta sa založila 5. januára v roku 1995. Pri prvých národnostných voľbách som bol zvolený do funkcie predsedu Slovenskej samosprávy v Sarvaši. Medzi všestranné úlohy a povinnosti slovenskej samosprávy patrí činnosť, ktorá sa vykonáva v prospech a v záujme svojich voličov. Národnostná samospráva nám ponúkla nové možnosti, ale aj nové úlohy, pretože bolo potrebné vypracovať koncepciu, prostredníctvom ktorej sa dá istým spôsobom zachovávať, rozširovať a ďalej rozvíjať sarvašská slovenská kultúra. Nebolo to vtedy ľahké, lebo práve v tých časoch sa rušili na sálašoch dobre fungujúce slovenské spoločenské kluby. Príčinou tejto nepríjemnej skutočnosti bola privatizácia. Napriek týmto ťažkým okolnostiam sa nám podarilo vybudovať

Zasadnutie slovenskej samosprávy

pracovnú sieť, ktorá do dnešného dňa spolu drží Slovákov sarvašského regiónu. Slovenská samospráva zaradila medzi svoje pracovné úlohy aj aktívne udržiavanie a rozširovanie priateľských a pracovných kontaktov s partnerskými mestami na Slovensku. Teší nás, že sa na nás obyvatelia obracajú s dôverou a so svojimi nevyriešenými problémami. V slovenskej samospráve už pracujem 20 rokov a okrem toho vykonávam aj funkciu predsedu náboženského výboru Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM).

Čo vplýva najviac na Vašu kvalitnú prácu?

V prvom rade sú to finančné prostriedky, keďže rozpočet vo veľkej miere určuje našu odbornú činnosť. Nepríjemne sa nás dotýka, že aktivita Slovače postupne klesá.

Čo považujete za najväčší úspech, na čo ste aj hrdý?

Nepovedal by som, že som hrdý, skôr som vďačný Bohu za to, že počas dvadsiatich rokov sa podarilo sarvašskej slovenskej samospráve spolu s mestskou samosprávou postaviť Pamätnú žulu pred Starým evanjelickým kostolom, osadenú na počesť príchodu slovenských osídlencov. Táto žula sa dostala na Dolnú zem z Tatier pomocou Popradčanov a Malacčanov. Tu by som pripomenul ešte aj to, že vzťahy medzi slovenskými mestami a mestom Sarvaš prostredníctvom Slovenskej samosprávy pokračujú aj v súčasnosti.

Počul som, že máte ešte aj iné funkcie.

Nerád sa chválím so svojimi funkciami, ale ku celej mojej činnosti patrí aj to,

že od roku 1995 som predsedom záhradkárskoho spolku Tešedíka a Kuratória Juraja Meliša. Na občianskych pohreboch som už dlhé roky rečníkom. So svojou hudobnou kapelou sme pravidelnými účastníkmi na rôznych podujatiach.

Ako žiak slovenskej školy viem, že každý mesiac vychádzajú sarvašské slovenské noviny. Azda sa aj tie viažu k Vášmu menu?

Som zakladateľom a zodpovedným vydavateľom slovenských novín s názvom Novinkár nad Kerešom a hlavným redaktorom dvojjazyčnej Pamätnice.

Slávnostné číslo 15. ročníka slovenských novín

Pamätnica vyšla v roku 2007

Vymenovať, čo všetko ste dosiahli, nebolo jednoduché. Môžem sa opýtať, či ste boli odmenení za svoju statočnú prácu a dostali ste aj vyznamenania?

Človek nepracuje preto, aby dostal nejaké ocenenie, ale aby po ňom niečo zostalo. No, samozrejme, že som bol aj viackrát ocenený. Z týchto viacerých by som vyzdvihol iba štyri. *Za Socialistickú kultúru v roku 1986, za Osvetovú prácu v meste Sarvaš v roku 1998, Strieborná plaketa mesta Sarvaš v roku 2007 a vyznamenanie Za Našu národnosť v roku 2008.*

Ako trávite svoj voľný čas?

Nemám veľa voľného času, no mojím koníčkom je varenie, záhradkárstvo a hudba. Rád sa zaoberám skúmaním starodávnej slovenskej evanjelickej liturgie, túto činnosť považujem za šľachetnú prácu, často aj spievam v kostoloch.

*„Chváliť budem Hospodina,
dokiaľ žijem, a spievať budem
svojemu Bohu, dokiaľ tu budem“
(žalm 146:2)*

Ďakujem za zaujímavý rozhovor!

*Kende Détár
Slovenská základná škola, MŠ a kolégium, Sarvaš
Pripravujúca učiteľka: Zlatica Lišková*

Aktívny život v pamiatkovom dome

Úvod

Volám sa Enikő Czinkoczká. Som žiačkou ôsmej triedy Sarvašskej slovenskej školy. Bola som veľmi rada, keď Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku vypísal súbeh a mohla som písať o téme, ktorá je mi naozaj blízka. Moja rodina zachováva slovenské tradície, zvyky.

Zákon o právach národnostných a etnických menšín, ktorý bol prijatý v roku 1993, umožnil vznik národnostných samospráv. Slovenská samospráva v Sarvaši vznikla v roku 1995. Od roku 2014 v Slovenskej samospráve sú poslanci Zuzana Medveďová, Anna Franková, Margita Kmotriczová a Tibor Mótyán.

Pre žiaka základnej školy je veľkou úlohou predstaviť prácu a činnosť miestnej slovenskej samosprávy. Rozdelili sme si hlavné pracovné oblasti.

Od roku 2009 pod záštitou Slovenskej samosprávy funguje v Sarvaši Slovenský pamiatkový dom. Viackrát som bola v oblastnom dome na hodine slovenskej vzdelanosti a vlastivedy. Bola som dojatá, keď som tam ako prváčka s pani učiteľkou a spolužiakmi prišla a videla som, ako žili naši predkovia. Veľmi sme sa tešili, keď sme robili bábiky zo šúlia. V mojej práci chcem poukázať na to, ako sa stávajú tradície a zvyky súčasťou každodenného diania.

Moje slovenské korene. (Vzťah k slovenskému jazyku a tradíciám)

Moja rodina býva v Sarvaši, v 5. obvode, v Starých viniciach. Moja mamička sa volá Ágnes Gulyásová. Keď bola žiačkou, v škole v Starých Viniciach na nižšom stupni vyučovali slovenčinu. Vyšší stupeň ukončila v Sarvaši, v škole č. III. sa učila už len ruský jazyk. Moji starí rodičia (z matkinej strany) boli aktívnymi účastníkmi tunajších podujatí. Veľmi sa tešili, keď sarvašský pávi krúžok pod vedením Edity Csasztvanovej spieval slovenské ľudové piesne.

Môj otecko, Ján Czinkoczki je traktoristom. Jeho sestra Tünde a traja bratia boli od materskej školy do ôsmej triedy žiakmi sarvašskej slovenskej školy. Z otcovej strany dedko umrel pred mojím narodením. Babka sa volá Mária Szélová. Aj ona bola žiačkou tunajšej školy. Môj bratranec a sesternica z matkinej strany pred dvomi rokmi skončili základnú školu. Z otcovej strany menšia sesternica je prváčkou a najmenšia školčárkou. U starých rodičov sú starodávne veci: kolovrat, krosná, kolíska, zbenka. Cítim, ako veľmi milujú tieto veci. Pripomínajú im pekné chvíle z detstva.

Sarvašský slovenský pamiatkový dom

Slovenský pamiatkový dom v Sarvaši bol sprístupnený v roku 1975. Na jeho vzniku mala veľkú zásluhu pani Szabová, predsedníčka Sarvaškého malovýrobného družstva. Pri príležitosti I. Medzinárodnej národopisnej konferencie o národnostiach v Békéšskej Čabe ho otvoril Ján Mjartan, popredná osobnosť slovenskej národopisnej vedy. Slovenský pamiatkový dom je vo vlastníctve družstva SZIRÉN. Od októbra 2009 je pod patronátom starostlivého gazdu, ktorý má skutočný záujem o aktívnu činnosť inštitúcie.

Aké programy sa uskutočnili so slovenskou samosprávou?

Literárne popoludnie s básnikom Michalom Blaškom bolo nezabuditeľné. Svoju „milú sarvašskú slovenčinu“ krásne používa v básňach na vyjadrenie svojich citov, prírodných obrazov. Básnik koncom februára 2014 zomrel. Moja pripravujúca učiteľka, ktorá bola v rodinnom kontakte s básnikom vravela, že toto literárne popoludnie bolo pre neho najväčším zážitkom.

Na počesť sv. Martina 13. novembra 2009 bol vynikajúci program. Robili sa brdovce. Deti mrvili kukuricu. Mohli ochutnávať závinu a dospelí koštovali nové víno.

Na Slovensku je 28. marca Deň učiteľov, vtedy oslavujú výročie narodenia Jána Ámosa Komenského. V marci 2010 sa stretli bývalí sálašskí učitelia, ktorí kedysi vyučovali slovenčinu. Moderátorom a hlavným prednášateľom bol Pavel Danko. Po skončení učiteľského ústavu učil na sálaši, potom v Sarvašskej slovenskej škole. V káblovej televízii tento program videli aj moji starí rodičia. Páčili sa im príhovory pedagógov o minulosti.

V auguste 2010 sa uskutočnilo stretnutie oblastných domov južného regiónu Maďarska. Vzácnym hosťom bola Dr. Ibolya Bereczkiová, podpredsedníčka senondrejského skanzenu a krajská vedúca oblastných domov. O dome a o nasledujúcom programe mala prednášku Zuzana Csicselyová.

V Sarvaši je tradíciou, že sa organizujú súťaže o pamätihodnostiach mesta. Naposledy sa 24 tried zapojilo do tohto projektu. Medzi iným si pozreli pamiatkový dom. Zo slovenskej školy sa do súťaže zapojilo 7 tried, medzi nimi aj moja.

Moja trieda

Niektoré triedy, keď navštívia naše mesto a pozrú si pamiatkový dom, požiadajú, aby im pripravili prehliadku. Aj krajinské televízne kanály navštívili oblasť dom (TV2, ECHO). Uvarili im tam ozajstnú sarvašskú kyslú polievku.

V rámci Slovenského týždňa slovenskej školy už vyše 10 rokov žiaci šiestej triedy robia brdovce. Aj ja som ich šikovne robila. V lete som poprosila moju babičku, aby sme aj doma urobili brdovce. Babička spomínala, že pred jej sobášom prišli príbuzní a susedia a spolu robili cestoviny do polievky.

Bielenie kukurice

Aj civilné organizácie často navštevujú oblasť dom. Od septembra 2009 sa začala spolupráca medzi spolkom Vernosť a oblasť domom. Ich dôležitou úlohou je udržiavanie a rozvíjanie tradícií. Pamiatkový dom navštívili pedagógovia, ktorí sú na dôchodku, klub ľudí s ochorením astmy a spolok mnohohodetných rodín. Vlni členovia súboru Tešedík predstavili na Veľkú noc ozajstnú oblievačku.

Zuzana Csicselyová vymyslela, že každý rok si niekoľkí zasadnú za stôl v oblasť dome

a porozprávajú sa o dávnych časoch v sarvašskom nárečí, aby im čím viacerí rozumeli. Tento seriál funguje ako Životné chvíle z minulosti. Odzneli už rôzne témy: Ako žili naši predkovia, ako hosporádili ako furmančili. Dozvedeli sme sa aké boli dávne sarvašské vianočné a veľkonočné zvyky. Aj moji príbuzní a známi sledujú toto vysielanie.

Poprosila som najmladšiu poslankyňu sarvašskej samosprávy o rozhovor.

Teta Maya, vaše články v sarvašských novinách som veľakrát prečítala. Porozprávajte krátko o svojom živote!

Teším sa, že sleduješ sarvašské noviny. Rada pišem do novín, najmä o tých podujatiach, ktoré zachovávajú tradície. Tam čítam a vidím také hodnoty, ktoré už nemôžu dostať deti od rodičov, lebo mladšia generácia už „zabudla“ na naše dedičstvo. Na podujatiach nadobudnem nezabudnuteľné zážitky a poznatky, ktoré uľahčujú moju prácu v slovenskom postredí.

Niekoľko slov o mne: Som Margita Kmotriczová. Narodila som sa v roku 1972. Chodila som do Slovenskej základnej školy v Sarvaši. Študovala som na Vysokej škole Samuela Tešedíka, kde som získala vysokoškolské vzdelanie ako národnostná učiteľka materskej školy. Po ukončení Univerzity Sv. Štefana som stala učiteľkou na 1. stupni. Teraz som zastupiteľka Slovenskej samosprávy v Sarvaši a pracujem ako učiteľka v slovenskej základnej škole. Od malička žijem v sloven-

skom prostredí. Zachovávam a oživujem s deťmi a s ich rodičmi slovenské tradície nášho okolia. Som aktívnou účastníčkou na podujatiach Kultúrneho spolku sarašských Slovákov a na podujatiach Slovenského pamiatkového domu.

Kde ste pracovali najskôr?

Pracovala som v slovenskej somospráve u Tibora Mótyána viac ako 8 rokov. Ako sekretárka som mala každodenné kontakty s vysokou školou, so základnou školou, so slovenskými samosprávami v župe, s civilnými organizáciami. Každá inštitúcia je pre Slovákov. Mala som za úlohou redigovať prílohu týždenníka Szarvas és Vidéke, ktorá má názov Novinkár nad Kerešom. Novinkár píše mesačne o Slovákoch pre Slovákov. Vtedy som chcela zapojiť deti z mesta do slovenských kruhov, preto som sa zaoberala s Kolískou. Kolíska je slovenská mládežnícka organizácia, ktorá sa založila v roku 1995. S Máriou Kőröšiovou sme to začali znovuorganizovať. Jej cieľom bolo, a aj dodnes je, zachovávanie kultúrneho dedičstva, tradícií, čím viac používanie slovenského jazyka a posilnenie národnostnej identity. Podujatia boli plánované najmä pre deti a mládež z celého mesta.

Čo znamená pre vás učenie v škole, kde ste boli žiačkou?

Tu v škole vyrastá veľa generácií žiakov, ktorí sa naučia používať slovenský jazyk a žiť – prežívať slovenské tradície. Základná škola a materská škola sa každodenne zapája do týchto aktivít. Ja, ako žiačka som tu dostala taký podnet do života, z ktorého dodnes čerpám. Také ľudské hodnoty ako morálka, ľudské cítenie, spolupatričnosť som získala tu a na to nikdy nezabudnem. Tie isté hodnoty chcem odovzdávať ďalej mojim žiakom, aby aj nasledujúca generácia mohla na to spomínať a cítila tú spolupatričnosť, čo som cítila ja v mojom detstve medzi stenami našej školy. S ligotajúcimi sa očami som vzhliadala na mojich učiteľov, aké ohromné vedomosti majú, akí sú spravodliví. Aj ja som sa chcela stať takou učiteľkou.

Som hrdá na to, že som sa mohla vrátiť sem ako pani učiteľka. Dúfam, že niekedy aj na mňa tak budú pozeráť dnešné deti. Pre mňa je to splnený sen.

Aké úlohy v slovenskej samospráve vás najbližšie čakajú?

Každá úloha je mi blízka. Od malička som zvyknutá pracovať pre spoločnosť. Mojim heslom sú slová Komenského: „Komukoľvek môžeš pomôcť, pomôž mu rád, i celému svetu! Už dávno sa hovorí, že slúžiť a pomáhať sú vlastnosti vznešených pováh.” (Ján Ámos Komenský)

Teta Maya, ďakujem vám veľmi pekne za rozhovor a prajem vám veľa úspechov do ďalšej práce!

Tradície v našej rodine

Zabíjačka je pre rodinu významnou udalosťou. Aj my každý rok zabíjame. V piatok moja mamička s babičkou upečú „kapusníka“ a v sobotu čakajú mäsiarov.

Krv brava zachytia do nádoby, potom ju vypražia na cibuli. Opáleného a umytého brava rozoberú. Muži triedia a spracovávajú mäso, slaninu. Potom podľa rodinnej receptúry spravia klobásy.

U nás sa dodnes umývajú črevá. Moja mamička vie šľamovať. Ženy spravia hurku, chlapi klobásu. Dodnes na obed jeme chutnú mäsovú polievku.

Na večer pripravia plnenú kapustu (sármu), jaternice, klobásy a „salové“ pagáče a kifle.

Robíme sarmu

Na Sarvaši bolo veľkou tradíciou pečenie tohto „salového“ cesta.

Na Sarvaši sa od roku 2008 každoročne uskutočňuje program: Spracovanie klobásy a plnenej kapusty. Moja trieda sa od začiatku zúčastňuje aj s rodičmi na tomto podujatí. Dosiahli sme pekné výsledky. Aj takýmto spôsobom možno odovzdať tradície mladej generácii.

Záver

Program „Chvilé z minulosti“ takto hodnotí Tibor Mótyán, bývalý predseda Slovenskej samosprávy v Sarvaši: „Tento program zachovávanie sarvašských slovenských tradícií, sa už pár rokov pravidelne nakrúca v Slovenskom pamiatkovom

dome okolo významnejších sviatkov. Organizuje ho Slovenská samospráva mesta Sarvaš z iniciatívy Zuzany Csicselyovej-Korbelyovej. Podľa mojej mienky je to veľmi šlachetná snaha, možnosť pre tých ľudí - najmä pre mládež – ktorí už nemali príležitosť spoznať zvyky dolnozemsých Slovákov. Vzácné je to aj preto, že rozhovory bežia väčšinou v sarvašskom nárečí. Vďaka patrí káblovej televízii v Sarvaši za vysielanie tohto programu”.

Aktuálna myšlienka Tibora Mótyána, ktorú som čítala v knihe Pamätnica:

„Spoznaj kultúru minulosti, sleduj súčasnosť svojho národa a cti si dejiny iných národov. Ochráňuj klenoty kultúry svojich slovenských predkov a buď vďačný, že patria aj tebe. Ostaň v prvom rade človekom, ktorý je aj Bohu milý, a tak budeš prospešný aj svojim súkmeňovcom.”

Enikő Czinkoczká

Slovenská základná škola, MŠ a kolégium v Sarvaši

Prípravujúca učiteľka: Zuzana Csicselyová

Program pre nadaných

Úvod

Volám sa Eszter Brhliková. Navštevujem Slovenské gymnázium v Békešskej Čabe. Som súťaživý typ, preto som sa rozhodla zapojiť do súťaže Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Nebol to jediný dôvod. Chcela som sa venovať slovenskému jazyku viac, nielen na vyučovacích hodinách.

Téma ma veľmi nezaujala. Po návšteve Výskumného ústavu a po konzultácii s pani učiteľkou som sa rozhodla, že budem skúmať len jednu z aktivít Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM). Na webovej stránke CSSM som našla odkaz na Pedagogické metodické centrum. Túto inštitúciu, ktorá patrí pod správu CSSM, veľmi dobre poznám. Vďaka programu, ktorý pripíjala pre nadané deti, som aj ja získala štipendium.

Stretnutie štipendistov na Slovensku v roku 2012

Rozhodla som sa, že predstavím Program pre nadaných. Mám skúsenosti ako jeho účastníčka, no i veľa otázok. Zaujímalo ma, koľko žiakov sa zapojilo do programu, aké práce odovzdali. Samozrejme, bola som zvedavá hlavne na prácu mojich spolužiakov.

Na začiatku svojej práce som si prečítala informácie na webovej stránke, navštívila som súčasnú riaditeľku metodického centra Máriu Czégényovú, ktorá pracuje v našej škole ako zástupkyňa riaditeľky. Od nej som získala množstvo informácií,

správy o činnosti inštitúcie a predovšetkým portfóliá všetkých účastníkov projektu. Preštudovala som materiály každého štipendistu a vypísala som najdôležitejšie informácie. Do práce som vybrala len niektoré. Koncentrovala som sa na to, ako žiaci splnili úlohy projektu. Zostavila som si zoznam žiakov, ktorí navštevujú naše gymnázium. Pre štipendistov som pripravila krátky dotazník. Chcela som vedieť ich osobný názor na úlohy projektu, čo sa im páčilo a čo by zmenili.

Vznik, činnosť a poslanie Pedagogického metodického centra CSSM

V roku 2003 reagovala Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku na požiadavku učiteľiek čabianskej slovenskej škôlky a založila Slovenské pedagogické metodické centrum pre materské školy v Békešskej Čabe. Jeho riaditeľkou sa stala Edita Pečeňová, riaditeľka Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia. Hlavným cieľom centra bolo uľahčiť prácu učiteľkám materských škôl, spraviť čo najviac pre záchranu jazyka v materských školách a stať sa tak základňou pre školu, v ktorej prebieha výučba v slovenskom jazyku. Už v prvom roku svojej existencie vydalo metodické centrum prvé metodické zošity pre materské školy a zorganizovalo metodické dni pre učiteľky materských škôl.

V roku 2006 bola pozmenená zakladajúca listina a činnosť metodického centra sa rozšírila i na základné a stredné školy. V súlade s harmonogramom aktivít Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky začalo organizovať doškoľovania i pre učiteľov základných a stredných škôl, vydávať medzinárodný odborný časopis *Slovenčinár* a spolu s CSSM koordinovať rôzne študentské aktivity organizované na Slovensku.

O dva roky neskôr sa riaditeľkou centra stala Mária Czégényová, ktorá vedie inštitúciu dodnes. Od roku 2013 inštitúcia nesie názov Pedagogické metodické centrum Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Fungovanie programu od roku 2008 finančne zabezpečuje Verejnoprošpešná nadácia za Slovákov v Maďarsku.

Ciele Programu pre nadaných

Vďaka zmenám v zakladajúcej listine mohlo Valné zhromaždenie Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku v školskom roku 2006/2007 vypísať program pre žiakov siedmich a ôsmich tried základných škôl pod názvom Nadácia pre nadaných (v súčasnosti sa používa názov Program pre nadaných),

ktorý sa orientuje na zachovanie národnej a kultúrnej identity Slovákov v Maďarsku. Jeho úlohou je motivovať mladú generáciu, aby sa vzdelávala v jazyku svojich predkov, rozvíjala svoje jazykové zručnosti v slovenských školách aj v mimoškolskej činnosti, aktívne využívala jazyk počas pobytov na Slovensku. Program zároveň inšpiruje učiteľov - mentorov žiakov.

Cieľom tohto programu je podporovať tých žiakov, ktorí sa popri svedomitom štúdiu snažia zdokonaľiť v slovenčine a v znalosti slovenskej kultúry, ktorí sa aktívne zúčastňujú na súťažiach pre základné školy, na kultúrnych a spoločenských podujatiach Slovákov v Maďarsku a chceli by pokračovať v štúdiu na Slovenskom gymnázium v Békešskej Čabe alebo v Budapešti, a tiež podporovať tých pedagógov, ktorí sa popri svojich pracovných povinnostiach venujú žiakom a vedú ich k realizácii stanovených cieľov.

Podmienky prijatia do Programu pre nadaných

Program pre žiakov 7.- 8. ročníka, rodičia ktorých majú trvalý pobyt v Maďarsku, študujú v jedno- alebo dvojazyčnej slovenskej národnostnej škole alebo majú slovenský jazyk a literatúru ako predmet, vypisuje Verejnoprospešná nadácia za Slovákov v Maďarsku pri celoštátnej slovenskej samospráve. Táto nadácia stanovuje aj všeobecné a konkrétne požiadavky. Žiaci musia dosahovať študijný priemer minimálne 4,00, mali by sa zúčastňovať na celoštátnych a regionálnych súťažiach alebo na súťažiach na Slovensku, venovať sa kultúrnej činnosti v školách alebo popri škole, používať slovenský jazyk v každodennej komunikácii, realizovať výskum alebo projekt v oblasti slovenského jazyka, literatúry, dejín, etnografie a pod.

Konkrétne podmienky určujú obsah a rozsah projektových prác v jednotlivých polrokoch a termín ich odovzdania.

Po úspešnom splnení požiadaviek a zápise na gymnázium udeľuje Kuratórium Verejnoprospešnej nadácie za Slovákov v Maďarsku žiakovi štipendium. V súčasnosti má Kuratórium šesť členov a na jeho čele stojí István Mali, umelec, bývalý riaditeľ orchestra Maďarskej národnej opery, teraz manažér orchestra Maďarskej národnej filharmónie.

Obsah projektových prác

Návrh projektu a konkrétne požiadavky na obsah i rozsah Programu pre nadaných vypracoval kolektív učiteľov Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia v Békešskej Čabe v roku 2007.

V I. kole musí žiak zostaviť štvorstranový projekt Ja a moja rodina, ktorý má obsahovať zemepisné, historické, kultúrne a národopisné informácie o rodisku, údaje o členoch rodiny i opis rodinných vzťahov a krátku autocharakteristiku. Súčasťou práce majú byť fotografie, mapky, kresby a iná príloha. Prácu je potrebné zaslať do 30. januára aktuálneho roka.

II. kolo je zamerané na spracovanie Sveta povier Slovákov v Maďarsku v rozsahu piatich strán. Do prílohy môže byť zaradený i zvukový materiál. Túto tému nemusí žiak spracovať, ak sa zúčastní na celoštátnej súťaži zo slovenského jazyka a literatúry, slovenskej vzdelanosti alebo na súťaži Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Musí zaslať diplom najneskôr do 30. júna aktuálneho roka.

V III. kole navrhuje mentor svojmu žiakovi literárne dielo v slovenskom jazyku, ktoré potom predstaví na štyroch stranách formou záznamu v čitateľskom denníku a doplní vlastnými ilustráciami. Žiak môže zostaviť i prácu na tému Významné dni a sviatky v kruhu Slovákov v Maďarsku formou reportáže, opisu, výkladu, rozprávania a pod. text je potrebné doplniť obrazovou alebo i zvukovou prílohou a odovzdať do 30. januára.

V IV. kole má žiak opäť možnosť výberu. Bud' opäť zostaví záznam do čitateľského denníka podľa návrhu svojho mentora, alebo formou novinového článku predstaví jednu lokalitu na Slovensku Moje zážitky zo Slovenska, prípadne sa zúčastní celoštátnych súťaží. Projekt sa končí zaslaním práce do 30. júna.

Všetky práce musia byť napísané rukou. Poradie jednotlivých kôl sa môže meniť, upresňuje sa každoročne po vypísaní súbehu.

Portfólio účastníka Programu pre nadaných

Každý žiak, ktorý sa prihlási do Programu pre nadaných, má svoje portfólio. To obsahuje okrem vlastnoručne napísaných projektových prác podľa požiadaviek súbehu, ktorý navrhuje Pedagogické metodické centrum CSSM a posudzuje Kuratórium Nadácie za Slovákov v Maďarsku, aj ďalšie potrebné dokumenty: prihlášku do súťaže, kópie vysvedčení zo 7. a 8. ročníka, kópie diplomov, certifikátov a iných dokladov, získaných na súťažiach a podujatiach organizovaných slovenskými inštitúciami, životopis žiaka v slovenskom jazyku, čestné prehlásenie rodiča, odporúčanie mentora v slovenskom jazyku, dotazníky s osobnými údajmi žiaka a mentora.

PRIESKUMNÁ ČASŤ

Prieskum, ktorý som počas písania práce urobila, som rozdelila na dve etapy.

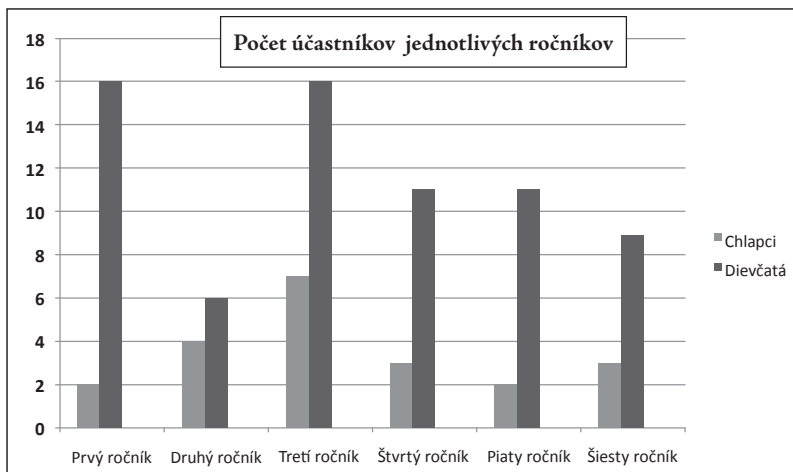
Ciele prvej etapy prieskumu

V prvej etape som si pozrela všetky práce študentov, ktorí sa prihlásili do Programu pre nadaných. Preskúmala som šesť ročníkov. Zaujímalo ma, koľko žiakov základných škôl sa zapojilo do jednotlivých ročníkov a ako sa im podarilo splniť zadania. Všímala som si predovšetkým projekty Významné dni a sviatky v kruhu Slovákov v Maďarsku, Čitateľský denník a Moje zážitky zo Slovenska. Chcela som zistiť, ktoré konkrétne sviatky žiaci opísali, ktorí autori a ktoré diela sú najčítanejšie a ktoré slovenské mestá si žiaci vybrali na napísanie novinového článku. Táto časť výskumu bola veľmi náročná. Niektorí študenti sa zapojili do celoštátnych súťaží alebo do súťaže, ktorú vypisuje Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku spolu s Pedagogickým metodickým centrom CSSM, preto nemuseli vypracovať zadanie projektu. Časť prihlásených študentov nespĺnila podmienky prospechu a v práci nepokračovala.

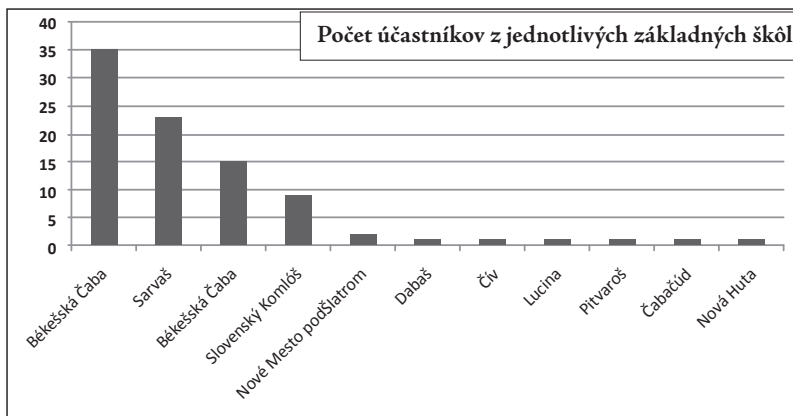
Podľa údajov, ktoré som získala z archívu Pedagogického metodického centra CSSM, som zostavila grafy o celkovom počte účastníkov, o početnosti jednotlivých ročníkov a o zapojení škôl do programu. Zistila som, že v prvých šiestich ročníkoch malo vytvorené portfólio 90 žiakov 7. a 8. tried z 11 slovenských základných škôl z Békešskej Čaby, Sarvaša, Budapešti, Slovenského Komlóša, Nového Mesta pod Šiatrom, Dabaša, Čívu, Luciny, Pitvaroša, Čabačudu a Novej Huty. Z celkového počtu bolo viac dievčat (69, t. j. 77%) a menej chlapcov (21, t. j. 23%).

Najviac žiakov bolo v treťom ročníku (25%), to sú súčasní maturanti, a najmenej v druhom ročníku (11%). V posledných ročníkoch je počet skoro rovnaký.

Najaktívnejší sú žiaci a učitelia – mentori z Békešskej Čaby (39%) a Sarvaša (26%). Je dobré, že sa do programu zapojili i menšie školy na severe Maďarska, napr. v obciach Lucina, Dabaš, Čív či Nová Huta.

Výsledky z tejto časti prieskumu mi pomohli urobiť druhú etapu. Zostavila som si zoznam mien študentov, ktorí sa zapojili do Programu pre nadaných a stali sa študentmi Slovenského gymnázia v Békešskej Čabe

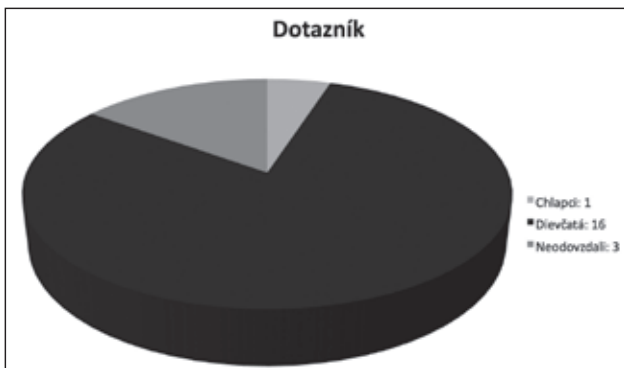
Ciele druhej etapy prieskumu

V tejto prieskumnej časti som chcela zistiť, čo motivovalo mojich spolužiakov zapojiť sa do Programu pre nadaných, s ktorými úlohami mali problémy a ktoré robili s radosťou. Zaujímalo ma i to, aké nové úlohy by pre žiakov navrhli a či by chceli, aby bol podobný projekt vypísaný aj pre stredoškóľákov.

Pri stanovení hypotéz som vychádzala z vlastných skúseností. Predpokladala som, že hlavnou motiváciou študentov bude pokračovanie v štúdiu na gymnáziu, záujem o slovenčinu ako jazyk a získanie štipendia. V otázkach zameraných na plnenie úloh projektu som si myslela, že najťažšie bude napísať prácu na tému Významné dni a sviatky v kruhu Slovákov v Maďarsku, najľahšie a najzaujímavejšie zostavenie práce na tému Ja a moja rodina. Očakávala som, že v odpovedi na štvrtú otázku sa objaví predstaviť vlastný koníček, charakteristika obľúbeného filmového herca, prípadne speváka. Ako študentka deviatej triedy nemám ešte všetky informácie o súťažiach a aktivitách na strednej škole, tak som si myslela, že častejšia odpoveď na poslednú otázku bude áno.

Prieskumná vzorka

Prieskum som uskutočnila od 25. februára do 28. februára 2014. Dotazník som predložila v papierovej podobe 20 študentom Slovenského gymnázia v Békešskej Čabe, ktorí na základnej škole riešili úlohy projektu. Všetci študenti dostali dotazník podľa mena, preto v ňom neboli demografické údaje. Z pôvodného množstva sa mi vrátilo 17 vyplnených dotazníkov, čo je 85%. Z celkového počtu zúčastnených bolo 16 študentiek (94%) a 1 študent (6%). Niektorí študenti neodpovedali na všetky otázky.

1. otázka **Prečo si sa prihlásil/a do projektu Nadácia (Program) pre nadaných?**

Na otázku odpovedalo 15 študentov (88%). Ich odpovede som rozdelila do piatich skupín. Najviac študentov, ako som si na začiatku myslela, sa prihlásilo do projektu preto, aby sa zlepšili v slovenskom jazyku (30%) a mohli pokračovať v štúdiu na čabianskom slovenskom gymnázium (18%), rovnaký počet študentov ovplyvnili rodičia alebo učitelia a skoro 24% chcelo dostať štipendium.

Prečo si sa prihlásil/a do projektu Nadácia (Program) pre nadaných?	
odpoveď	počet študentov
Učenie sa jazyka	5
Finančná motivácia	4
Motivácia zo strany rodičov/učiteľov	3
Štúdium na Slovenskom gymnázium v Békešskej Čabe	3
Neodpovedali	2

2. otázka **Ktorá úloha bola podľa teba najľahšia?**

Na druhú otázku odpovedali všetci opýtaní študenti. Až 88% štipendistov napísalo, že najľahšie bolo pre nich prvé zadanie, napísať 4 strany o sebe, o svojej rodine a o mieste, kde žijú. K ľahkým úlohám patrilo predstavenie literárneho diela (6%) a napísanie projektovej práce na súťaž Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku na tému voľný čas (6%).

Ktorá úloha bola podľa teba najľahšia?	
odpoveď	počet študentov
Ja a moja rodina	15
Práca na súťaž Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku	1
Čitateľský denník	1

3. otázka **Ktorá úloha bola podľa teba najťažšia?**

Odpovede na tretiu otázku boli najpestrejšie. Takmer 12% opýtaných nepovažovalo za ťažkú ani jednu úlohu projektu, rovnaký počet mal viac starostí s projektovou prácou na súťaž, 29% malo najviac problémov s napísaním práce o zvykoch Slovákov v Maďarsku, 24% s novinovým článkom, ktorý predstaví jednu lokalitu na Slovensku, 18% s čitateľským denníkom a jeden študent (6%) odpovedal, že najťažšie bolo získať informácie.

Ktorá úloha bola podľa teba najťažšia?	
odpoveď	počet študentov
Významné dni a sviatku v kruhu Slovákov v Maďarsku	5
Moje zážitky zo Slovenska	4
Čitateľský denník	3
Projektová práca na súťaž	2
Nič nebolo ťažké	2
Hľadanie informácií	1

4. otázka Akú úlohu by si navrhol/-a ty?

Najviac študentov navrhuje doplniť úlohy o tému hobby, trávenie voľného času (35%), o recenziu obľúbeného filmu (24%), charakteristiku športu (18%) a ostatní študenti by chceli písať o histórii (6%), o obľúbenom spevákovi (6%) a porovnať, ako sa zabávali mladí pred 30-40 rokmi a ako sa zabávajú dnes (6%).

Akú úlohu by si navrhol/-a ty?	
odpoveď	počet študentov
Hobby, trávenie voľného času	6
Oblíbený film	4
Oblíbený šport	3
Oblíbený spevák	1
Historická téma	1
Spôsob zábavy v minulosti a dnes	1
Neodpovedal	1

5. otázka Zapojil/-a by si sa do podobného projekt pre stredoškóľákov?

Väčšina študentov by sa do podobného projektu zapojila i počas štúdia na strednej škole (76%), o podobný projekt nemal záujem len jeden študent (6%) a takmer 18% študentov nevedelo s istotou odpovedať.

Zapojil/-a by si sa do podobného projekt pre stredoškóľákov?	
odpoveď	počet študentov
Áno	13
Možno	3
Nie	1

Výsledky prieskumu

Odpovede opýtaných študentov potvrdili väčšinu mojich predpokladov. Potešilo ma, že veľa žiakov, podobne ako ja, sa do projektu neprihlásilo preto, aby získalo štipendium, ale preto, aby sa zdokonalili v slovenčine. Prieskum tiež ukázal, že ľahšie žiak napíše úlohu, o ktorej veľa vie, ktorá mu je blízka. Náročnejšie sú zadania, keď musíme veľa čítať, hľadať informácie v knihách a na internete. Preto študenti v odpovedi na štvrtú otázku navrhovali také témy, ktoré sú spojené s ich hobby (zbieranie vecí, film, šport, kultúra). Na gymnáziu študenti viac používajú slovenský jazyk, ale i tak by sa mnohí z nich radi zapojili do podobného projektu.

Záver

Program pre nadaných pomáha žiakom po nástupe na gymnázium nielen finančne. Počas dvoch rokov sa žiaci veľa naučia. Lepšie sa vedia orientovať medzi informáciami, vedia si ich spracovať a aj lepšie komunikujú v slovenskom jazyku. Získajú veľa nových skúseností, ale i zážitkov. Pre štipendistov sú pripravené i ďalšie zaujímavé programy. V decembri roku 2012 sme sa všetci tohoroční deviataci – štipendisti stretli v Modre pri Bratislave na trojdňovom výlete. Išli sme autobusom. Každý večer sme mali divadelné predstavenie a boli sme i na vianočnom trhu. Stretli sme sa s Mikulášom a dostali sme mnoho darčiekov. I v tomto roku v decembri sme boli spoločne na mikulášskom stretnutí v Budapešti.

Podľa toho, čo mi hovorila pani riaditeľka Pedagogického metodického centra CSSM, na budúci rok nebudeme mať v deviatej triede veľa štipendistov, no ôsmy ročník bude asi najsilnejší. Medzi terajšími siedmakmi je o program veľký záujem. Som rada, že v našej škole sú učitelia, ktorí nás inšpirujú a pomáhajú nám zlepšovať sa.

(Krátene)

Eszter Brhliková

*Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola
a kolégium v Békešskej Čabe, 9 ročník
Pripravujúci pedagóg: Zuzana Benková*

Slovenská samospráva obce Kétsoproň

Úvod

Volám sa Viktória Czirbulyová. V tomto školskom roku som začala navštevovať Slovenské gymnázium v Békešskej Čabe. Do školy každý deň dochádzam, lebo bývam v neďalekej dedine Kétsoproň.

Rozhodla som sa, že budem písať o Slovenskej národnostnej samospráve obce Kétsoproň, lebo si myslím, že jej činnosť je veľmi zaujímavá. Je to malá samospráva, lebo aj Kétsoproň je malá obec, no po celý rok organizuje rôzne programy. Pri zbieraní materiálu som si mohla precvičiť aj slovenčinu. O pomoc pri písaní práce som poprosila svoju bývalú učiteľku slovenčiny Eriku Tóthovú, ktorá je poslankyňou našej samosprávy. Od nej som sa dozvedala všetky potrebné informácie. Okrem toho som si prečítala články v Ľudových novinách, v ktorých sa spomína naša obec, i webové stránky.

Prácu som rozdelila na dve časti. Na začiatku predstavím Kétsoproň, ktorý patrí k najmladším dedinám Békešskej župy. História oblasti, kde sa obec nachádza, siaha hlbšie do dejín. Venujem sa aj názvu obce. V druhej časti prinášam informácie o slovenskej samospráve, ktorá u nás pracuje od roku 1995, o zložení zboru a o jeho aktivitách. Opisujem aj vzťahy samosprávy s ostatnými inštitúciami v obci, hlavne so základnou školou. Na záver priblížim Obecné dni.

Minulosť obce Kétsoproň

Kétsoproň sa nachádza v strede Békešskej župy medzi Békešskou Čabou a Kondorošom. Centrum dediny spolu s okolitými sálašmi leží vľavo pri štátnej ceste, ktorá vedie do Kecskemétu, na území s polomerom asi osem kilometrov.

Veľká časť obyvateľov obce sa aj dnes zaoberá poľnohospodárstvom a chovom dobytky, časť pracuje v blízkej Békešskej Čabe v rôznych podnikoch, firmách, obchodoch alebo na úradoch.

Naša dedina je celkom nová. Samostatnou osadou je iba od 1. januára r. 1952, dovtedy územne patrila k župnému sídlu, teda k Békešskej Čabe. V čase osamostatnenia mala 2237 obyvateľov, v súčasnosti tu žije okolo 1500 osôb.

V dobe Arpádovcov vlastnila Šoproň rodina Herczeg de Szekcső. V roku

1437 kráľ Žigmund daroval Šoproň palatínovi Laurincovi Hédervárimu a jeho synom, no v posledných rokoch svojho panovania oblasť daroval Jánovi Huňadymu. V roku 1508 Šoproň vlastnil Ján Ábrahámffy a dal ju do zálohy Jurajovi Harastimu. Keď v roku 1566 aj túto oblasť obsadili Turci, osada Šoproň spustla. Po ústupe Turkov Dolná zem zostala neobývanou pustatinou. Nemal kto obrábať pôdu, preto bolo potrebné osídliť oblasť sedliakmi.

V druhej polovici 18. storočia rakúska kráľovná Mária Terézia osídlila Dolnú zem rôznymi národnosťami (Slovákmi, Rumunmi, Nemcami, Srbmi, Chorvátmi a Slovincami). Tu žijúci Slováci, teda naši predkovia, prišli a usídlili sa na tomto území. Nasťahovali sa do Čaby. V Čabe si vybuodovali domy a na území dnešnej obce Kétsoproň mali iba sálaše. Katolíci prišli do Čaby okolo roku 1750 z Nitry. Usadili sa v Békešskej Čabe, ale pôdu na obrábanie dostali v Kétsoproni, oddelene od evanjelikov.

Naša obec mala niekoľko mien: Sopron, Mezökén Söbrön (1557), Ket-Sopron (1560), Mező-Két-Sopron (v polovici 18. storočia), Nagy-Sopron puszta (1870) a dnes sa volá Kétsoproň (Kétsoprony). Meno našej obce má staroslovanský pôvod. V čase osídľovania Karpatskej kotliny tu žili Slovania, ktorí sa zaoberali chovom dobytká. Dobytok zatvárali do ohrady (do šopy). Tak vzniklo pomenovanie „Soprony“. Vieme, že dedina Šoproň sa v minulosti skladala z dvoch osobitných, no blízko seba ležiacich dedín a v starých listinách sa spomína pod menom „Keth-Soprony“.

Vznik Slovenskej samosprávy obce Kétsőproñ

Slovenská samospráva, ktorá zastupuje záujmy tunajších Slovákov, vznikla v dedine v roku 1995. V súčasnosti ide o štvorčlenný zbor, predsedníčkou ktorého je Etelka Rybová, podpredsedníčkou Mária Zelenyánszka a Katarína Szabóová Szászová spolu s Erikou Tóthovou sú poslankyne samosprávy. Jedna členka samosprávy sa zúčastňuje na schôdzach miestneho poslaneckého zboru a zastupuje slovenskú samosprávu.

Cieľom našej samosprávy je zachovanie tradícií a podporovanie civilných organizácií v obci. Veľkú pozornosť venuje škole a finančne podporuje jej podujatia. Slovenská samospráva obce Kétsőproñ pracuje podľa vopred prijatého pracovného plánu.

Organizuje rozličné slovenské kultúrne podujatia pre všetky generácie, od najmladších po najstarších, ako napr.

- slovenský čajový večierok
- slovenský bál
- slovenský rodinný výlet
- miestnu slovenskú recitačnú súťaž v prednese prózy a poézie
- anglicko-nemecko-slovenskú jazykovú súťaž

Spolupráca s civilnými organizáciami

Slovenská samospráva úzko spolupracuje s civilnými organizáciami obce.

Spevácky zbor Horenka

Najlepšia je spolupráca s folklórnym speváckym súborom Horenka. Súbor sa založil v roku 2002. Členmi sú dôchodcovia našej dediny.

Cieľom súboru je uchovávať a odovzdávať poklady slovenských ľudových piesní. Piesne zbierajú len z „čistého prameňa“ – ako to povedal Zoltán Kodály. Vyberajú si ich od zberateľov ľudových piesní našej Slovače, ako sú: Dr. Ondrej Krupa, Alexander Mőži, Dr. Miroslav Brna, Anna Peterská. Každý rok spoločne zorganizujú nejaké podujatie, ktoré prispieva k zachovávaniu tradícií (ručná žatva, varenie žatevných jedál, lámanie a šúpanie kukurice so žartmi, tak ako to bolo v ich detstve, páračky). Zaoberajú sa aj gastrokultúrou, lebo zbierajú recepty a pripravujú jedlá tak, ako ich dávno varili ich staré mamy.

Spevácky súbor od roku 2010 funguje ako civilná organizácia a má 22 členov. Je to veľmi dobré, že má aj takých členov, ktorí podporujú ich prácu, oni nespievajú, ale pomáhajú pri akciách a takto posilňujú prácu súboru.

Za posledných desať rokov získal súbor desiatky ocenení, k najcennejším patria:

- štyrikrát „Zlatý slovenský škvránok“ – je to kvalifikačný súťaž Zväzu Slovákov v Maďarsku
- jedna zlatá a jedna výnimočná zlatá kvalifikácia na súťaži KÓTA. Je to súťaž pre maďarské súbory, ale Horenka spievala aj tu slovenské ľudové piesne.
- jeden Zlatý páv.

Súbor je známy a často vystupuje v Slováckmi obývaných osadách Békešskej župy. Viackrát sa zúčastnil na celoštátnych podujatiach v Segedíne, v Budapešti, v Santove, v Lucine, v Dunaedháze. Veľký úspech mal aj na Slovensku. Členovia súboru dostali pozvánku z mesta Hriňová, ktorá sa stala družobnou osadou Kétšoprona. Vystúpili i v Detve na medzinárodnom folklórnom festivale.

Podujatia Slovenskej samosprávy obce Kétšopron

Miestna slovenská samospráva má každoročne v pracovnom pláne organizovanie niekoľkých podujatí. K stálym akciám, na ktoré sa miestni obyvatelia nesmierne tešia, patrí čajový večierok, folklórny festival a dni obce.

Rodinný čajový večierok organizuje samospráva pravidelne vo februári. Ide o podujatie s bohatým kultúrnym programom, na ktorom vystupujú so slovenským pásmom deti základnej a materskej školy, spevácky súbor Horenka, citarová skupina Rosička. Každoročne vystupujú vtedy na javisku aj významné skupiny našej Slovače, napr. slovenské divadlo Vertigo, ľudová kapela Svrčkovci, folklórny súbor Lipa.

Najväčším podujatím je **Slovenský folklórny festival**, na ktorom vystupujú slovenské spevácke súbory a tanečné skupiny z Békešskej župy. Má medzinárodný rozmer, lebo sa ho zúčastňujú aj priatelia z Rumunka a zo Slovenska.

Slovenská samospráva spolu s miestnou samosprávou a civilnými organizáciami každý rok 20. augusta organizuje „**Obecné dni**“. O programe sú obyvatelia informovaní už niekoľko mesiacov dopredu na internetovej stránke, alebo si priamo v schránke nájdu bulletin. V tomto roku sa dni našej obce začali v sobotu popoludní otvorením výstavy fotografií na tému Moja dedina, výšiviek a iných ručných prác našich šikovných gazdiniiek v kultúrnom dome. Prvý deň bol venovaný rodinám. Hlavným organizátorom bol miestny spolok veľkých rodín. Program bol venovaný najmä deťom. Čakali ich logické hry, remeselnícka dielňa, veľké hrady na skákanie, trampolína, ako aj vystúpenie kúzelníka. Kto chcel, mohol si pozrieť dedinu z vláčika Dotto. V stane „veľkých rodín“ sa podával retro olovrant: chlieb s masťou a limonáda. Nedela patrila mladým. Predpoludním boli športové turnaje, popoludní koncerty na hlavnom námestí. V tento deň sa aktivizovala aj slovenská samospráva obce. Na cintoríne dala postaviť veľký kríž s nápisom Na pamiatku našich predkov. Predsedníčka miestnej slovenskej samosprávy Etelka Rybová počas jeho odovzdávania zdôraznila, že cieľom kríža je to, aby sme nezabúdali na našich predkov, a aby sme aj my - dnešná generácia - nechali niečo pre budúcnosť. Slovenská samospráva sa rozhodla, že každý rok 1. novembra príde na cintorín a zapáli sviečky za našich predkov. Na záver dali na kríž vence predstavitelia miestneho cirkevného zboru, obecnej samosprávy, slovenskej samosprávy a spolku Horenka. Bola to už druhá pamätihodnosť, ktorú obyvatelia počas týchto dní dostali. Prvou bola fontána, ktorú pred budovou školy posvätil biskup segedínsko-čanádskej diecézy László Kis Rigó.

Pondelok bol zasvätený tradíciám. Popoludní na hlavnom námestí sa začal folklórny festival. Je pre nás veľkým potešením, že festival sa stal medzinárodným, lebo k nám prišli priatelia z Kisiratosu z Rumunska. Už druhý raz sme hostili delegáciu a spevácky súbor z Hriňovej zo Slovenska. Festival sa začal pochodom od školy, ktorý viedli mažoretky a dychovka z Čorváša. Hostí v mene obce Kétšoproň pozdravil starosta Sándor Völgyi. Kultúrny program otvoril parlamentný poslanec a starosta Békešskej Čaby Gyula Vantara. Na úvod vystúpila citarová skupina Rosička z Kétšoproňu. Ďalšími účinkujúcimi boli: klub milovníkov tradičných nôt z Kamutu, detská skupina ľudového tanca z Kétšoproňu, slovenský folklórny spevácky súbor z Poľného Berinčoka, ženský spevácky súbor Hriňovčianky, citarová skupina PÁVA z Kétšoproňu, citarová skupina Rovina z osady Kisiratos, páví krúžok Ruža z Kondoroša, tanečná skupina z Kamutu, páví krúžok Borouka z Telekgerendášu, páví krúžok z Čabačudu, folklórny spolok Nezábudka z Čorváša, páví krúžok z Békešskej Čaby

a domáci slovenský folklórny spevácky súbor Horenka. Na podujatí sa zúčastnil a niekoľkými slovami všetkých pozdravil aj generálny konzul Slovenskej republiky Štefan Daňo. Pestrý program pokračoval pod názvom *Aj toto sme my. Ani sme netušili*, koľko talentovaných ľudí žije v našej dedine. Aj posledný deň (utorok) si každý mohol vybrať z programu to, čo ho zaujíma. Ranostaji si mohli zabehať okolo dediny. Kto zvládol asi 2 kilometre, dostal za odmenu tričko s nápisom *Falufutás 2013/ Beh dediny 2013/*. Deň sa skončil ohňostrojom, ktorý si pozrel každý občan dediny.

Slovenská samospráva obce Kétsoproň venuje veľkú pozornosť miestnemu školstvu. Jej členky si uvedomujú, že slovenské tradície a jazyk môžu prežiť len vtedy, ak ich staršie generácie odovzdajú tým mladším. Spolu s **Katolíckou základnou školou a škôlkou svätého Štefana** organizujú popoludnia na zachovanie tradícií – veľkonočných, vianočných zvykov a Slovenský deň v škole. Na týchto podujatiach sa deti môžu oboznámiť so slovenskými ľudovými zvykmi, gastronómiou a detskými hrami. V tomto roku plánujú variť slivkový lekvár a uvariť z neho slovenské jedlá. V rámci hodín dejepisu pripravuje prednášky z histórie obce a školy.

V základnej škole sa pri príležitosti Dňa nadaných organizujú súťaže z predmetov a každý rok recitačná súťaž. Tieto podujatia podporuje slovenská samospráva a zabezpečuje tiež odmeny pre deti, ktoré súťažia.

V základnej škole sa každý učí po slovensky. Samospráva každoročne nakupuje pre deti pracovné zošity. Prispieva aj na cestovné výdavky školy.

Finančne kryje cestovné náklady speváckeho súboru Horenka a citarovej skupiny Rosička, aby sa mohli zúčastniť na slovenských podujatiach, kde zastupujú kétsoproňských Slovákov.

Citarová skupina Rosička

Členkám citarovej skupiny „PÁVA“, ktoré už chodia do strednej školy, platí výdavky spojené s pobytom v citarovom tábore. Najmenším citaristom zabezpečila nákup nových hudobných nástrojov.

Nielen mladým, ale i seniorom spestruje bežné dni. Prispieva na organizovanie podujatí pre dôchodcov, ako sú fašiangy, Deň žien, Deň matiek, Vianoce.

Členky kétésoproňskej slovenskej samosprávy sa aktívne zúčastňujú na celoštátnych podujatiach, napr. Dolnozemský jarmok, Deň Slovákov v Maďarsku a pod.

Záver

Kétésoproň je malá dedinka. Má asi 1500 obyvateľov, no počas akcií miestnej slovenskej samosprávy sa stáva kultúrnym centrom s množstvom ľudí, ktorí prichádzajú nielen z okolia, ale aj z cudziny. Tak to bolo i v prípade Sladkej nedele v Kétésoproni. Začalo sa to v malom, teda iba s miestnymi vystupujúcimi a postupne sa podujatie rozrástlo na jedno z najobľúbenejších v regióne, na ktorom radi privítame aj Slovákov z okolitých i vzdialenejších obcí. Z roka na rok pribudli aj programy. Všimli si to aj členovia Slovenskej samosprávy v Kétésoproni, keď sa rozhodli usporiadať prvý čajový večierok v dolnozemskej slovenskej obci pred viac ako desiatimi rokmi. Slovenská samospráva organizuje národnostné popoludnia v základnej škole spolu s Horenkou. Babičky pečú zákusky s deťmi a hrajú sa s nimi so starými hračkami.

Viktória Czirbulyová

*Slovenské gymnázium, základná škola,
materská škola a kolégium v Békešskej Čabe*

9. trieda

Pripravujúci pedagóg: Zuzana Benková

Pitvaroš a Slovenská národnostná samospráva v obci

Prečo som sa rozhodla napísať túto prácu?

Volám sa Vivien Dénešová, chodím do Slovenskej dvojjazyčnej základnej školy v Slovenskom Komlôši do siedmej triedy. Bývam však v Pitvaroši, a preto som sa rozhodla, že budem písať o našej dedine a slovenskej samospráve. O tejto organizácii som veľa nevedela a tak ma pani učiteľka slovenčiny zaviedla za pani Annou Lehoczku, predsedníčkou slovenskej samosprávy v Pitvaroši. Celé popoludnie mi rozprávala a ukazovala, ako to bolo v Pitvaroši kedysi a ako je to dnes. Ale poďme pekne po poriadku.

História obce Pitvaroš

*Pitvaroš, ty rodná dedinka moja,
ľúbim ťa nastokrát vrele,
a jestli svet odtrhne ma od teba,
mysel' zostane mi v tebe.*

(Štefan Hudák)

Pitvaroš sa nachádza v juhovýchodnej časti Maďarska v Čongrádskej župe. Prvé zápisy hovoria o tom, že v roku 1816 prišlo na pitvarošskú pustatinu 175 rodín. Našli tu úrodnú pôdu, na ktorej začali statočnú prácu. Venovali sa poľnohospodárstvu, pestovali obilniny, kukuricu, konope, chovali kone, hovädzí dobytok a ošípané. Už v roku 1922 si postavili prvý mlyn, modlitebňu, v roku 1832 prvú budovu školy. Boli to obyvatelia Nadlaku, ktorí boli ešte dlho viazaní k pôvodnej obci. Až v roku 1835 sa odtrhli od Nadlaku a vznikla samostatná obec Pitvaroš. V roku 1844 sem prišiel učiteľ Michal Mudroň a farár Ján Kutlík a už o dva roky tu bola postavená budova dvojtriednej školy. V roku 1880 po sčítaní obyvateľov sa zistilo, že spomedzi 2351 obyvateľov bolo 2062 Slovákov a podľa vierovyznania 2177 evanjelikov. Prvým kultúrnym spolkom obce bol spevokol. Jeho zakladateľom bol Pavel Veselský. V roku 1907 bol založený Divadelný krúžok. Osada sa naďalej rozrastala a v roku 1927 mala 3093 obyvateľov. Rok 1930 bol dôležitý v kultúr-

nom živote obce, lebo začal vychádzať prvý slovenský cirkevný časopis pod názvom Evanjelický hlásnik, ktorý redigoval farár Ján Šagúľ. V roku 1947 zasiahla aj v Pitvaroš výmena obyvateľstva a ovplyvnila tak ďalší vývoj obce a urýchlila maďarizáciu. Celkovo odišlo z obce 2442 ľudí. V roku 1949 vznikol folklórny súbor, spevokol viedol Béla Šteiner a tance nacvičovali pod vedením Kláry Žilinskej, manželky učiteľa Adama Žilinského. Súbor mal 120 členov a najväčší rozkvet dosiahol v 50. rokoch. Postupne mali viac maďarských vystúpení a slovenčina ustupovala do pozadia. Preto sa spojili Slováci a v roku 1978 založili Slovenský klub na čele s Juditou Dovalovskou, rodenou Zuberecovou a Annou Molnárovou, rodenou Chlebnickou. Hlavnou úlohou bolo zachovať slovenčinu, chrániť tradície. Tridsaťročné bohaté skúsenosti má aj aktívna vedúca klubu Alžbeta Tószegiová, rodená Hudáková. Pýši sa bohatou zbierkou starožitností. O dvadsať rokov neskôr vznikla Slovenská samospráva pod vedením Anny Lehoczkej.

Môj zaujímavý deň

Slohová práca

Bolo 27. februára 2014. Ako každý školský deň, tak aj tento štvrtok som ráno cestovala autobusom z Pitvaroša do Slovenského Komlóša. Od piatej triedy tam chodím do slovenskej školy, teraz som už siedmačka. Každý deň máme slovenčinu s pani učiteľkou zo Slovenska. Mám rada jej zaujímavé hodiny, lebo sa na nich veľa naučím zo slovenskej gramatiky, literatúry a vzdelanosti. Na konverzácii sa zase veľa rozprávame na rôzne zaujímavé témy. Aj dnes sme sa učili o slovenských športovcoch a o zimnej olympiáde v Soči. Po vyučovaní mi pani učiteľka povedala, že na dnešné popoludnie vybavila stretnutie s pani Annou Lehoczskou. Rýchlo som sa naobedovala a zaradovala som sa, lebo som išla domov autom.

Dnešné popoludnie nebolo také ako obyčajne býva. Bolo niečím výnimočným. Už o druhej hodine sme boli v Pitvaroši na Rákocziho ulici, kde býva pani Anna Lehoczská. Milo nás privítala a pozvala ďalej. Hneď nám poukázala svoj dom, ktorý má pekne zariadený. Ukázala nám celú svoju rodinu na fotografiách, ktoré viseli na stene. Usadili sme sa v kuchyni. Hneď som si vybrala pero a papier a začala som od nej zisťovať dôležité údaje, ktoré som pri písaní práce potrebovala.

Rozhovor s pani Lehoczkou

Dozvedela som sa, že tento rok slovenské samosprávy oslavujú 20. rokov od svojho založenia, ale Slovenská samospráva v Pitvaroši sa založila až v roku 1998. Za prvú predsedníčku zvolili Annu Lehoczkú, ktorá pracuje už štvrté volebné obdobie. Samospráva sa volí na štyri roky a má štyroch členov. V poslednom cykle ďalší traja aktívni členovia sú František Zelman, Zuzana Keményová a Július Tószegi. Zasadajú šesťkrát ročne, keď je to potrebné, tak aj viackrát v obecnom dome. V roku 2011 pri sčítaní ľudu sa hlásilo za Slováka už len 77 ľudí. Pracujú podľa celoročného plánu, ktorý si zostavia na valnom zhromaždení. Podporujú vyučovanie slovenčiny v škole, všetky kultúrno-spoločenské aktivity v obci, podporujú aj vydávanie slovensko-maďarských kníh, udržujú priateľské kontakty s Békešskou župou, lebo v Čongrádskej je veľmi málo Slovákov.

Navštívila som aj obnovený kultúrny dom, ktorého vedúcim je Július Tószegi. Zaviedol nás do knižnice a pozreli sme si výstavu fotografií Františka Zelmana. Od roku 2009 tu funguje aj folklórny súbor, v ktorom vystupujú všetky generácie pod vedením Márie Hodákovej. Aj ja som ho navštevovala, keď som chodila v Pitvaroši do školy.

Ďalej pani Anna hovorila, že sa obnovila aj výučba slovenčiny na škole, kde je 149 žiakov. Chodia sem aj deti z troch okolitých dedín – Ambrózkya, Nagyéru a Čanádalberti. V súčasnosti slovenčinu vyučujú pán učiteľ Levente Bódi a dve pani učiteľky Renáta Tószegiová a Katarína Malýová. Samospráva podporila aj obnovu školy a nového školského ihriska.

Moja bývalá škola

Poslednou zastávkou bola Pitvarošská národopisná zbierka. V nej je ukryté bohatstvo Slovákov, ktoré sa zachovalo až dodnes. Pitvarošania sú na ňu hrdí. Zavítajú sem nielen návštevníci, ale aj žiaci zo školy a majú tu hodiny národopisu. Prešli sme okolo evanjelického kostola. Pitvarošania sú aj smutní, že sa nenájdu peniaze na jeho obnovu, ktorú by potreboval. Keby jeho múry vedeli hovoriť, mala by som dlho o čom písať.

Pri práci som čerpala z knihy Pitvaroš a Pitvarošania. Pracovala som metódou rozhovoru a slohovej práce. Dozvedela som sa veľa nového a zdokonalila som sa v slovenčine. Prikladám dve prílohy. Touto cestou veľmi pekne ďakujem mojej informátorke za pomoc.

Vivien Dénešová

Slovenská dvojjazyčná základná škola, Slovenský Komlôš, 7. trieda

Pripravujúci pedagóg: Ľubomíra Rollová

Spolupráca Slovenskej národnostnej samosprávy v Slovenskom Komlóši s partnerským mestom Jelšava

Prečo som sa rozhodla napísať túto prácu

Volám sa Viktória Nyíriová, chodím do Slovenskej dvojjazyčnej základnej školy v Slovenskom Komlóši, som siedmačka. Do tejto vedeckej súťaže som sa zapojila preto, aby som sa dozvedela viac o slovenskej samospráve v našom meste a aby som sa zdokonalila v slovenčine, lebo budúci rok by som chcela ísť na Slovenské gymnázium do Békešskej Čaby.

Slovenská národnostná samospráva v Slovenskom Komlóši

Od pani učiteľky slovenčiny som sa dozvedela, že národnostné samosprávy v Maďarsku oslavujú tento rok 20. výročie svojho založenia. Medzi ne patrí aj Slovenská národnostná samospráva v Slovenskom Komlóši. Priznám sa, je to pre mňa dosť ťažká téma, ale poradila som si. Išla som v škole za našou pani riaditeľkou Zuzanou Laukovou po odbornú radu, lebo práve ona je predsedníčkou tejto inštitúcie v našom meste.

Položila som jej niekoľko otázok:

- *Kedy sa založila slovenská samospráva v našom meste?*

- Slovenská samospráva v Slovenskom Komlóši sa založila v roku 1994.

Podľa zákona dostala na prvom zasadnutí evidenčné číslo, podľa ktorého bola registrovaná. Príloha č.1

- *Koľko mala členov?*

- V prvých troch cykloch bola päťčlenná a mala aj kultúrno-vzdelávací a finančný výbor. V posledných dvoch cykloch je štvorčlenná.

- *Kto bol jej prvý predseda?*

- Prvým predsedom bol Dr. Michal Antal, húževnatý Slováč, ktorý pracoval s nadšením dve volebné obdobia do roku 2002.

- *Kedy ste sa stala predsedníčkou vy?*

Hneď po Dr. Michalovi Antalovi, od roku 2002 dodnes, teda už tretí cyklus.

-Kde sa nachádza sídlo samosprávy?

- Do roku 2008 sme mali jednu malú zasadačku na mestskom úrade, potom sme dostali od mesta, za vtedajšej primátorky mesta Dr. Ireny Divičanovej Szencziovej, Dom Slovákov na Marxovej ulici č. 15. Dnes sa však zmenil názov domu aj ulica. Nazýva sa Slovenské regionálne kultúrne stredisko na ulici Ferencza Liszta.

Slovenské regionálne kultúrne stredisko

- Ako pracuje slovenská samospráva?

- Pracuje podľa ročného pracovného plánu. Zasadá minimálne raz mesačne. Jej podpredsedom je František Zelman, členovia sú Alžbeta Tušková Boborová a Ondrej Matajsz. Sídli tu aj ďalšie dve organizácie – Organizácia komlôšskych Slovákov a Nadácia za komlôšskych Slovákov.

- Aké sú ciele a úlohy samosprávy?

- Je ich niekoľko: dbáme o harmonické spolunažívanie národností, chceme udržiavať medzinárodné styky, zabezpečiť aj naďalej spoluprácu s partnerskými mestami, podporujeme rozvojový plán nášho mesta, zveľaďujeme slovenské múzeá a národopisné zbierky, finančne podporujeme študentov pri jazykovej skúške zo slovenčiny, chceme zlepšiť podmienky práce slovenských kultúrnych telies, zastupovať záujmy Dolnej zeme aj v celoštátnych zboroch a chceme zapojiť mládež do národnostnej práce.

- Ako zabezpečujete spoločenský život Slovákov v meste?

Keďže sme spolu v jednej budove až tri subjekty, navzájom si musíme pomáhať. Spoločne organizujeme kultúrno-spoločenské podujatia, ktoré zverejňujeme v novinách, kalendároch, píšeme súbegy, zapájame sa do projektov na podporu Slovákov žijúcich v Maďarsku, publikujeme knihy, robíme výstavy, kladieme pamätné tabule, udeľujeme vyznamenania aktívnym Slovákom. Nielen pamiatky, tradície a zvyky, ale kultúra vôbec zohrávajú dôležitú úlohu pri fungovaní slovenskej samosprávy.

- Na ktoré kultúrne podujatia ste hrdí?

- Sú to predovšetkým Dni slovenskej kultúry, Dni mesta, Dni slovenskej gastronómie, Slovenský bál, odhalenie Pamätníka Slovákov pri príležitosti 260. výročia založenia mesta, odhalenie pamätných tabúl bývalým riaditeľom slovenskej školy a mnoho ďalších, Medzinárodné stretnutie Slovákov v Slovenskom Komlôši a mnohé ďalšie podujatia.

- Aké máte plány v blízkej budúcnosti?

- V apríli sa chystáme voliť slovenského parlamentného poslanca a v októbri slovenské národnostné samosprávy, preto by som chcela vyzvať aj touto formou všetkých Slovákov, aby volili správne podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia.

Moja účasť na slovenských kultúrno-spoločenských podujatiach

Každý rok sa zúčastňujem na aktivitách Mesiaca slovenskej kultúry. Tento školský rok som sa zapojila do kvízu, ktorý mal názov Čo vieš o Slovensku a o svojom rodnom meste? Recitovala som slovenskú prózu v súťaži Slovenské spievanky veršovačky.

Niekoľkokrát v roku vystupujem na kultúrnych akciách so školským súborom Harmónia a s mládežníckym tanečným súborom Komlôš.

Patrila som medzi tých šťastlivých žiakov, ktorých vybrali na výmenný rekreačný pobyt žiakov: Jelšava - Nadlak - Slovenský Komlôš, ktorý by som chcela podrobne opísať.

Slovenský Komlôš

Jelšava

Nadlak

Naše mesto má niekoľko partnerských miest v susedných štátoch: v Rumunsku, Srbsku, Nemecku aj na Slovensku. Udržiava s nimi priateľské kontakty. Jedným z nich je aj Jelšava. Jelšavania už dlhé roky chodievajú na Komlôš a Komlôšania zase do Jelšavy. Zaslúžila sa o to aj slovenská samospráva, ktorá im vždy pripraví bohatý kultúrny program. Na oplátku starosta mesta Jelšavy Milan Kolesár rád pozýva Komlôšanov na ich významné sviatky. Tak tomu bolo aj minulý rok, keď Jelšava na Dňoch mesta privítala delegáciu z nášho mesta na čele s primátorkou Dr. Ritou Garajovou, našich tanečníkov, hudobníkov, komlôšske gazdinky a na záver aj 16 žiakov slovenskej školy, ktorí strávili na Slovensku nezabudnuteľné chvíle.

Chcela by som vám predstaviť mesto Jelšava, ktoré leží v Slovenskom Rudohorí na ľavom brehu potoka Muráň. Najvyšším vrchom je Magura, má 881 m, kde rastú väčšinou listnaté stromy. V lese žijú jelene, srny, diviaky, ktoré sme videli na vlastné oči. Nad mestom môžeme vidieť zrúcaninu Muránskeho hradu, kde sme zažili pekné chvíle.

Mesto má bohatú históriu. Na slávnostiach v Jelšave sme sa dozvedeli, že minulý rok uplynulo 770 rokov od prvej písomnej zmienky o Jelšave. Na oslavách si pripomínali aj 90. výročie Slovenských magnezitových závodov a 140. výročie vzniku dobrovoľného hasičského zboru. Spolu so žiakmi zo základnej školy sme sa boli pozrieť na ich prácu.

Bývali sme v chate na Hrádku, obedovali sme v hoteli, kde nám varili slovenské jedlá. Navštívili sme aj Aragonitovú jaskyňu a Dobšinskú ľadovú jaskyňu, múzeum v Betliari, prvé slovenské gymnázium v Revúcej, pozreli sme si mesto Jelšava, chodili do hôr, plávali v bazéne, učili sa tanec, opekali slaninu, v škole sme mali tvorivé dielne a športové súťaže.

Domáci sa o nás veľmi dobre starali. Týždeň rýchlo ubehol a my sme sa museli rozlúčiť so Slovenskom. Po tomto zážitku som si uvedomila, že mesto Jelšava je veľmi podobné s našim mestom. Žijú v ňom Slováci aj Maďari, majú svoje múzeá, školy, poštu, kultúrne stredisko, obchody, parky, zdravotné stredisko, kostol, v ktorom kázal farár Pavel Valaský, ktorý pôsobil aj v Slovenskom Komlôši. Dúfam, že aj Jelšavania sa cítia u nás tak dobre, ako my v Jelšave. Ďakujem, že nám, žiakom slovenskej školy, umožnili takýto výmenný pobyt. Nech aj naďalej funguje táto spolupráca.

Pri písaní tejto práce som sa dozvedela o práci v slovenskej samospráve a čo všetko robia Slováci v našom meste. Ďakujem informátorom, ktorí mi pri práci pomáhali.

Viktória Nyíriová

Slovenská dvojjazyčná základná škola, Slovenský Komlôš, 7. trieda

Pripravujúci pedagóg: Ľubomíra Rollová

Nezabúdame

Bolo to dávno v Slovenskom Komlóši. Traja sme sedeli v súkromnom národopisnom minimúzeu zberateľa starožitností komlóšskej ľudovej kultúry a básnika, Ďurka Antala Dolnozemskeého, s našim spoločným priateľom a kolegom od pera, Paľom Samuelom. Zhovárali sme sa o zozbieraných predmetoch, o ľudovej kultúre Komlóšanov, o starostiach i radoostiach, aj o našej literárnej tvorbe a plánoch do budúcnosti. Najmä táto posledná téma bola vlastne pokračovaním toho, čo sme si vzájomne písali v pomerne často vymieňaných listoch.

Pavel, ktorý mal vedúce miesto v prvom povojnovom zborníku slovenských literárnych diel v Maďarsku (Hrušky mamovky Špiakovej, 1955), už mal aj jednu samostatnú zbierku básní, ktorú sme mu vydali pod názvom Perly ľadu (1987). Tento pojem sme vybrali z jeho prekrásnej, neskôr aj zhudobnenej básne Neverná láska (s. 36). Nevieť, či táto zhudobnená báseň, vlastne pieseň, zapôsobila na jeho rodákov, či sa aspoň na Komlóši stala známou a populárnou. Zaslúžila by si to. Táto zbierka obsahuje aj veľa ďalších pekných básní.

V roku 2001 Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov v Bratislave a Slovenská národná knižnica v Martine vydali Slovník slovenských spisovateľov 20. storočia (527 strán). Obsahuje vyše 1100 tvorcov, medzi nimi aj našich zo zahraničia. S veľkým záujmom som si v nej listoval, objavoval svojich blízkych a bolo mi ľúto, že meno Pavla Samuela som v nej nenašiel. Zaradení boli totiž iba tí, ktorí mali knižne vydané aspoň dve diela, a on mal vtedy vydanú ešte len jednu zbierku svojich básní. A to aj napriek tomu, že hlavne po tomto prvom úspechu, koncom osemdesiatych a počas deväťdesiatych rokov sa aktivizoval. Poznal som jeho činnosť a zmysľanie takpovediac z prvej ruky. Často sme si písali, a keď som od neho dostal list, v obálke bolo aj zopár básní, často aj mne osobne písaných. On mi napísal báseň a ja som sa mu odvdáčil v Ľudových novinách článkom: Pozdrav básnikovi P. Samuelovi (Ľuno, 10. február 1994). Vedel som, že má dosť básní už aj na ďalšiu zbierku, a - aj napriek zhoršujúcim sa okolnostiam - neprestajne tvoril.

Písal sa už rok 2000, keď mi začali prichádzať od neho aj znepokojujúce správy, ako: „Teraz som sa vrátil z nemocnice a sotva sa hýbem...“ Ale dozvedel som sa, že aj napriek tomu s hosťujúcim učiteľom Dr. Brnom sa chystali vydať antológiu komlôšskych básní. Už boli Vianoce, keď sa mi v liste s radosťou zdôveril: „Sľúbili mi, že na budúci rok vydajú moju novšiu zbierku. Mysleli sme aj na Teba, že by si mohol byť jej redaktorom a napísať jej doslov...“ Prešli aj Vianoce a my s rodinou v Budíne sme sa už chystali osláviť Silvestra, keď v predizbe nám nečakane zazvonil telefón. Na druhom konci linky sa ozvala z Komlóša manželka básnika Ďurka Dolnozemskeho. Pozdravila nás a slúchadlo odovzdala manželovi. Ďurko nám poprial šťastlivý nový rok a... – ešte chcel niečo povedať, ale akoby boli oťaželi slová. Ťažko mu bolo vysloviť presmutnú a neodvratnú skutočnosť: - Náš dobrý priateľ, druh od pera, Pavel Samuel v orošházskej nemocnici - zomrel. Prišlo to ako blesk z jasného neba. Stalo sa to pred 15 rokmi.

Na dobrých priateľov človek ani po dlhých rokoch nezabúda. Navyše vtedy som si spomenul aj na Pavlov posledný list, na jeho posledné želanie, ktoré sa za žiadnych okolností nemôže nesplniť. Zozbieral som jeho ešte nevydané básne, ku zbierke vhodné ilustrácie, napísal som doslov a vymohol som aj vydanie jeho druhej knižky. Vyšla pod výrečným názvom Pred odchodom (Budapešť 2002). Odoslal som ju aj do Martina vydavateľom Slovníka slovenských spisovateľov 20. storočia s prosbou, aby Pavla Samuela zaradili do rozšíreného 2. vydania Slovníka, veď Pavel už má dve samostatné zbierky. Oni to r. 2008 aj ochotne urobili. Náš dobrý priateľ, nadaný komlôšsky básnik Pavol Samuel, ktorý nás pred 15. rokmi opustil, si toto čestné miesto medzi slovenskými spisovateľmi zaslúži. Jeho meno s údajmi je umiestnené na 572. strane vyššie uvedeného Slovníka. Je to naša úcta k nemu, k jeho dielu, i znak toho, že naňho nezabúdame.

Gregor Papuček

Básne z pozostalosti Pavla Samuela

Jarná báseň
verná pamiatke Dóžu

Čuli ste z rozhlasu
tú prekrásnu zvesť rannú?
Založili tu vraj
už stodvadsiatu stranu!

Zažili sme tu už
aj radosti, aj hrôzy,
vražedná vôľa Turkov,
hľa, tá nám už nehrozí.

Viac storočná kliatba
akokoľvek nás jarmí,
módou kalamajok
a večnými nezdarmi.

Jar? Je tu, a húf vtákov
sa na úslnie rojí,
pri všetkých cudzotách
my budme všetci svoji...

Bárs nie som „věřící“,
Zavzdychnem si: Ach, Pane,
snáď sa už zakončia
tie klamlivé Kampane!

Tisícročná kliatba
aj val novších tlčhubov!
Kým ich raz nerozženie
Archanjel svojou trúbou.

Odišli už Rusi,
odišli aj Nemci,
len my sme ostali,
kráľovstiev prívrženci.

Stredoeurópsky list
kolegovi P. Boldoczkému,
bývalému námorníkovi

Tu, brat, nič nevidno,
len zmätok akýsi.
Každý suchozemec
čudné má obrisy.

Vravia, že povedal
raz minister Wilson:
„Kľud – blud je bez mora.“
Nuž, ja zakotvil som...

Neistá loď ľudstva,
ozaj, kam zamieri?
Možno hodíš rukou:
„Balkánske pomery!“

Z čiernych vôd Bábela
nádejnej nevery
každý suchozemec
snáď sa vyteperí.

Padajú štátiky,
padajú vojaci.
Prajem ti zdar a česť
v suchozemskej práci!

Možno povieš skrátka:
„Stadialto sa stratím,
pôjdem na ostrov Nik,
nikdy sa nevrátim.“

Zbohom loď aj more,
slávnostné výročia,
a vojnové lode
nech k práci odbočia?

Dneska sú to iba
vysnívané vidy.
(Z pevniny Ti píšem,
a nie z Antarktídy!)

Dnes je to číri sen
a predstava lysá,
z pevniny Ti píšem,
nože, ukludni sa.

Ak raz pôjdeš na Nik,
neobíď ma vzlykom,
rozpomeň si, Brat môj,
bol si námorníkom.

Pozdrav svetlé nebo,
vtáčky, pole, aj krík,
ak nás raz tu necháš
v chaose polemík.

I ja ujdem s tebou
ak svet vpred nepôjde.
Budeme si tam žiť
jak ryby vo vode.

Zatiaľ žime len tu,
Kolega a Priateľ,
opatrí nás Boh, či
dáky podnikateľ.

Ivan Miroslav Ambruš

Mätež po paródii

Inšpekcia opustila školskú kanceláriu spokojná. Napísala zápisnicu, z ktorej vyplývalo, že na škole sú veci pod kontrolou, že všetko sa vyvíja dobrým smerom a kádre sú spoľahlivými vychovávateľmi mladej generácie. Patronát je spokojný s vedúcim, čiže s riaditeľom, a prisľúbil, že bude pomáhať niest' zodpovednosť za školu i naďalej. Učiteľský zbor zatlieskal úspechu. Keďže sa hostia už nechceli dlhšie zdržovať, šéf sa vzdialil vyprevadiť ich a zvyšné obložené klobáskové chlebíčky sa vovalili do veľkej zborovne, aby si na nich pochutnali aj ostatní. Napätie povolilo a vtedy zaznelo:

- Pod', predved' nám šéfa, ty ho vieš skvele napodobniť, nech sa trochu zabavíme. Už sme sa dosť nastresovali.

Talentovaný kolega sa nenechal dlho presviedčať. Vstal, dal si ľavú ruku dozadu, oprel ju o bedrá von dlaňou, pravú zdvihol nad hlavu a poškrabkal sa takticky nad ľavým uchom, presne ako to robieval šéf, keď sa mal rozhodnúť nad tým najlepším riešením problému. Vydýchol si, prispôbil si hlas, aby sa čím viac podobal na šéfa a začal:

- Dámy a páni, inšpekcia odišla. Tu som ostal pánom ja i naďalej. Moje slovo bude zákonom pre vás, ako i doteraz. Doma je to ináč. Tam rozkazuje moja žena a ja som chudák, úbožiak. Keď sa nedokážem zmeniť, tak aspoň pretrvávam. Áno, pretrvávam aj doma, aj tu, a oznamujem vám, ak po tejto návšteve nič neočakávate, nebudete sklamaní. Musíme sa naučiť žiť v harmónii...

Tak dobre sa kolegovi paródia dávno nepodarila. Všetci sa dívali na neho, ako by pred nimi stál sám šéf šéfujúci. Chvíľu i rečník nehybne vnímal auditórium a potom sa nečakane otočil. V otvorených dverách sa mu pred očami načrtla postava šéfa. Krv sa mu nečakane nahrnula do tváre a potné žľazy ho obľali slanou tekutinou. Cítil, že mu horia uši a dokonca i odstávajú presne tak ako šéfovi. Srdce mu divoko búšilo a jeho tlkot cítil až v končekoch vlasov. Na um mu narýchlo neprišli žiadne slová, ktorými by prehovoril, ospravedlnil sa, alebo aspoň vysvetlil celú záležitosť. Napádali ho len dve slová: chcem zomrieť.

Takú hanbu ešte nezažil. Nevie ju ani skryť, ani zamaskovať tak narýchlo, ako by situácia vyžadovala. Na moment okolo seba už nič nevnímal. Keď už nezomrel bleskurýchlo v ten prvý moment, keď uzrel šéfa stáť vo dverách, tak aspoň teraz, keby sa okamžite mohol premeniť na nejaké zviera. Zvieratá nevedia, čo sú to rozpaky, čo znamená hanbiť sa tak, ako on teraz. Pocit hanby sa dostavil naplno a nejakým spôsobom sa premenil už na pocit viny.

Kolega je v trápnej situácii a nikto mu nejde na pomoc. Všetci sú ohúrení nečakaným návratom šéfa a mlčia ako sfinga. Nepokúšajú sa ani správať tak, akoby sa nič nestalo, lebo vedia, že sa stalo niečo nepredvídané. No o nepatrnú chvíľu sa predsa v jednom z nich vzbudí súcit a príde kolegovi na pomoc povdiac si: Čo je jednému človeku trápne, druhým je jedno. A nahlas zaznelo:

- Podťe ďalej, pán riaditeľ, oslavujeme úspech, ste naozaj dobrý šéf!

Trápne chovanie ostatných kolegov sa nedá vymiesť zo zborovne len tak ľahko. Hanbia sa pred šéfom, ktorý si ich prezerá rad-radom, ale i pred predvádzajúcim kolegom, ktorého sa treba zastať, veď ho sami vyzvali, aby predvádzal. Keď také kúsky predvádzajú politici v parlamente, nedotkne sa ich to tak, ako teraz. Nevedia, či sa majú zasmiať, či to zachráni kolegu nachádzajúceho sa v trápnej situácii a zmenší rozpaky šéfa, či majú zavtipkovať na svoj účet.

No kolega herec, ktorému tiež strhlo reč na prvý moment, zahrал svoju hereckú rolu do konca. Predstúpil pred šéfa a nadýchol sa:

- Ospravedlňujem sa. Hanbím sa. Je mi ľúto, jachtal so skleslým pohľadom a stále horiacou červenou tvárou.

Na šéfovej tvári sa nepohol ani jeden jediný sval z tých štyridsiaticich troch, ktoré na obličaji, vraj, existujú. Ústa akoby mu boli vytesané z kameňa a z pohľadu by nikto nemohol vyčítať nič, ani keby bol veštec, no nakoniec sa spamätal:

- Každý si píše autogram sám, odpovedal mu v rozpakoch a vyšiel z miestnosti.

Nastalo nové ticho. Ako keby sa boli ešte raz zahanbili všetci, že porušili spoločenské normy. Potom sa jeden zachichotal a poznamenal:

- Šéf nám zasa urobil výchovnú.

A poznámky na margo šéfa pokračovali, no už nie v takej intenzite. Adrenalin ostal visieť vo vzduchu.

Kvitnú agáty

Teraz keď na Dolniakoch
 kvitnú agáty
 pre mňa všetko je ako
 odtrhnuté z básne
 či pretečené cez trhlínu v nebi
 na túto chlebovú zem
 Tu aj dážď je sladký
 ako mamine slová
 keď si učí dieťa
 spoznávať príchute
 slovenského jazyka
 Tu lásky rastú inak
 a inak doznieva aj modlitba
 za pokoj našich odídených
 do večného spánku
 Tu ešte báseň
 ako zasnežená slza
 otvára dvere dokorán
 do duše každého veriaceho
 Tu slovo domovina
 je ako oltár
 chránený strážnymi anjelmi
 a dobré ráno
 je ďalej liečivá voda
 pre každého
 Teraz keď na Dolniakoch
 kvitnú agáty
 zasa mohutnie spomienka
 na náš dávny príchod

Zachcelo sa mu žiť

Zachcelo sa mi žiť povedal
 a vystrel prosiacu pravú ruku
 k nebesám
 Potom mával
 akoby odháňal včely
 zo svätého obrazu
 na ktorom trpel ukrižovaný
 Boží syn
 Zachcelo sa mu ešte žiť
 keď zbadal že zabudol
 na niečo dôležité
 na vieru ktorú si ešte nevyslúžil
 na pravé prebudenie
 na skutočné ráno
 keď z trávy vykvapkali
 bobule rosy
 ako odpustenie
 ako nečakané sklamanie

Ako všetci hriešnici

Sme chemické stvorenia
a pre nás
celá krása sveta
má konkrétnu podobu
ktorú však nikto nepreveril
Stále pripravení zabudnúť
začíname si načas počítať straty
hoci z prvého verša básne
ešte nič nevyplýva
Odtiaľto nevidieť
ani len anjela so zlomenou nohou
ani vnútorný priestor
daždových kvapiek
ktoré sú vyslyšanou
modlitbou zeme
Ako všetci hriešnici
kráčame rozmočenou krajinou
detstva
do zdravého popoludnia
a nevieme ani komu
máme odpustiť
za slová ktoré sa už nevmestili
do tejto básne

V predohre

Preplnený hnevom
objavuješ hanbu noci
priamo v predohre
tohto sveta
ktorý nám ponúkol Boh
podľa len pre neho známych
pravidiel
Okolo teba iní
znásobňujú bolesť
a statočne si skrývajú preľaknutia
aj tú inú múdrosť
za ktorou býva prebudenie
do nového rána
Potom sa každý napije
z vďačnosti Pána
a vykročí cez otvorené dvere
akoby nič
Aj ty preplnený hnevom vykročíš

Odvtedy

Kým si sa nepotkla
o hrudu osudu
a bola si súčasťou básní
stále načas pršalo
Odvtedy zem sa puká
a dobroľudia hovoria
že za hranicou slova
dorastajú zloreči
Oni vedia
ja neviem
sotva stihnem využiť
svoj prídel vzduchu
Teraz otupievam na slove
ktoré už dávno neboli

V inom prefarbení

Skúsme to aj inak
v inom prefarbení
Po poslednej noci
býva noc druhá
ktorú si ani nemusíš
zaslúžiť
Tak to bolo zapísané
a tak to aj zostane
keď od človeka k človeku
rastie nekonečné bezslovie
a prázdno

Posledný kostol

Nemáme čas na nič
mnohokrát ani len na život
Stále sa otvárajú dvere
cez ktoré potom preniká
obrátaná tma
čo padá na zrkadlá
zahmlených okien
Od narodenia pomaly meravieme
a žijeme v obavách
pod strechou stále prítomného
hriechu
Nezhodujeme sa na podobe dažďa
a mnohokrát ani na význame
posolstva
ktoré nám rastie na jazyku
ako posledný kostol
v ktorom sa Božie slovo
káže po slovensky

Opak pravdy

Opak pravdy
nemusí byť klamstvom
opak pravdy
môže byť aj iná pravda
vo sviatočnom rúchu
zaodetá
Opak pravdy
môže byť aj zrkadlom
z ktorého sa vyčítuje
podobizeň udavača
tvojho svedomia
Opak pravdy
môže byť aj tieňom dejín
ktoré ešte neprerazilo svetlo
poznania

Ranná modlitba

Vypadla z nádhery
ako kvapka dažďa
keď sa sen odpájal
od chvíľ prebúdzania
Zdvihla sa z potešenia
a prišla zmúdiť do sveta
kde najviac vážia hriechy
Potom si zastala pred báseň
ako pred zrkadlo
a z vlasov si vyčesala vietor
rannú modlitbu
na slávu nášho Pána

Jarmila Nacuová

Človek mieni...

Mnohí z nás, obyvateľov pohraničného mestečka, v ktorom trávime, či iba otravujeme svoje dni, si občas zaskočíme za nákupom do susedného Maďarska.

Plán bol celkom jednoduchý. Ale, *kto sa náhli, často sa prenáhli*.

„Auto je natankované!“ - pýtam sa akosi z prehnanej starostlivosti, či prílišnej svedomitosti.

„No, asi, vraj vydrží to!“ - po piatich minútach sa ozvala dosť nevrlá odpoveď môjho milovaného manžela. Automobil ticho oddychoval v tieni, ale aj tak sa na kapote zjavne črtali stopy po pazúrikoch.

Určite to bol Popolko! - rozmýšľam nahlas.

Totíž, tak sme pokrstili toho najbezočivejšieho z našich troch domácich šeliem, v preklade kocúrov. Výborne sa cíti hore, pri anténe z autorádia, odkiaľ povýšenecky pozerá na nás, no a keď nie je veľmi unavený z nočného záletníctva, tak hádže maškrtné pohľady na štebotajúce lastovičky, ktoré sa potom bezhlavo rozpráchnu.

Ešte kolesá a auto zmenilo výraz. Len tak sa mi rinul pot z čela, pokým som sa oháňala špongiou aby som dostala želaný účinok.

Z pôvodnej horlivosti už začalo ubúdať, ale čo sa dá robiť. Môj druh je ešte slabším zástancom čistoty než ja. No, ako ináč, dala som sa do leštenia karosérie, aby si nás na colnici práve nepoplietli s nejakou pohyblivou a navyše aj zaprášenou kraksňou. Po takejto rozcvičke som ešte lietala za cestovnými dokladmi a... do toho!

Dorazili sme k pohraničnému pásmu, a po prvýkrát, už v porevolučnom období, tam stál ohromný rad čakajúcich áut. Kolóna sa utvorila z opačnej strany, pri vstupe do krajiny. Šanca zbaviť sa ich po hodine bola takmer nulová. Trpezlivo sme vyčkali tých niekoľko preclených áut, potom aj nás skontrolovali a šťastlivo prepustili.

To z ich pohľadu.

Namiesto odštartovania, auto ostalo stáť a vydávalo iba akési chrchlavé zvuky a neskôr žiadne. Začínalo to byť trápne.

„Kľud, nahovárám si - pokojne“....Nič sa nestalo, predbežne.

Myslím, že niekto zanedával. Nebola som to ja.

Zase kontaktný spoj, zase odchrchlávanie ako po nevylicenej bronchitíde a už je to tu: horúce priateľské ovzdušie sa trochu narušilo, a colník si začal podozrievavo obkukávať auto, a zdalo sa mi, že nastavil aj akúsi mefistovskú tvár.

Ledabolo mrkol na kolegu a obrátil sa k nám perfídnu konštatáciou:

„Akosi sa drhne“ - dodal posmešne.

Ešte zúrivejšie sme pridali plyn a chudák autiak z posledných síl zavrčal na nás aj na vyškľabeného colníka a so silným rapotáním vyrazil.

„Tak predsa“ - vzdychla som si s úľavou a boli sme znovu v obraze.

Veselo sme nahradzovali chýbajúce potraviny a iné drobnosti, ktoré nám v domácnosti dochádzali a prichádzali v podobe odrátaných bankoviek pri pokladni, až pokým sme sa odhodlali ako dobrý svetobežnícky národ odvandrovať späť.

Tuším celá stredná Európa sa rozhodla v to krásne nedeľné ráno navštíviť Rumunsko. Nekonečný prúd áut si nervózne huhlal. Bolo tak na pravé popoludnie, v štyridsaťstupňovej horúčave, slimačím tempom, predsa sme akomak napredovali, až dovedy, pokým vozidlo druhýkrát nezahaprovalo.

Rajské hláholenie sa ozvalo po každom pristátí a motor v našom aute sa čoraz ťažšie rozvrtel.

Vodiči si nás pohrdavo prezerali a nervóznym hundraním začali predchádzať.

Dopravná policajná hliadka si plnila povinnosť.

Zelené auto prudko pribrzdilo. Zazelenali sa rovnošaty a my tiež trochu pri pohľade na nich. Po krátkom susedskom zvitání sa nám zdvorilo prihovorili:

„Ste presvedčení, že máte v ňom palivo?!“ - padla prvá otázka.

Pretože na našom aute sa nedá zistiť opravdová hladina tejto drahocennej kvapaliny, jeden z nich zvedavo privoňal aj do benzínového zásobníka, no výsledok ho neuspokojil; preto sa oň oprel vlasnou zadnou časťou a veselo ho rozhojdával v rytme zumby, pričom pozorne načúval, či pri tej kolembačke bude vydávať pleskotavý zvuk alebo nie.

Trpiace auto tieto čumelo aj pri nárazoch, a preto diagnóza bola vyrieknutá krátko a výstižne: „-tutti, benzínu tam niet“.

Bol predložený ďalší návrh a keďže nemal protinávrh, prešli sme na ručnú, posilňovaciu akciu. Zapreli sme sa ako sa patrí silnému konskému záprahu a poslušne zoradení, dvaja vzadu, dvaja vedľa, jeden za volantom, sme auto šťastlive prefučali na vedľajší cestovný pás.

Ako žiačka som rada recitovala o Ďuríkovi.

Aj teraz som pocítila nutkanie si zarečniť:

„Redikal sa Ďurík z grúnika na grúnik a keď sa doredikal, tak si zatudlikal: Tuli tuli tuli...“ tiráky na grúni by som akurát dodala, totiž rad tirákov sa neveriteľne predĺžil, tuším aj nosy vodičov sa akosi predlžovali a možno aj nejaké prostredníky zamihali.

Policajti otvorili kapotu auta a pozorne si nášho pacienta prezreli. Akási neposlušná hadica sa v ňom veselo hompálal, zatiaľ čo veľké kropaje potu ste-

kali z čela staršieho policajta. Dôležité je mať dostatok utierok, ktoré som počas tohto zákroku neúnavne podávala, aby hlavný chirurg neschybil. Došli sme k záveru, že ten benzín musíme zohnať a potom to už rozbehneme. Prekráčali sme pešo po najbližšiu benzínovú pumpu, zadovážili si kanistru a putovníckym krokom sme sa domotali späť.

Muži zákona si na nás počkali, bez okov zatiaľ, a nerada by som tvrdila, že si na nás posvietili. Ešte stále sme sa nevzdávali a dúfali, že sa nám podarí rozvrieť naše vozidlo. Nepomohlo ani to. Poradili nám aby sme sa pokúsili zavolať vlastného mechanika, ktorý by nás z tejto šlamastiky, čo najrýchlejšie dostal.

Horko-ťažko sme sa dovolali opravára a zúfale vysvetľovali v akej ošemetnej situácii sme sa ocitli. Chcel vedieť podrobnosti, ako reaguje auto, aké zvuky vydáva pri štartovaní, hoci vtedy už odmietalo hovoriť akoukoľvek medzinárodnou rečou.

Dopravná polícia to nakoniec vzdala, presne neviem, či sme sa potešili alebo nie. A nastalo ďalšie čakanie. Spríjemnili sme si to krátkym posedením pod krikmi, vedľa vozovky. Slnčné lúče boli čoraz bezohľadnejšie a slabý vánok si šťastne pohrával s nahádzanými zdrapmi potravinových papierikov a medzi prázdnyimi plechovkami a plastovými fľaškami sme smutno pozerali za bezstarostne frčiacimi autičkami.

Až nakoniec sme sa dočkali. Prišiel náš pán majster, ale nemal potrebné súčiastky, takže sme si nádherne predefilovali, priviazaní ťažným lanom o jeho auto, ale hrdo sme zdravili rovnošaty aj civilov.

Takto sme sa potichučky, totiž bez motora, zaviezli priamo do opravovne.

Takže to prastaré príslovie funguje perfektne: *Človek mieni, Pán Bob mení.*

Juraj Dolnozemský

Ako to zvládnuť...

Jeseň sa začala
a po nej sa
zima blíži,
čas prináša
nové správy, chýry!
Túžby si šťastie kujú,
od severu
studené vetry dujú.
Ľudia majú
zneistené kroky,
doby rozbúrali
staré šopy.
Po dedinách
sa zrodila nová móda,
zhora šedým dňom
velí zhoda.
Napätie robí
roznáša škody.
Nádeje, ozaj, kto
ľuďom podá ?
Večná česť Tebe patrí,
milá matka moja!

Mária Spuriganová

Malá kuchárka

Keď sa Ondrej s Markou presťahovali z rodičovského sálaša do svojho domčeka, boli nesmierne šťastní.

Bol na kraji mestečka, pred domom bola pažiť a pripomínalo im to slobodu zo sálaša.

Nevadilo im, že nebola elektrina, veď boli zvyknutí na lampu a lampáš.

Marinka rástla, mala viac učiva a musela písať a čítať pri lampe.

– Prečo my na sálaši nemáme elektrinu, ako starí rodičia?

– Preto, lebo sem ju ešte nezaviedli. Vidiš, ani susedovci nemajú – odpovedala jej mama.

No čím ďalej, tým viac túžili aj oni, aby sa presťahovali viac do mesta, aby mali elektrinu, chodníky, bližšie do obchodu, pitnú vodu, ktorú nosili až od školy, kde bola *rúrová studňa*.

Jedného dňa prišla k nim Markina teta Žofia so svojou priateľkou Zuzkou, ktorá bola vdova a bývala na druhej ulici s dcérou učiteľkou.

Ich dom bol starý, pokrytý trstinou, ako ich bolo najviac v tých rokoch. Potreboval opravu, lebo trstina bola zhnitá a keď pršalo, prepúšťala dažďovú vodu na povalu.

Keďže nemala peniaze na opravu, bola rozhodnutá dom zmeniť za menší, lacnejší, čo aj na kraji mesta.

O pár dní išli Marka s Ondrejom pozrieť sa na ponúknutý dom. Páčilo sa im miesto. Bol blízko mlyna, ulica bola osvietená, hoci v dome elektrina nebola.

Po krátkej úvahe bola ruka v ruke a dom kúpili.

Zuzka dostala domček a jej sestre vyplatili čiastku v peniazoch. Na jar, ešte pred Veľkou Nocou, sa presťahovali. Dom mal dve izby, pitvor, veľkú komoru, konicu a na dvore kuchynku. 1. mája, keď sa už oslavoval Deň práce, Marinka prosila mamu, aby ju nechala ísť do lesíka, s priateľkami na program. Ako bolo v obyčaji v tých časoch, na 1. mája vždy pršalo. Aj v to poobedie, keď bol lesík plný ľudí, zdvihlo sa čierne mračno a spustil sa veľký lejak. Ľudia sa poschovávali, ktorí kde mohli, ale dievčatá, neskúsené, sa pustili domov v daždi. Keď Marinka došla domov, bola zmoknutá do nitky. Jej biely, vlnený svetřík napitý vodou bol veľmi ťažký.

Keď ju videla mama prichádzať, ako jej zo šiat steká voda, nahnevaná aj z iných príčin, osopila sa na ňu.

– Prečo ste čakali, kým začalo pršať? Nevideli ste, ako sa dvíha ten čierny oblak?

Malá nešťastná sa dala do plaču a ledva si vyzliekla zo seba mokré šaty. Mama mala inú prácu. Kládla riady všade tam, kde videla, že tečie cez povalu do izby voda.

Práve vtedy, ako na zavolanie, zaklopal na dvere sused Maco – hľadal Ondreja. Marka sa zapýrila od hanby, ale sa pretvarovala, že sa nič nedeje.

– Dobrý deň! pozdravil sused. Ondro je doma?

– Dobrý deň, sused. Ondrej je v konici, príde hneď dnu. Sadnite si. To však nemala vravieť, lebo sused si hneď sadol na ponúknutú stoličku a zároveň zbledol. Na stoličke bola mláka vody, ktorú gazdiná nezbadala.

– Ľudia boží, a vám prší do chyži!

Zároveň sa chytil za zadnú časť nohavíc. Boli mokré.

– Dobrý deň, Macko! pozdravil Ondrej, ktorý práve schodil do izby. Videl však oboch bledých, zľaknutých, hneď si domyslel, čo sa stalo.

– Vidíš, kúpili sme si robotu. Mali sme dom malý, ale strechu mal dobrú, *črepovú*. Lakomili sme sa prejsť do ulice pri hradskej a hľa, čo sme vymenili. Keď sme ho kupovali, nepršalo a nevideli sme, že je strecha taká planá, deravá.

– Veď ho my na leto prekryjeme, usilovala sa zakryť situáciu Marka.

Chlapi vyšli von, do stajne, kde pokračovali v rozhovore a Marka ďalej odstraňovala vodu, ktorá natiekla do izby.

Marinka sa prezliekla a sedela učupená v kúte, kde čakala na ďalšiu maminu reakciu.

Keď prestalo dažďové počasie a zem zaschla, bolo treba ísť do poľa, do kopačky.

Nemali veľa nasiatej kukurice a preto večer chodili domov. Marinka, už deväťročná, zostala doma sama. Ešte chodila do školy a preto, keď prišla domov, skôr opatrla kurčatá, húsatá a prasatá. Potom si urobila domáce úlohy a naučila sa.

Keď všetko skončila, rozmyšľala, ako by prekvapila rodičov a navarila večeru. Veľakrát sledovala mamu, ako varí a chcela vyskúšať aj sama. Zo stohu si pri niesla trochu slamu a *čutky*. V kuchynke okalenej hlinou mali *kutky*, na ktorých stáli dve liatinové *pavne*.

Do väčšej naliala vodu a do druhej si pripravila masť a pokrájanú cibuľku. Keď zapálila oheň, nemyslela, že *kutky* boli studené a dym namiesto toho, aby išiel do komína, sa rozišiel po celej kuchynke. V kuchynke bolo tma a plná bola dymom. Preto malá nevidela do *pavne*, ba aj očká ju štipali a preto musela viackrát vyjsť von. Keď sa konečne popražila cibuľka, dala červenú papriku a zaliala vodou. Na oheň prikladala *čutky* a tak horko-ťažko začala polievka vriieť.

Pridala očistené a pokrájané zemiaky, petržlen a mrkvu. Neskúsená malá kuchárka si myslela, že dala málo masti a papriky, a preto ešte pridala, aby len bola dobrá a červená polievka. Nakoniec *zahodila tarhoňou* a polievka bola hotová. Netrpezlivo čakala rodičov, aby sa vrátili z poľa.

Už sa stmievalo, keď jej konečne fenka Pamina oznámila, že sa blíži ich voz k domu. Ona poznala hrkotanie voza z druhej ulice. Malá im otvorila vráta a ča-

kala, čo jej rodičia povedia. Otec sa ponáhlal vypriaľnúť kone a dať im krm do jasiel. Mama sa hnala do kuchynky, aby navarila niečo narýchlo k večeri.

Veľké mala prekvapenie, keď na kutke v pavni našla ešte teplú tarhoňovú polievku. Tvár sa jej rozjasnila a oči rozosmiali. Zobrala malú do náručia a vybozkávala ju.

– Otec, predstav si, že naša malá kuchárka nás čakala s hotovou večerou, hlásila mama Ondrejovi, ktorý práve schodil do kuchynky. Pri večeri chvály nemali konca-kraja. Bola to najlepšia Marinkina polievka. Bola šťastná.

Na druhý deň sa Marka všetkým chválila, akú má ona dobrú malú kuchárku. Bol to začiatok. Pozdejšie skúšala variť aj iné jedlá, no najviac polievky.

Po kopačke prišli majstri: Janko – Ondrejov brat, Štefan – Markin brat a Markin otec – všetci murári.

Tí najmladší vyšli na strechu a zhodili trstinové krovie a drevo. Na povale dookola namurovali múr zo surových tehál, aby dom navýšili. Na konci od ulice primurovali izbu a predizbu a na druhom konci kuchynku.

Keď bolo všetko vymurované, pokryli červeným *črepom* a uspokojili sa, že im už do domu pršať nebude.

Do jesene izbu a kuchyňu skončili. Steny omazali a vymalovali. Do izby Ondrej urobil sedliacku pec a v kuchyni vymuroval šporák na varenie a pečenie. Z kuchyne mala veľkú radosť aj Marinka, lebo mala dve dosť veľké okná a zo šporáka sa nedymilo. Už mala ako-tak skúsenosť vo varení a do hrnca dobre videla.

V sobotu obyčajne Marka, ako aj iné Slovenky z Nadlaku, varili krájané alebo kysnuté halušky. Celá rodina mala rada toto jedlo a preto sa tejto obyčaji dodržiavala.

Krájané halušky treba dobre vymiesiť, vyvaľkovať a pokrájané uvariť v slanej vode. Dobre omastené sú posýpané: bryndzou, tvarohom, čerstvou praženou kapustou, makom alebo praženým *grízom*.

Kysnuté halušky sú tiež vymiesené s droždím na mätko. Formičkou sú nakrájané na pagáčiky a uvarené v hrubých *paňvách* v málo vode, presne uzavreté.

Marinka tiež chcela vedieť navariť toto sobotnajúce, obľúbené jedlo, ale v rúčkach ešte nemala dosť sily vymiesiť a navalkovať cesto, dosť nahusto, aby sa nele pilo.

V jedno poobedie sa rozhodla navariť jedlo podobné haluškám – trepance. Cesto ako na halušky len na mätko brala lyžicou a hádzala do vriacej vody. Keď vyšli na povrch, znamenalo, že sú uvarené. Preliala ich *deravou varecou*, opláchlá studenou vodou a dobre omastila roztopenou masťou. Obsypala ovčou bryndzou, ktorú kúpila od Makovov, ktorí mali ovce. Rodičia boli znovu milo prekvapení a ona bola hrdá, že im mohla pomôcť.

Anna Räu-Lehotská

Prízraky

Naklonené múry ustrnuli
v rozpínajúcich sa tieňoch
beštráňov
Zvonku iba omietka
občas odpadáva
na papuče starcov
krbálajúce sa po popraskanom
asfalte chodníka
Zvnútra iba prízraky
v čiernych ručníkoch
vážne merajú svet
z hompálajúcich sa
fotografií
Kostolné hodiny vyleteli do neba
Z aleje cintorína
sovy nariekajú

Takmer nič

Izba sa zvečerala
Odkláňam dotieravé metafory
rukou ktorá kedysi písala
subtílné básne
Hrám karty
so šílenými tónmi rádia
za vlhkou stenou
a necudnými vzdychmi telenovely
za druhou vlhkou stenou
paneláka
Hmlu ani lampáš nepresvieti
Pred spaním ma kolíšu
zamrznuté krídla
padajúcich havranov
Vydraté kolieska zošúverených hodín
prestávajú rátať časy aj nečasy
Navzdory vyhlodaným
labyrintom spomienok
sa uistujem
že už mi tá
takmer nič
nepripomína

Skaly

Zabudnuté spoločenstvo
 Aké zvýšenie platu?
 Aký plat?
 Mama domáca, otec nezamestnaný
 Kdesi vraj ktosi zháňa nádenníkov
 skopať záhradu
 Gumené papuče za 5,20 lei
 viac blata ako gummy
 naháňajú vydratú loptu
 Chlapcovi zasa nohavice?
 Veď aj vlani si mu kúpila
 Unavene kypiaci kaša na šporáku
 a odvčera zvýšené pečené krumple
 (zaváňali potuchlinou)
 A zasa jeden večer zatvára viečka
 s jednookým mackom pod pazuchou
 Vysnívaný svet chorľavie
 a chlapec sám vo svojom
 poplátanom brnení
 sa pomaly premieňa na skalu

Morálny príkaz

Pominulo sa leto
 a vôbec som si
 nezaplával v jazere
 Pominulo sa leto
 a nedočítala som
 priateľkinu Júliinu knižku
 o planéte menom *Libazar*[´]
 Pominula sa jeseň
 a nechytí som
veľkú rybu
 Pominula sa jeseň
 a nedopísala som
 zbierku básní
 Pominie sa zima
 a v skrehnutých prstoch
 ti zstanú
 nie ontologické kategórie
 ani vládne doktríny
 ale premárnené okamihy
 konkrétne miesta a veci
 nechcené aj chcené...
 Ako morálny príkaz
 prenikajúcej jari

Mágia I

Ako divný veštec
čítaš mi z dlane každé mlčanie.
Čiara srdca má tvar polmesiaca,
ale je celá potrhaná –
vlečieš si za sebou
zničené vzťahy.
Nevlečiem, zapadli už prachom.
Čiara hlavy má na konci vidlicu...
To je len podoba môjho
vytrhávania sa z pút,
do ktorých som sa nevedomky vtesnala.
Čiara osudu...
Toho zaslúženého, či toho nezaslúženého?
Čiara života je zbrázdzená...
Nič mi už nezjavuj.
Sama chcem dovidieť
pod povrch dopichaných dní,
znova a odznova
vyberať z nich ívery.

Upratovanie

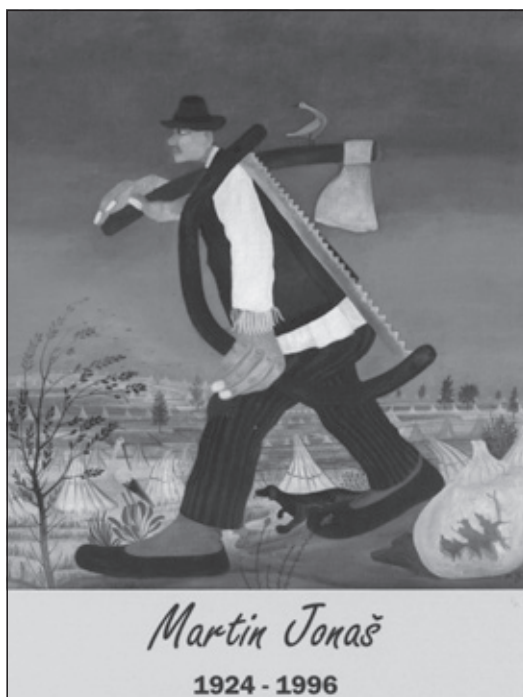
Tichotemné kufre na povale
zakopané v tmavej pavučine
sa rozpúšťajú na prášok
Pleseň trhá zažltnuté obálky
Minulosť sa prebúdzá
prevaluje na druhý bok
a tmavým dychom sfukuje
hnilobu
Vyprázdňujem si
krabicu tajomstiev
do smetného koša

Keď ťa už nespoznávam
keď už ničomu nerozumiem
zababuším sa do objatia deky
skĺznem pod prikrývku
bezmocnosti
Zmätená si zhládúvam
moje ďalšie ja
tie šľachetnejšie a čipernejšie
súcejšie najst'
náležité slová
udobrenia

Bežný obrad

To, čomu bežne vravievame
ráno
Letmo pozorujeme
jeho nejasné obrysy
Uponáhľaní sotva vnímame
prinášanie ohňa
ale inakšie si ho azda
ani predstaviť
nevieme
Východ slnka
si dennodenne zapisuje
červeným atramentom
našu prítomnosť

Poetika obrazov majstra Jonáša

Už na počiatku 20. storočia umelecká avantgarda Paríža sa o inštitúte, inštitúte umení vyjadrila ako o zvláštnom fenoméne v umeleckom daní, ktoré dokáže diváka pritiahnúť svojou neopakovateľnosťou, voľnosťou vyjadrenia myšlienok, pocitom, výrazom a prejavom šťastia. Ak si uvedomíme, že tvorcovia tohto druhu výtvarného umenia (ktoré – mimochodom - ešte dodnes nie je jednoznačne definované), nie sú školovaní, pochádzajú z rozličných spoločenských vrstiev a aj generácie sú si odlišní, predsa badáme akúsi viazanosť – pohľad na svet zhmotnený farbami na plátna nám dáva absolútny pocit radosti.

Na otázku, prečo práve na rovinách Dolnej zeme zapustilo inštitúte umenie svoje korene, môže dať odpoveď iba ten, kto tieto územia navštívil a hneď dať odpoveď aj na to, prečo je to práve Vojvodina a v nej Kovačica, ktorá je právom označovaná za jeho kolísku.

Na predstavenie vojvodinskej, ale najmä kovačickej maliarskej školy, jej tradícií a osobností treba poriadny kus nielen znalectva danej problematiky, daného druhu výtvarného umenia. Vyžaduje si to od autora i veľa času na to, aby sa aspoň okrajovo či v náznakoch a osobitostiach výtvarného prejavu spomenuli všetci tí, ktorí na plátna pomocou pestrých farieb vytvárajú mozaiky všedného i sviatočného života svojej dediny.

Insita a Kovačica. Právom možno dať medzi tieto dva pojmy znamienko totožnosti. Veď kde inde ako tu, bolo a je pohromade toľko maliarov-samoukov, ktorí dosiahli svojim neopakovateľným výtvarným prejavom uznanie doma i vo svete. Kde inde, ako v tomto prostredí mohli vyrásť okrem iných maliarskych osobností takí veľikáni, ako Martin Jonáš a Zuzana Chalupová.

Vladimír Valentík, o.i. aj autor knihy *Z dejín výtvarného umenia vojvodinských Slovákov* (Nový Sad 2007) o Martinovi Jonášovi píše takto: „...Martin Jonáš je pravdepodobne najvýznamnejším a najväčším umelcom kovačickej insity, ktorý si vďaka svojej imaginácii vytvoril vlastnú výtvarnú poetiku a vlastný, ľahko rozpoznateľný výtvarný svet...“

Meno a odkaz Martina Jonáša (1924-1996), maliara, jedného zo zakladateľov Galérie insitného umenia v Kovačici, filozofa, neúnavného hľadača krásy nielen slova, ale i ducha človeka, ktorý svoje pozorovania okolitého sveta ukladal a zhmotňoval prostredníctvom farieb a štetca na plátna, ktoré získavali uznanie už počas jeho života v ďalekom svete spoza rodných kovačických chotárov, sú živé dodnes. Obsahová rozmanitosť, výraz, rôznorodosť tém a výber motívov prostredníctvom širokého spektra farieb sú odzrkadlením autorovej duše, myšlienkových pochodov, snívania, či jeho obrazotvornosti.

Jonáš už od útleho detstva pozoroval nielen prácu ľudí na poličkach, upracovaného otca, či rozprávanie susedov v rodnom dome. Ako malý chlapec si ich rozprávania o ťažkom živote transformoval vo svojej detskej hlave, vytváral si svoj vlastný fantazijný svet, ktorý po rokoch ukladal na skice, plátna či na papier.

Na plátnach, grafických listoch dominuje napospol človek. Človek, jednoduchý sedliak-Kovačičan v spätosti so zemou, s hlinou, s veľkými, nadrozmerými chodidlami a rukami, ktoré akoby evokovali pohyb človeka s nepomerne maličkou hlavou. Akoby touto nevyváženosťou častí tela upozorňoval na skutočnosť, že pôda a človek sú v absolútnej symbióze, človek bez pôdy a pôda bez človečích rúk neexistuje, nedá obživu (tento moment je výrazný predovšetkým tam, kde umelec zobrazuje človeka pri práci na poli, v záhrade, vo viníci). Človeka ako takého zobrazuje aj pri prácach v dome, okolo domu, v dňoch všedných i sviatočných, v čase pokoja. Sám majster Jonáš hovorieval, že roľník rozmýšľa rukami a nohami, hlava mu netreba. Nemyslel to človečensky ponížujúco, skôr tým chcel povedať a potvrdiť skutočnosť, že národ, ktorý sa pred viac ako 250 rokmi postupne presídľoval a kolonizoval vo viacerých etapách tieto nehostinné územia, sa iba poctivou robotou dopracoval po dnešok.

Upracovanosť či náladovosť človeka nie sú jediným motívom maliarovej tvorby. Súčasne s ním na plátnach nachádzame aj erotickú zložku. Kukurica, kukuričný šúľok, nadrozmerne zrná kukurice nie sú iba symbolom polí Dolnej zeme, ale súčasne sú symbolom plodnosti, symbolom vzniku sveta, výrazne podčiarkujú erotické motívy.

Čo zaujme diváka pri pohľade na Jonášove oleje, tempery či kresby? Áno, je to v prvom rade človek a znova človek. Ale v spojení s pestrou farebnosťou v lyrických tónoch, od žltých, pred očami nebadateľne sa meniacich na oranžovú, odtiene modrej, zemitej, slnkom zaliate roviny s nedoziernymi lánmi rozkvitnutých slnečníc, dáva divákovi pocit čistoty, pokory. Hotový farebný sen...

Hodnoteniu maliarovej tvorby sa doteraz venovalo viacero domácich i zahraničných teoretikov výtvarného umenia. No zrejme sa im nikdy nepodarilo otvoriť onú „trinástu komnatu“, ktorá vypovedá o Jonášovi nielen ako o majstrovi štetca a farieb, ale predstavuje ho aj ako filozofa, estetika, básnika, archivára, zberateľa...

Po dlhých, viac než 15 rokoch, kedy sa verejnosť s majstrom Jonášom navyďy rozlúčila, kedy sa definitívne zatvorili dvere jeho ateliéru, nastal čas konať. Konať v zmysle hesla „Zachráňme od zabudnutia“. Aby nielen meno Martin Jonáš, ale i jeho tvorba, prínos pre hlbšie hodnotenie celkovej vojvodinskej insity sa nedostalo na okraj záujmu obdivovateľov tohto druhu výtvarného umenia a jeho hodnotiteľov. Vtedy Slovenská republika urobila zásadný krok – zobrala na seba zodpovednosť za obnovu maliarovho rodného domu pridelením financií na jeho rekonštrukciu.

Súčasne bola vytvorená komisia na spracovanie Jonášovej pozostalosti a následné vypracovanie scenára stálej expozície. Keď mi oznámili rozhodnutia z MK SR a Veľvyslanectva SR v Belehrade, že zástupcom Slovenskú republiky v komisii sa stávam ja, ako odborník na slovenské zahraničie (s prihliadnutím na Slovákov žijúcich vo Vojvodine), bolo mi ctou pracovať na tomto projekte s názvom „Spomienka na Martina Jonáša“. S majstrom Jonášom a jeho manželkou Zuzanou som sa navyše poznala aj osobne, kedy som v čase terénnych výskumov tento pre mňa „zázračný dom“ navštevovala pravidelne. Veď bolo sa o čom s Jonášom rozprávať – o literatúre, o filozofii, o maliarstve... Nikdy ma však nevypustil do tajov onej „trinástej komnaty“.

Až teraz... Mal aj on, ako každý z nás, svoje koníčky, záľuby, ktorým isto-iste venoval mnoho času.

Na počiatok spomeniem celkom slušnú zbierku obrazov, grafik či malieb na skle – všetko dary od domácich a zahraničných autorov. Škoda však, že malby svätcov na dreve sa nám zachovali vo veľmi zlom stave; väčšina z nich sa nedá zreštaurovať. Zničil ich zub času, uloženie v nevyhovujúcich priestoroch.

Jonáš zanechal veľkú knižnicu s množstvom kníh, periodík, zborníkov, slovníkov a encyklopedických literatúru. Nájdem tu takmer kompletne vydania slovenských klasikov, bohato zastúpenú prekladovú literatúru. Čo je však najpodstatnejšie – kompletne ročníky starých juhoslovenských časopisov, ktoré sú zrkadlom, informatóriom vývinu slovenského etnika na území vojvodiny.

V pozostalosti sa našla i kompletná rukopisná zbierka poézie (približne 170 strán voľného verša), ktorá vypovedá o autorovej duši, jeho nazeraní na svet, na ľudí okolo neho. Nie je to náhoda, veď poetika obrazu a verša idú ruka v ruke...

Okrem poézie sa zrejme vo voľných chvíľach venoval aj písaniu esejí. Dôkladom je rukopisná esej Nedel'a. Že bol Jonáš už ako dieťa mimoriadne citlivý, dokazuje aj táto časť eseje: „...Chlapcovské hri su viacej pre skupinu....ani len jednu som nemohol sám sprevádzať...jediné čo mi zostalo, to bolo pozerať pozerať na odštiepenú dasku na vrátach čo sa na ulici deje, ako sa tam chlapcy bajú, závydel som ten pot ktorí sa im lial z čela z usylovnej hre ale pomocy nebolo, vedomy som bol toho že nemám riadneho oblečenia pre nedelne dopoludnie a ešte menej pre nedelne odopoludnie, vedomi som bol toho že nás je šest deti v dome, a ty na

ulici su jedináci a bohatší, zvýšilo sa penazi na zaodiatie. Uznal som toho, ale bol bysom vyletel ako slávyk z klietke medzi deti, ale otcov rozkaz bol prisny, ktorí ani len mat nemohla pozmenit. Bol to naozajski sviatok, keď prišiel rad na mna ozdobiť. Toto bolo tak že od jedného brata nohavice od druhého klobuk košielku, a takto vyparádены som utekal medzi deti, a ostatny pozerali do diere na vrátoch... mna ani neplanovali do hre, lebo vedeli vopred keru nedelu budem oblečeny. Boli posmešni. Bolelo ma to, radšej som sa oddialoval od posmešnikov, Rozpravaval som o tom aj matke, ona iba odvrátila pohlad, hlboko si vzdychla... Tieto „nedele vo dvore“ boli dni pozerania, rozmišľania, zhutovania, spomienok, nejakého snivania bez sna, cestovania po neznámých krajoch, zobrazotvornil som si rozprávky ktoré som počul od starších ľudí, ktoré mi neboli nadostač pochopitelne zakaždým. Sám som si potom domišľal všeličo. Ako to niekto je bohaty môže deti poslat na ulicu kedy kolvek, a niekto je chudobni, ma vela deti, aj to že je ten pánboh taki všemožny, a prečo potom neda dažde žebi urodilo, žebi zme všetcia mali oblečenia aj vnedelu...aki je to panboh!... Vzal som čriepok, a po vyhladenom dvore som si nakreslil taki velikánski obraz, ako vizera panboh. Keď bol hotovi, tak mi bolo luto, že ho nemožem zalepit na murik...“

O Jonášovi, ako podrobnom a systematickom archivárovi svedčia zozbierané rodokmene všetkých kovačických kožušnických rodín, ktoré sú zrkadlom zárodkov a existencie tohto druhu remesla v osade. Jeho dôslednosť - zaznamenávať každú udalosť dokumentuje aj bohatá kartotéka, ktorá zaznamenáva všetky údaje súvisiace s darovaním či predajom svojich obrazov, grafik alebo skíc.

Nesmierne bohatá je zbierka fotografií a starých pohľadníc všetkých slovenských vojvodinských osád Báčky, Banátu i Sriemu a fotografií z rodinného života.

Zaujímavou je zbierka Jonášovej korešpondencie s významnými domácimi i zahraničnými osobnosťami politického, kultúrneho a spoločenského života, doplnená o množstvo fotografického materiálu z autorových výstav a ohlasov na ne takmer po celom svete. Štúdium korešpondencie je hlbším poznaním nielen diela majstra, ale i celkovej osobnosti jeho tvorcu.

Pozoruhodnou zberateľskou vášňou z pohľadu návštevníka sú stovky a stovky maľovaných glazovaných hlinených či keramických tanierov, džbánkov, misiek, medzi ktorými nenájdete dva totožné. Každý iný...hýriace pestrými farbami a tvarmi dolnozemsých kvetinových motívov.

Aj bábiky zo šúpolia, predstavujúce ženu vo všetkých jej každodennostiach doma i cestou na pole, či s dieťaťom v náručí, kreácie manželky Zuzany, dotvárajú estetično interiéru.

Ak pootvoríme dvere Jonášovej pracovne, ktorá je svojim usporiadaním rozdelená na dve časti – jedna s historickým nábytkom – stolík, pohodlné fotely, knižnice a v nich medaily, uznania z domácich a zahraničných výstav spolu s vystavenými starými vydaniaми Transocia či Bibilí, po stenách zará-

mované vyznamenania, ocenenia, plakety. Druhá, pri okne – maliarsky stojan, stolička, na stolíku množstvo olejových farieb, temper, grafických túh, štetcov ceruziek, skicáre. Na stojane zarámované plátno s podkladovou temperou. Máte dojem, akoby si majster na chvíľu odskočil. Možno na kus reči so susedmi, možno sa nadýchať čerstvého vzduchu, možno sa pozrieť na slnkom zaliatu ulicu, možno...

Skutočnosť, že Martin Jonáš bol nielen maliarom „par excellence“ medzi maliarmi insity, či maliarmi naivného umenia, dokazuje jeho obrovský záujem o krásu ako takú vo všeobecnosti, o krásno každodenného života. V rokoch 1952-2006 Jonášova tvorba bola predstavená na viac ako 60 samostatných a kolektívnych výstavách po celom svete. Za svoj maliarsky prejav roku 1978 na veľkej medzinárodnej výstave v Taliansku spolu so Salvatorom Dalim a Renatom Gattusom získal zlatú medailu.

Prišiel máj 2014, kedy sa slávnostne za prítomnosti politických, kultúrnych a spoločenských predstaviteľov Slovenskej republiky a Republiky Srbsko otváral zrekonštruovaný maliarov rodný dom – Múzeum Martina Jonáša na prízemí so stálou expozíciou a na poschodí s výstavnými priestormi určenými na príležitostné výstavy. Týmto aktom sa naplnilo heslo „Zachráňme od zabudnutia“.

*Mgr. Jarmila Gerbocová
kurátorka a kustódka krajanských zbierok
Slovenské národné múzeum, Bratislava*

Níred'házsky rodák – slovenský insitný maliar Jozef Kanyuk

Slovákmi roku 1753 založené maďarské mesto Níred'háza má z hľadiska dolnozemskej migrácie Slovákov špecifické postavenie. Kým na jeho založení sa podieľali už skôr v Békešskej stolici usídlení Slováci, v ďalšej vlne sťahovania sa tu na rozsiahlych Károlyiho majetkoch usádzali už aj Slováci prichádzajúci priamo z viacerých slovenských stolíc severného Uhorska. Aj z toho dôvodu sa neskôr prinesením, a tým miešaním rôznych zvykov, pováh a nárečia medzi osídlencami, vytvorila zvláštna etnická skupina Slovákov, ktorá dostala pomenovanie Slováč – Tirpák. Koncom 18. storočia prišla sem z malej zamagurskej dediny Osturňa rodina s priezviskom Kaňuk, ktorá sa usadila na samote s názvom Ďula bokor. Táto spišská rodina sa po počiatkovej službe u zemepána zaoberala v širšom okolí mesta tabačiarstvom. Pred druhou svetovou vojnou, v čase tuhej maďarizácie, boli v níred'házskej maloroľníckej rodine Jána Kanyuka traja synovia, ktorí stáli pred rozhodnutím, ako a kde sa zamestnať. Dvom sa naskytla možnosť nastúpiť do štátnej služby, ale podmienkou bolo zmeniť si slovenský znejúce priezvisko. A tak Michal bol nútený premenovať sa na Kálváriho a Ondrej na Kútvölgyiho. Tretí brat Jozef s manželkou a dvomi deťmi si zachoval nielen priezvisko, ale aj národnú identitu a v roku 1947 sa rozhodol presídlit' na Slovensko. Dávnejšie vedia, že korene níred'házskych Kanyukovcov (Kaňukovcov) sú v Osturni, kde stále žije niekoľko obyvateľov s týmto priezviskom.

Dolnozemský rodák **Jozef Kanyuk** (1946), insitný maliar žije od útleho detstva na dolnom toku Hrona, v Jure nad Hronom a v Želiezovciach. Jeho rodiskom je Slovákmi osídlená Níred'háza, z ktorej s rodičmi prišiel na Slovensko v roku 1947 ako dieťa. Rovnako aj jeho sestra Júlia. Rodina sa usadila v Jure nad Hronom, kde Jozef Kanyuk s ďalšími tromi súrodencami v roľnícko-remeselníckej rodine vyrastal. Brat Štefan a sestra Jolana sa narodili na Slovensku. Po vychodení základnej školy pokračoval v návšteve učňovskej školy v Leviciach, ktorú v odbore maliar – natierač ukončil v roku 1963. Vo svojom vyučenom remesle pracoval v stavebnom podniku a podniku združených služieb pre občanov. Pred odchodom do dôchodku jedenásť rokov pracoval ako živnostník. Popri rutinnej práci maliara - natierača, neraz mal nutkanie namaľovať aj obraz, s akými sa často stretával na stenách bytov a kancelárií, až nakoniec sa mu to podarilo. Kreslil od malička, a to aj zvieratá a skoro začal maľovať aj olejom a postupne prešiel i na akvarel. Ukázalo sa, že okrem slušného ovládania techniky maľby, miešania farieb, má aj talent. Povzbudený prvými podarovanými prácami a rodinou začal sa ako neštudovaný maliar tejto tvorbe venovať. Časom prerástla z vyučeného remesla do insitnej maľby obrazov. Osud mu prial, že sa v Pohronskom Ruskove zoznámil s akademickým sochárom a výtvarníkom Jozefom Mazanom, ktorý mal neskôr ateliér v Banskej Štiavnici. Jozef Kanyuk tam chodil za ním ani nie preto, žeby niečo od neho preberal, veď mal svoje zážitky, predstavy a myšlienky, ale v jeho ateliéri nachádzal maliarsku atmosféru, povzbudenie a čo to sa priučil aj o technike a práci s farbami. Jozef Kanyuk nosí v sebe svoje príbehy a pozorovania z detstva, ktoré zažil v dedine a pri rieke Hron.

Na týchto jeho prvých obrazoch vidieť výjavy z ulice, trhov, jarmokov, rybolovu, či mlynárstva na rieke. Tu možno spomenúť aj jeho krajinomaľby, zátišia a dolnozemské motívy. Medzi nimi napríklad níred'házske koňmi tahané kočiare, Tirpákmi nazývané „taligy“ alebo „figerky“. Zvlášť sa venuje portrétom obyčajných ľudí, ktorých by si iný človek pre ich vzhľad a profil ani nevšimol. To je podstatou jeho obrazov. Cítiť z nich dušu a srdce, a postavy na jeho obrazoch sú ako skutočné. Vie vycítiť charakter tej, ktorú sa rozhodol stvárniť. Má aj tvorivú fantáziu a tak nevidieť u neho veľký rozdiel medzi amatérskym a profesionálnym umením. Na túto tému holandský výtvarný kritik Nigo Van Der Endt okrem iného povedal: *„Insitné umenie je doplnkom akademického umenia. Bez neho je obraz sveta neúplný ako mesto bez parku“*. Väčšina Kanyukových obrazov pôsobí sviežosťou a uvoľnenosťou a tie, na ktorých znázorňuje utrpenie Židov a biedu Cigánov, nútia človeka veľmi rozmyšľať. Veľa námetov pochádza zo skúseností, ktoré sám zažil. To sú napríklad obrazy znázorňujúce osud a následky alkoholikov. Intenzívne začal maľovať, aby slobodne vyjadril svoje pocity, čo ho nakoniec aj vyliečilo. Na svojej tvorbe takto zanecháva aj pečať svojho osobného príbehu. V insitnej tvorbe Jozef Kanyuk našiel šťastie a objav zmysluplného života. V ostatnom čase sa venuje aj téme utrpenia a biedy, do ktorej zaradil judaizmus a Rómov. Jednoducho povedané, inšpiráciu hľadá aj v osude prenasledovaných. V roku 2012 pri príležitosti obnovenia levickej synagógy a svojej výstavy v nej, venoval synagóge 14 olejomalieb, s motívom utrpenia Židov. Dominantnou témou jeho obrazov sa stal súcit.

Insitný maliar Jozef Kanyuk má ateliér vo svojom rodinnom dome v Želiezovciach, miestnej časti Mikula. V jeho tvorbe prevláda olejomalba na plátno, teplé, hnedé, oranžové a citrónovožlté farby. Najskôr si nakreslí na plátno, až potom berie do rúk štetec. V menšej miere sa venuje aj grafickej tvorbe. Najradšej maľuje v nočných hodinách a keď obraz dokončí, nachádza pocit potešenia, ale po niekoľkých dňoch sa vždy k nemu vracia, aby na ňom ešte niečo vylepšil. Počas doterajšieho tvorivého života namaloval približne štyristo obrazov, mnohé z nich sa okrem Slovenska nachádzajú v Maďarsku, Anglicku, USA, Francúzsku a Nemecku. Prvú samostatnú výstavu mal v roku 1996 v Banskej Štiavnici a odvtedy takmer každý druhý rok. Striedavo v mestách Banská Štiavnica, Želiezovce, Šahy, Levice, Štúrovo, Tekovské Lužany... Jozef Kanyuk sa priatelil s akademickým maliarom Pavlom Korbelom, rodákom zo Sarvaša (zosnul v roku 2013-pozn. red.), striedavo žijúcim a tvoriacim vo Švajčiarsku a na Slovensku, s ktorým spolupracoval pri viacerých vydarených výstavách.

Jozef Kanyuk, na rozdiel od mnohých insitných maliarov, so svojimi dielami neobchoduje, ale práve naopak, často ich venuje na dobročinnosť. V Leviciach a v Želiezovciach patrí medzi organizátorov charitatívnych akcií, medzi ktoré patria aj aukcie výtvarných diel, z ktorých výtťažok je venovaný sociálne slabším. Tento železovský Don Quijote - ako ho nazývajú domáci -, na tento cieľ venoval už niekoľko desiatok svojich obrazov. Aj pre túto skutočnosť v decembri roku 2012 prevzal na Bojnickom zámku striebornú plaketu za druhé miesto v celoslovenskej súťaži „Senior roka 2012“.

Ján Jančovic

Foto: autor

Maliar Pavel Korbel, básnik Gregor Papuček, grafik Ivan Schurmann z Bratislavy, Jozef Kanyuk a autor článku na vernisáži spoločnej výstavy P. Korbela a J. Kanyuka v levickej synagóge v roku 2013

Uhorské voľby v diele Petra Kompíša

Je všeobecne známe, že slovenský národ a jeho príslušníci získali svoje prvé moderné politické skúsenosti v podmienkach starého Uhorska. K tomuto procesu došlo počas dlhého 19. storočia, keď Uhorsko postupne prešlo komplexnou modernizáciou svojho ekonomického, spoločenského a politického systému. Do tohto procesu patrilo aj zavedenie nového zastupiteľského systému opierajúceho sa o pravidelné konanie volieb, postavených už na nestavovskom princípe. To neznamená, že by už vtedy došlo k zavedeniu demokratického volebného systému v jeho súčasnej podobe. Dnes si totiž v modernom demokratickom svete nemožno predstaviť voľby, ktoré by neboli postavené na základe všeobecného, rovného, priameho a tajne realizovaného volebného práva. Ani jedny uhorské voľby pred rokom 1914 nezodpovedali týmto očakávaniam, možno okrem požiadavky priamych volieb. Treba však pripomenúť, že v skúmanom období mnohé európske liberálne volebné systémy ešte nezodpovedali týmto požiadavkám. Uplatňovanie rozličných vzdelanostných, majetkových a pobytových cenzov (obmedzení) bolo v tomto období úplne prirodzeným javom. Len niekoľko štátov malo už aj pred prvou svetovou vojnou skutočne demokratický volebný systém. Ku skutočnej demokratizácii volebného práva došlo vo väčšine krajín starého kontinentu až po roku 1918.

Veľmi zaujímavé svedectvo o jedných takýchto voľbách podal menej známy slovenský publicista a spisovateľ Peter Kompíš (1886-1945). Pred prvou svetovou vojnou pôsobil ako súkromný úradník a novinár. Po návrate z frontu krátky čas pobudol v Budapešti, odkiaľ sa vzdialil do Prahy. Politicky bol Kompíš blízky hlavne agrárnikom. Publicisticky a literárne bol Kompíš činným už aj pred veľkou vojnou, ale svoje podstatné diela vytvoril až v medzivojnovom období. Medzi ne patrí aj zbierka humoresiek a kresieb pod názvom *Stoličný bál*, ktorá vyšla v roku 1931. Napriek tomu v tomto diele autor reagoval na uhorské obdobie, ktoré prirodzene dôverne poznal. V horeuvedenej knižke sa objavila aj novela *Uhorské voľby*, o ktorej bude reč nižšie.¹

Novela veľmi realisticky a trochu i humorne opisuje priebeh parlamentného volebného súboja medzi tzv. *bludármi* – t.j. katolíckymi ľudákmi – a tzv. *neznabohmi* – t.j. vládnymi liberálmi. Celá novela je podaná z pohľadu provládneho korteša statkára Jula Fekeča, ktorého do volebného boja „zmobilizoval“ priateľ Gejza Malatínsky, šéf vicišpánskej kancelárie v Orlove. Ide tu u vymyslenú stolicu a vymyslené mestečká,

1 Jej celý text je dostupný na stránkach Zlatý fond denníka SME, <http://zlatyfond.sme.sk>

ktorých prototypom však mohol byť hociktorý volebný obvod v dualistickom Hornom Uhorsku, kde bývali Slováci. Autor nekonkretizuje ani o ktoré voľby presne išlo, ale z niektorých náznakov je jasné, že išlo o hlasovanie, ktoré sa konalo už po prelome 19. a 20. storočia.

Novela opisuje predovšetkým drsnú predvolebnú kampaň, čestné i nečestné spôsoby mobilizácie svojich a neutralizácie protivníkových voličov, potom aj samotný priebeh hlasovania. Pri opise volebného procesu sa striedajú sviatočné a násilnícke prvky. Keď sa napríklad hlavný interpret udalostí, už spomínaný statkár Fekeč dozvedel, že ho do boja volá jeho strana, mal nasledovné pocity: *„Svet sa zatočil so mnou, a mysľou mi preletelo celé to krásne, veľkolepé divadlo, plné zástav, oduševnených zástupov, sprevádzaných zvukami hudby, preletel všetok ten zimničný chvat, shon, závođenje, boje plné víťazstva, porážok a dobrodružství a všetok ten pestrý, rušný, opojne krásny, veselý život, ktorého meno: uhorské voľby.“*

Tento idylický opis sa zrodil napriek tomu, že neskôr sú opísané divoké scény bitiek medzi stúpcami jednotlivých táborov, dokonca aj pokusov o lynčovanie protivníkov, scény násilného nadháňania jednoduchých dedičanov k volebným urnám, vydierania štátnych úradníkov v záujme toho, aby hlasovali proti svojmu svedomiu, ale v záujme zachovania si svojich zamestnaní atď. Odkiaľ teda pramenil ten pocit sviatočnosti? Autor to ústami korteša Fekeča hneď i vysvetlil: *„Pozvanie žiadalo odo mňa primnoho. Opustiť mám svoje gazdovstvo pred samými hrabačkami a mám byť preč až do žatvy, prípadne aj cez žatvu, tedy počas najdôležitejších gazdovských prác. Ale slová «Príď nás ratovať» mi lichoťli. Ja zapadlý, zadĺžený sedmoslivkár zachrániť mám vládnu stranu orlovskeho okresu pred porážkou! Nasledujúcich niekoľko týždňov prestanem byť zabudnutým dedičanom, budem hrdinom dňa, stĺpom strany, obávaným protivníkom. Hruď nadýmala sa mi sebavedomím, a líca mi horeli od vzručenia. Tedy smelo napred! Hor sa do boja, v ktorom čaká na mňa toľká sláva!“*

Zaujímavý je opis oboch táborov. Kandidátom katolíckych ľudákov bol Farbaky István, vládných liberálov Poós Gyula. Mená oboch autor píše v ich maďarskej podobe, podobne ako často citované hlavné heslá a skandovanie oboch táborov. Jeden tábor stále zdôrazňoval *„Éljen Farbaky István!“*, druhý zase *„Éljen Poós Gyula!“* Politickou nevýhodou Poósu bolo, že bol v okrese úplne neznámy a nevedel ani slovo po slovensky, hoci slovenská vec nehrala počas volieb väčšiu rolu. K voličom však bolo potrebné nejako prehovoriť. Celú situáciu autor opísal nasledovne: *„Chyba, veľká chyba bola, že náš kandidát bol človek úplne neznámy, neznajúci k tomu ani slova slovensky, kdežto ľudácky kandidát, statkár Farbaky, potomok starej zemianskej rodiny, bol synom okresu, tuhý katolík, človek veľmi obľúbený, slovenčina mu bola takrečeno materinskou rečou. I rečniť vedel znamenite; hovoril k srdcu. K tomu bol mohutnej, impozantnej postavy, s peknou,*

trochu našedivastou bradou a fúzami. Náš kandidát, malý, útlý, bledý, chudokrevný Pešťan, s cvikrom na nose, a anglicky pristrihnutými fúzikami nebol figúrou vidiečanom práve sympatickou. Štipili v ňom napospol žida, trebárs bol katolík plnokrevný.“

Provládný kandidát Poós z Pešti rečnil na svojom predvolebnom zhromaždení síce po maďarsky, ale jeho reč prekladali do slovenčiny: „Keď som už bol raz v Orlove, zostal som i na populudňajšiu reč nášho dra Poósa. Mal ju vo veľkej dvorane hostinca. Hovoril maďarsky. Rečník bol dosť slabý. Jeho reč prekladal kanoník Szlivka do slovenčiny. Nielen prekladal, ale prikladal k nej hlavne sľubov. Orlov vraj dostane štátne fabriky. Vláda sa vždy starala o Orlov a bude sa starať i budúce, len treba mať k nej dôveru.“

Slovenská národná problematika sa inak v diele spomína len veľmi okrajovo a sprostredkovane. Z tohto aspektu je zaujímavý opis vicišpána Aladára Smokócyho, veľmi neporiadneho stoličného úradníka, ale zároveň hlavného provládného odborníka na víťazné voľby: „Aj inak bol slabý, chorľavý, vyžilý vicišpán s nepestovanou, dlhou, jakoby plesnivou bradou vzorom nedbalosti, netečnosti. Ruky sa mu triasly; keď podpisoval úradné akty, musel si položiť pero ľavou rukou do pravej a načmáral podpis úplne nečitateľne, jakoby v zúfalom kŕči. V rodinnom živote bol až príliš neviazaný či slobodomyselný. Bol starý mládenec s pár vážnymi známosťami. O jednej modistke, bankovej úradnici, husárskom nadporučikovi hovorilo sa, že sú to jeho nemanželské deti. Iný syn bol kočišom a jedna dcéra mniškou. — S bývalými milenkami mával často kríž, keď ho tak prišli obťažovať žiadostami o peniaze. Lebo v láske bol trochu skrbloš. Zato tým väčším gavalierom bol inde. Za svojich podriadených úradníkov vedel vyplatiť 1000 — 2000 korún kartárskej dlžoby bez toho, že by bol brvov pohol. Čo sa týka náboženského presvedčenia, bol vicišpán Smokócy liberál t. j. neveril v nič, iba vo svoju moc a bodáky. Ale zemianske tradície — bol evanjelik — nedaly mu nemišať sa do cirkve. V jednej zemianskej cirkvičke vyvolili ho za inšpektora. Majúc tak prístup na seniorálny konvent, robieval tam tuhú opozíciu panslávskeму seniorálnemu predstavenstvu a zplna využíval výhodu, že mu bola slovenčina materinským jazykom. Neraz pobrozil niektorému z farárov ako zlým duchom posadlý.“

Z druhej strany je pre autora úplne prirodzené, že aj do vládneho tábora hojne umiestnil miestne postavy a postavicky so slovenským etnickým pozadím. Podžupan Smokócy a advokát Heintz sú síce hlavnými hybnými silami vládneho tábora v okrese, ale medzi kortešmi a inými straníkmi sa vyskytujú aj katolícky kanonik Slivka, notár Janota, stolár Hlavina alebo diurnista Ferko Kopytnický. Taktiež mladý korteš Aladár Stehlík, ktorý uviazol v osídli ľudáckych krásavic mal slovensky znejúce meno. Tento fakt prítomnosti slovenských rodných mien vo vládnom tábore však z hľadiska celej poviedky nehrá významnejšiu úlohu, len dokresľuje dobový kolorit a zložitost' politických a národnostných pomerov v hornouhorských, teda slovenských regiónoch krajiny.

Zaujímavá je taktiež charakteristika politického a spoločenského rozloženia síl v okrese: „Ja som prišiel na kortešskú poradu už informovaný priateľom Gejzom o položení. Okres patril odjakživa našej vládnej strane. Predtým volieval skoro vždy ministrov. Pri minulej voľbe zostal ľudácky kandidát — bol ním vtedy statkár Farbaky — iba 64 hlasmi v menšine. Od posledných volieb sa ľudová strana veľmi zorganizovala. Kňazi nazakladali po dedinách miestnych odborov Katolíckej ľudovej jednoty, nazakladali katolíckych kruhov a potravných spolkov, ktoré sa staly čoskoro novými teplými hradami ľudáckeho ducha. Vcelku bolo možno povedať, že sídlo volebného okresu Orlov je vládneho smýšľania. Ale dediny, zfanatizované farármi, boli väčšinou ľudácke. Naša strana pozostávala hlavne z mešťanov, úradníkov, židov, drobných zemäňov a železničiarov. Stoličná klika bola, rozumie sa, jej hlavou a dušou. Keď aj sedliacka väčšina okresu bola rozhodne na strane ľudákov, boli drobní zemaní našej strane tým oddanejší. Držal ich pri vláde najmä vicišpán Smokócy.“

Zo spoločenskovedného hľadiska patria medzi najvzrušujúcejšie práve tie časti novely, v ktorých autor opisuje postoje a spôsoby mobilizácie v citáte spomínaných spoločenských vrstiev: židov napríklad mobilizovali odvolávaním sa na liberalizmus, vyhrážaním sa, že ak liberáli prehrajú voľby tak oni stratia licencie na svoje krčmy, železničiarov a iných verejných zamestnancov ovplyvňovali priamo existenčným tlakom, zemanov opíjaním a odvolávaním sa na rodinné väzby a podobne. Hoci na margo posledne menovaných treba pripomenúť, že väčšie problémy vznikali tam, kde zemanovia boli katolíckimi, lebo ich konfesijná lojalita mohla prevážiť nad stavovskou a ideologickou identitou. Najväčšie problémy mala totiž vládna strana tam, kde sa na stranu ľudákov pridala aj miestna nobilita.

To všetko však nezabránilo krvavým potýčkam, bitkám, zatváraniam, pokusom o lynčovanie a podobne. Charakteristické bolo aj to, že časť kortešov išla agitovať do jednotlivých dedín nielen s kyjakom, ale aj s revolverom. Napätie vrcholilo hlavne počas predvolebných mítingov a potom aj počas samotného hlasovania:

„Po programnej reči v Orlove zaviezli sme sa i s kandidátom do železničiarovských Mútňan. Tam mal mať popoludňú programnú reč ľudácky kandidát Farbaky. Naším cieľom bolo jeho reč prekaziť. Viezli sme sa najviac vlakom, iba niektorí, — asi pädesiat - na vozoch. To preto, že sme nechceli ísť s bubnom na zajace. V Mútňanoch sme šikovne rozostavili svoje sily. So tristo chlapov — železničiarov a nás prespolných - do parku. Ostatných železničiarov na železničnú stanicu a okolo nej. A naši ostatní prívrženci sa utiahli do domov na námestie a do hostinca, kde mal Farbaky o tretej hodine rečniť. Štyriaciatí štiavnickí akademici boli schovaní v budove miestnej štátnej meštianskej školy. Direktor im otvoril pár učebných siení. Všetci sme mali pripravené zbrane: palice a čo takého... Nasledovala trma-vrma, pračka, nadávalo sa, kričalo vybrožovalo. Keď krik trochu utíchol, objavil sa ľudácky kandidát Farbaky so svojím štábom v balkóne nad námestím a počal rečniť. Tu

sme zakročili my. Vyrojili sme sa z parku, z domov, zo stanice, revali sme: — Abcúg Farbaky! Marš bagáž! — a vpadli sme ozbrojení fokošmi, palicami a skalami do ľudáckeho zástupu jako tlupa vlkov do kráľla oviec. Mastili sme, čo sme začiahli. Ozývalo sa jakkanie, nádavky, plač, hrozby zo všetkých strán. Keď sa pekelný hukot trochu utíšil, proboval Farbaky uplatniť svoj mohutný hlas. Ale márne. Počali sme revať ako besní. Ba naše skaly počaly zalietat' i na balkón tak, že rečník i so sprievodom uznali za dobré z neho zmiznúť. V oknách rinčaly rozbité tabule. Zvedavé obyvateľstvo mútnňanské vybehávalo na ulice. Na rohu námestia a ulice stál hlavný slúžny Belicay so štyrmi žandármi, vykrúcal si s úľubou svoje pekné, bujné fúzy, usmievajúc sa spokojne. Ktorýsi ľudácky farár pribehol k nemu. Iste ho žiadal, aby na ochranu napadnutých ľudákov zakročili žandári. Ako som sa neskôr dozvedel, slúžny farára vysmial. — Veď sú voľby — hovoril. — A pri voľbách je preca dovolené trochu tej komédie. Len sa tak neplašia, pán farár! Trochu tej bitky, pri voľbách?! Daj sa mi svete! — Rvačka, rev, piskot, hádzanie skál trvalo ďalej. K vôli postrachu vystrelil tu i tu niektorý z našich ľudí z revolvera alebo pištole do povetria. Rozumie sa, naplašení ľudáci sa rozprchávali. Onedlho zmizly i koče a vozy. A na mraku prosili nás, aby sme ich pustili z hostínca, i Farbaky so svojím štábom.“

Z druhej strany Kompiš viackrát prízvukoval oslavný a sviatočný charakter volieb – kortešské vozy s pozbieranými voličmi vchádzajú do okresného mesta ozdobené zástavami, perami za klobúkmi, kde tu ich vítali slávobránou, počastovali alkoholom alebo bozkami mladých dievčat, neustálym „éljenovaním“ (to je výraz autora novely) a podobne. Prirodzene príchod provládnych voličov bol lepšie zaranžovaný, než príchod opozície.

Nakoniec dochádza ku kulminácii – t. j. k odovzdávaniu hlasov za jednotlivých kandidátov. Nakoľko sa v Uhorsku volilo verejne, ovplyvňovanie voličov prebiehalo až do poslednej chvíle: „Ako rečeno, postaral sa náš vicíšpán svedomite, aby sme šli na voľbu prví my. Dal žandárom zdržiavať po obciach ľudáckych voličov. Smeli sa pohnúť až za nami. My sme sobrali po obciach smotánku, a čo zvýšil, zostalo Mariši či ľudákom. Veru tí nemali do mesta taký slávny vjazd ako my. Pred mestom asi kilometer očakávali ich na hradskej žandári. Museli pososkakovať s vozov, ktoré zostaly táboriť tam na lúke. A museli pozahadzovať palice. Aby sa vraj nepobili. Palice sa kládly na pažiť. Žandár posmešne sľuboval, že večer dostane každý svoju. Keby tomu kto veril. Kde budú do večera palice?! A kde bude žandár!? Ľudáci kráčajú hradsťou „k jeleňovi“. Voľbište siaha skoro cez celú hlavnú ulicu a zaberá dve tretiny námestia. Vchod do obce, železničná stanica a park sú miesta neutrálne. Stred obce patrí nám i s hostincom „u červeného vola“ na námestí a s Wachsbergrovým hostincom v hlavnej ulici. Oba tábory oddelené sú od seba na námestí a hlavnej ulici hustým kordonom vojakov, inde riedkou reťazou žandárov. Na hradsťú majú ľahký prístup obe strany. Na námestí a hlavnej

ulici stoja štyri nové drevené budy. Zasedajú v nich volebné komisie. Tá prichodia hlasovať jednotliví voličia. Prichodia z jednej i druhej strany. Ľudáci a liberáli, ktorí boli celé hodiny oddelení kordonom, sa tu stretávajú. Lietajú poznámky:..”

Volebný súboj vyhrali nakoniec korteši provládneho kandidáta za ktorým stála nielen ekonomická, ale aj úradná a brachiálna moc. Záver poviedky ja však napriek všetkému opísanému tak trochu idylický i realistický zároveň. Podobne ako tomu bolo v slávnej *Reštavrácii* od Jána Kalinčiaka, kde sa obe strany nakoniec pobratali. K tomu tu síce nedochádza, ale príznačná je záverečná scénka novely:

„Poberáme sa do veľkého hostinca i s kandidátom, ktorého zodvihli dvaja silní chlapi na plecía. Ľudácky tábor sa rozprcháva. Dr. Poós sa zarazí. Poznáva v ľudáckom zástupe spolužiaka.

- Frico, Frico! Si to ty?

- Aha, Julo! Servus, kamarát!

Bývalí spolužiaci pošli proti sebe a srdečne sa objali.

- Čo tu robíš, Frico?

- Idem domov.

- A to s bludármi?! Nehanbíš sa? A to si proti mne hlasoval? Pekne od teba!

- Nehnevaj sa, braček - ospravedlňuje sa poslancov spolužiak v rozpakoch. - Keď je človek na takej zapadlej dedine cirkevným učiteľom, akože pojde proti celej obci?

- No, nič to, Frico môj. Vyhral som aj bez teba. A čo familia?

- Ďakovať Bohu, ešte ta. Všetci zdraví. Šestoro toho máme.

Na rohu ulice strhla sa kuca-paca. - Juj! - zareval ktosi boľastne.

- Pohlušíť ich, živáňov!

- Dostal, čo zaslúžil, zbojník voláky! - vykrikujú ľudáci.

Vyšlo najavo, že ktorýsi ľudácky paholok prebil nášmu Hlavinovi skalou od chrbta hlavu. Obväzujeme svojho spolukorteša. - Postrieľať ich ako besných psov! - odľahčuje si ranený v horúčke. Na hradskej rozháňajú žandári bodákmi kľbko našich a ľudákov, čo sa pobili.

Okolo nás revú opité hlasy:

- „Ten váš milý Farbaky

zakafrený voláky.

a ten doktor Ďula náš

akoby šiel na sobáš.“ -

Ivan Halász

Univerzita Jánosa Selyeho, Pedagogická fakulta, Komárno (SR)

Békešská Čaba, Krompachy (a ja)

Dedo ma učil, že je zdvorilé, keď človek o sebe hovorí až nakoniec. Túto zásadu teraz musím porušiť, lebo bez tohto úvodu by mohli vzniknúť mnohé nedorozumenia.

Narodil som sa v Želiezovciach, na dolnom Pohroní. Väčšinu obyvateľstva tvorili Maďari, patríam k nim aj ja. V r. 1947 sa na našej ulici objavili cudzie deti, deti repatriantov z Maďarska. Pred nami boli vo výhode, lebo vedeli aj po slovensky, aj po maďarsky. Veľmi blízkymi sa mi stali deti z rodiny Adamovových. A s novými menami (Glembócky, Kišďurka, Klepáč, Kondač, Lešťán, Badin, Bugár, Krajčovič, Opavský, Paluška, Medveď, Labáth, Kepka a Šonkol') vznikali aj nové priateľstvá. Na základnej škole mi vštepil záľubu v histórii učiteľ - riaditeľ Sándor Dudich.

Potom som študoval na chýrnej priemyselnej škole v Košiciach. A tu sa už počet vynikajúcich učiteľov rozšíril: s históriou a pamiatkami Spiša a Šariša ma oboznámil Ing. József Veres, do tajov maďarského jazyka a maďarskej literatúry ma uvádzali vynikajúci Margit Lukácsová a János Kanócz, no veľmi dobré základy slovenčiny mi dala nezabudnuteľná Adela Ferjentsíková.

Po maturite som zostal na Spiši, oženil som sa a po čase sme sa presťahovali do Krompách. Po r. 1989 prvý primátor Krompách, Ing. Fajgel ma požiadal, aby som robil tlmočníka delegácii z Békešskej Čaby (András Hankó st., Némethné Lopusni Zsuzsanna, Márton Vozár), veľmi ma nepotrebovali, lebo všetci vedeli po slovensky. Potom som viackrát sprevádzal delegácie oboch miest, spoznal som veľa zaujímavých a priateľských ľudí. Nie je to fráza: ja, chlapec z juhu Slovenska, z rovín, obľúbil som si toto mesto. Stal som sa členom redakčnej rady mesačníka „Krompašský spravodajca“ a neoficiálnym tlmočníkom a prekladateľom Krompách. Pod vplyvom svojej dcéry začal som sa zaoberať s históriou a osobnosťami nášho mesta. Zistil som, že existuje obrovské množstvo maďarských písomných materiálov k dejinám nášho mesta. Jeden z primátorov Krompách, Jakub Záhradník, mi dal otázku: Kedy vôbec vznikla družba Békešskej Čaby a Krompách? V archíve mesta neexistujú o tom žiadne oficiálne doklady. Bola to veľmi zaujímavá otázka.

V r. 2005 a 2006, ako externý pracovník Slovenskej národnej knižnice v Martine, spracovával som knižnice viacerých evanjelických farností. V krompašskej knižnici som našiel evidenčnú knihu odoslanej pošty a v nej v r. 1894 boli zápisy, že vtedajší krompašský evanjelický farár posielal listy evanjelickej

fare v Békešskej Čabe a Sarvaši, ako aj peniaze evanjelickej školy v Sarvaši. No, ale to je veľmi málo.

Slovenská národná knižnica v Martine posielala svoju pracovníčku na stáž do Országos Széchényi Könyvtár v Budapešti. V rámci veľmi dobrých až priateľských vzťahov s vedením a pracovníkmi historických fondov SNK (a pretože boli spokojní s mojou prácou) požiadal som, aby z Budapešti vyziadali fotokópie novín „Korompa“ vydávané v r. 1912-1914. Doručili mi kópie týchto novín na diafilmoch. Stojí za to poznamenať, že na Slovensku neexistujú kompletne ročníky týchto novín, ba ani kópie. Primátorka Krompách, Ing. Rušíňová, sa postarala, aby diafilmy boli spracované do digitálnej podoby. Jednu kópiu som dostal ja.

Po prečítaní novín „Korompa“ už sa mi objasnila časť otázky. Skúsím ich pretlmočiť do slovenčiny.

Hlavička novín „Korompa“ z r. 1913

Č. 1/1912

Kanalizácia obce. – O významný krok teraz postúpila dávno pretrvávajúca otázka, otázka kanalizácie obce. 3. augusta t. r. totiž pod vedením hlavného notára župy, Bruna Ujfaluussyho, bola obhliadka Krompách kvôli plánovanej obecnej kanalizácii. Priaznivý výsledok tejto obhliadky dáva veriť, že jedna stará túžba obyvateľstva sa čoskoro splní.

Č. 4/1912

Kanalizácia Krompách. – Doklady o kanalizácii našej obce, doplnené odborným posudkom stavebného inžinierskeho úradu v Košiciach, sú už v kancelárii podžupana a tak je pravdepodobné, že ešte na jeseň tohto roku bude vypísaná súťaž na tieto práce. Kvôli pokročilému jesennému času sa asi ťažko začnú, lebo betonárske práce sa neznášajú s vlhkosťou a mrazmi. Kanalizácia pravdepodobne nebude len na ulici Lajosa Kossutha, ale je nádej a dobrý predpoklad (v súvislosti s predajom lesa), že bude aj na ulici Ferenc Deáka a aj na trhovisku ... Keby sa ešte niečo udialo aj s chodníkom! S chodníkom ...

Č. 8/1912

Redakčné oznamy. – Attila, Békešská Čaba. Tvoje listy (*poznámka prekladateľa: pohľadnice*) došli. Podrobnejšie v liste.

Č. 11/1912

Kanalizácia a chodníky. – Na jar sa začne kanalizácia obce, súčasne s týmito prácami sa vybaví aj otázka chodníkov.

Č. 9/1913

Verejná schôdza zastupiteľského zboru. – Zastupiteľský zbor mal svoju mimoriadnu verejnú schôdzu 25. februára, na ktorej prejednali viaceré závažných záležitostí ako:

- hlásenie predstavenstva obce o kanalizácii obce a vyjadrenie k stavebným plánom pozvaného uhorského kráľovského stavebného inžiniera; ...

Č. 10/1913

Kanalizácia. – Na poslednej verejnej schôdzi zastupiteľského zboru sa uzniesli o kanalizácii a na tento účel odsúhlasili 100 000 korún. Práce sa začnú v júni.

Č. 27/1913

Zasadnutie zastupiteľského zboru – bude 7. júla t.r., na ktorom príde na rad vyhodnotenie súťaže o stavbu kanalizácie a súčasne sa vytýči aj dátum započatia prác v tom zmysle, aby kanalizácia bola dokončená ešte tohto roku. Vzhľadom na ďalekosiahlu dôležitosť tejto veci, na verejnej schôdzi bude asi veľký počet ľudí.

Č. 28/1913

Kanalizácia obce. – V prítomnosti kráľovského inžiniera D. Ujváryho 7. júla tohto roku prebehla súťaž na stavbu kanalizácie obce. Na tieto práce prišlo 6 ponúk v tomto poradí: 1. András Bányai, Békešská Čaba, podnikateľ, s konečnou sumou 69 465 K 93 f, 2. S. Vadas, Budapešť, podnikateľ, so sumou 71 238 K, 3. D. Kaufmann a J. Neuländer, Krompachy, so sumou 88 709 K 50 f, 4. Simonky a Simkó, Levoča, so 68 869 K 86 f, 5. I. Deutsch, Budapešť, podnikateľ, 68 871 K 41 f, 6. Vadas a Vértes, Budapešť, 77 904 K 60 f. Tieto ponuky sa potrebné prekontrolovali a výsledok je takýto: 1. A. Bányai 68 465 K, 2. S. Vadas 71 238 K, 3. Kaufmann a Neuländer 88 709 K 50 f, 4. Simonkay a Simkó 68 859 K 86 f, 5. I. Deutsch 68 871 K 42 f, 6. Vadas a Vértes 77 904 K 60 f. Ponuky s týmito sumami sa dostanú 10. júla poobede o 3. hod. na zasadnutie zastupiteľského zboru, kde sa rozhodne o pridelení prác.

Kanalizačný poklop vyrobený v Békešskej Čabe, zabudovaný do cesty pred evanjelickým kostolom v Krompachoch

Č. 29/1913

Kanalizácie obce. – Posledná verejná schôdza sa zaoberala došlými ponukami na stavbu kanalizácie obce. Verejná schôdza ešte definitívne nerozhodla v tejto otázke, ale tri najvýhodnejšie ponuky (1. András Bányai, Békešská Čaba, 2. S. Vadas, Budapešť, 3. Simonkay a Simkó, Levoča) pridelenila jednej komisii, aby vypracovala na ne návrhy. Komisia v prvom rade vyžiadala dobrozдания o týchto podnikateľoch. Akonáhle budú výsledky, zvolá sa mimoriadna verejná schôdza a tá rozhodne o zadaní prác.

Č. 31/1913

Naša kanalizácia. – 25. tohto mesiaca bola schôdza zastupiteľského zboru vo veci kanalizácie, na ktorej práce v hodnote 69 463 K 93 f pridelili Andrásovi Bányaimu, podnikateľovi z Békešskej Čaby, ktorý začne po nadobudnutí právoplatnosti rozhodnutia, pravdepodobne 10. augusta.

Č. 37/1913

Kanalizácia. – 9. tohto mesiaca v Krompachoch bol vedúci košického inžinierskeho úradu, technický radca, S. Rohringer a košický inžinier R. Ujváry kvôli vytyčeniu trasy kanalizácie. Už prišli aj robotníci na zemné práce (*poznámka prekladateľa: po maďarsky kubikusok*) a čoskoro začnú práce, predovšetkým na ulici Lajosa Kossutha.

Č. 39/1913:

Rozkopané Krompachy. – Kvôli čulo prebiehajúcim prácam na kanalizácii sú krompašské ulice celkom rozkopané. Podnik ukladá obrovské betónové rúry do výkopov hlbokých 2 – 3 m, kvôli ktorým zanedlho si môžeme užieť požeňna-

Stavba kanalizácie na ulici smerom na evanjelický cintorín vedľa Čechovej krčmy (už neexistuje). Zľava: s dáždnikom F. Neumann z Krompách, fúzatý muž s rukou vbok palier z Békešskej Čaby, so zošitom v ruke stavbyvedúci Holéczy, s rukami vo vrecku krompašský hl. notár R. Martinides, celkom vpravo s dáždnikom krompašský pridelený notár J. Oberth.

nú činnosť čistej pitnej vody bez bacilov. Stavba kanalizácie s malou prestávkou, ktorú spôsobilo zastavenie prác kopáčov, pomerne rýchlo napreduje.

Č. 42/1913

Práce postupujú. – Práce na stavbe kanalizácie svižne postupujú a keď to počasie dovolí, vo výhľade je, že hlavná vetva bude dokončená ešte tohto roku. Tu spomenieme, že župné orgány potvrdili zmluvu našej veľkoobce s Andrásom Bányaim.

Č. 11/1914

Kanalizácia. – Staviteľ András Bányai došiel s veľkým počtom robotníkov, aby pokračoval v práci na stavbe kanalizácie, ktorú na jeseň prerušili.

Č. 19/1914

O kanalizácii. – Blíži sa koniec dokončovacích prác na tak dávno túžobne očakávanej kanalizácii. Potrubie hlavnej vetvy je už uložené a teraz sa pokračuje s pripájaním jednotlivých domov. Tohto času sa pripájajú domy na ulici Lajosa Kossutha, potom prídu na rad ostatné ulice, tak dúfame, že v Krompachoch na jeseň bude už každý dom pripojený na hlavnú vetvu.

Č. 31/1914

Kanalizácia. – Práce na stavbe kanalizácií znova sa zastavia, lebo vedúci odborník, inžinier János Bissotka, ktorého zamestnáva mesto, v rámci mobilizácie bol povolaný k armáde.

V týchto novinách už nie sú ďalšie správy o stavbe kanalizácie - začala sa 1. svetová vojna.

Ešte som našiel krátku správu v 24. čísle novín „Korompa“ z r. 1914. V článku ďakuje vedenie krompašskej evanjelickej cirkvi za finančné dary na tanečnej zábave do fondu na kúpu organu. A. Bányai sa zachoval veľkoryso: daroval najviac – 20 K. Tejto zábavy sa zúčastnila honorácia Krompách.

Tak, to je asi začiatok družobných stykov Békešskej Čaby a Krompách. Možno sa mylím, nech mi to niekto dokáže.

Ešte krátka poznámka na koniec: rád by som sa dozvedel v akom príbuzenskom pomere som s Dulaiovcami z Kiskőrösu.

Ludovit Dulai

Organárska dielňa Martina Šaška v Békešskej Čabe

Do skupiny vzduchozvučných nástrojov patrí aj organ. Aj keď jeho podoba bola známa už v stredovekom Grécku, v našich zemepisných šírkach sa objavil až v 14. storočí. Od druhej tretiny 15. storočia bol už rozšírený vo viacerých mestách na Slovensku. Od tohto času tu poznáme prvých domácich a zahraničných staviteľov organov. Kým zo začiatku bol organ inštalovaný v kostoloch väčších miest, v 17. storočí bol už zavádzaný aj do kostolov v mestečkách a dedinách. Významnými centrami organárstva sa stali v 16. a 17. storočí banské mestá Kremnica (Ján Transsilvanus, Ján Balvus, Matej Burian, Martin Stribitz, Michal Gleckner, Izák Roglmayr) a Banská Bystrica (Matej Poll, Ján Veit, Juraj Demicher). V nasledujúcom storočí vznikli v uvedených, ale i menších mestách ďalšie dielne. V Kremnici to bola dielňa M. Zorkovského a v Banskej Bystrici dielňa Martina Podkonického a M. Kyselá. V Rajci vznikla dielňa Pažickovcov, ktorá podobne ako dielňa Podkonických sa uplatnila aj mimo územia dnešného Slovenska. Napríklad Michal Podkonický staval organ v Alberti (Albertirša).

Organár Martin Šaško

Takým majstrovským miestom bola aj dielňa Šaškovcov, ktorú založil v tridsiatych rokoch 19. storočia Martin Šaško (1807 Brezová pod Bradlom – 1893 Brezová pod Bradlom) vo svojom rodisku. V Skalici vyučený stolár a rezbár, pokračoval v organárskom učení v Brne. Po ženbe v roku 1832 s Annou Jančiovou z Košarísk si hneď na brezovskom „pláci“ otvoril organársku dielňu. V roku 1834 dostal objednávku na stavbu prvého 15-registrového organa od evanjelickej cirkvi v rodnom mestečku. Chýr o jeho fortieli sa veľmi rýchlo rozšíril a nasledovali ďalšie objednávky a do konca jeho aktívnej práce ich boli desiatky. Od konca päťdesiatych rokov pracovali v dielni a jeho synovia Martin a Ján. Ján zomrel v mladom veku (1884). Po smrti Martina Šaška staršieho prevzal a viedol dielňu jeho vnuk Gustáv Adolf Molnár. Martin Šaško senior bol vedúcou osobnosťou slovenských organárov 19. storočia.

Spod Bradla na Dolnú zem

S dolnozemským prostredím je bytostne spojený **Martin Šaško ml.**, ktorý sa narodil 28. 8. 1835 v bydlisku svojej matky, v Košariskách, a ktorý mal sestru a dvoch bratov. Organárstvu sa vyučil pri svojom otcovi a spoločne s ním viacero týchto nástrojov zostrojil. Medzi prvými takto spoločne na základe zmluvy v roku 1859 postavili 25 registrový organ pre slovenskú evanjelickú cirkev v Poľnom Berinčoku (Mezőberény) v Békešskej župe (práca trvala 3 roky). Najväčší, dvojmanuálový 32 registrový spoločne postavili roku 1872 v kalvínskom kostole v mestečku Békés (nie v Békešskej Čabe ako sa uvádza v encyklopédiách). Manželkou Martina Šaška mladšieho bola Zuzana Majerníková, s ktorou mal šesť detí - tri dcéry a troch synov, z ktorých najmladší bol učiteľom v Sarvaši. Keď manželka Martina Šaška ml. roku 1878 zomrela, majster organár sa natrvalo usadil v Békešskej Čabe, kde mal už skôr s otcom otvorenú dielňu. Už v roku 1861 jeho prvou samostatnou prácou bol organ v rímsko-katolíckom kostole v Pezinku a potom ešte na Slovensku ďalšie tri menšie. Pezinský organ dokončil bez akejkoľvek pomoci a doteraz sa zachoval v pôvodnom stave a slúži bez väčších opráv. Týmto dokazuje, že starostlivo vypracovaný nástroj so zásuvkovou vzdušnicou je neobyčajne odolný. Mohutný, ale ušľachtilý zvuk plena a rozmanité, dobre sa miešajúce farby jednotlivých registrov sú i dnes pozoruhodné. Na Dolnej zemi, prevažne v Békešskej a Čanádskej župe, postavil a opravil niekoľko organov. V roku 1871 opravoval organ v evanjelickej kostole v Slovenskom Komlóši, o rok neskôr 5. septembra uzavrel zmluvu na stavbu 8-registrového organa za 1222 zlatých v novopostavenom evanjelickej kostole v Alberte (Csanádalberti). Organ bol dokončený v decembri roku 1882, kedy bol aj vysvätený albertský chrám. Nad vchodom tohto dnes ošarpaného kostola môžeme stále čítať v slovakizovanej

češtine nápis: „Slúžte Hospodinu s veselím, vchádzajte do brán jeho s ďakčinením, a do síni s chválami, oslavujte jej a dobrorečte jménu jeho. Žalm 100-1882“. Ďalší 16 registrov organ mal podľa zmluvy v roku 1882 za 2000 zlatých postaviť v susednom Pitvaroši, ale organ podľa zachovaných údajov nebol na dohodnutý čas dokončený.

Organár Martin Šaško junior od roku 1878 trvalo žil a pracoval v Békešskej Čabe, kde 5. 6. 1894 zložil svoje kosti a tam je aj pochovaný. Za zmienku ešte stojí pripomenúť, že v neďalekom Poľnom Berinčoku, kde dielňa Martina Šaška z Brezovej postavila už v roku 1859 na Dolnej zemi prvý organ, žil bratranec Martina Šaška, Štefan Šaško (1833-1908) s rodinou (manželka Juliana Šalkovičová, deti Juliana, Samuel). Túto brezovsko-berínsku udalosť si už dlhšie pripomínajú obe mestá vzájomnými priateľskými návštevami.

Ján Jančovic

Foto: autor

Organ a kostol v Alberte

Moje školy

Premýšlam hneď tu, na začiatku, či cteného čitateľa zaujímajú nezvyčajné ťažkosti jedného žiaka, ktoré prežil počas 2. svetovej vojny a v povojnových rokoch vo svojej rodnej obci, Čanádalberte, a na jej okolí. Nemôžu byť tieto pamätné udalosti len individuálneho rázu? Ved' nešťastné osudy detí vo vojne priblížilo už mnoho výborných kníh a filmov. Autorove trampoty iste boli menšie, ako hrdinov tých diel.

V r. 1944 v druhej polovici marca – pekný slnečný deň bol – sme boli na prestávke (po slovensky – po maďarsky sme rovno menovali: *kimehet*), keď sa medzi nami objavili dvaja páni v čiernom. Ako dve vrany. Jeden bol náš farár a druhý inšpektor školstva zo župy. Hľadali pána učiteľa. Zavolali nás do triedy. Naša škola bola evanjelická, vyučovanie prebiehalo v maďarčine, iba náboženstvo sme sa učili v slovenčine (vlastne modlitby, desatoro prikázaní a spevy s *Tranoscia* v bibličtine – staročesky, len iné nábožné záležitosti po slovensky). Medzi sebou sme sa zhovárali vždy po slovensky, v našom nárečí. Lokalita totiž v drvivej väčšine bola slovenská.

Pán učiteľ nám v triede povedal, že dnes sa skončil školský rok, nech si každý vezme svoje veci a ide domov. Nevie, kedy sa začne budúci školský rok. Z tretieho ročníka nám nedali vysvedčenie ani dodatočne.

V tom čase sa vojna priblížila ku kopcom východných Karpát. Také dlhé prázdniny sme nikdy nemali.

A potom 1. októbra, v deň mojich desiatych narodenín vojaci vyhnali obyvateľov z Pitvaroša a Čanádalbertu. Aj na našom sálaši maďarskí vojaci vykopávali s chlapmi spojovacie zákopy a hniezda pre guľomety. Náš sálaš už patril k Ambróze, ale bol práve na hranici ambrózskeho a albertského chotára. Nám nebolo treba ísť, ale keďže stará mať po matke tiež bola medzi vyhnanými, aj my sme išli s davom. O týždeň tu bola sovietska armáda, a my sme sa vrátili. (Pravda, ja som sa v chaose odtrhol od matky, a hneď ma považovali za sirotu. Bol som inde, než matka so sestrou). Otec bol vojak. A v dedine zavelá cvičili sovietskych vojakov ukrajinského pôvodu.

Z dediny odišla inteligencia (kňaz, učelia, notár, malý zemepán).

Vznikla dobrovoľná dočasná samospráva z tunajších Slovákov. Ako úradná reč bola zavedená slovenčina. Kvôli vojnovej situácii ostali doma dvaja študenti. Jeden - Pavel Zelman - bol pred maturitou na orošházskom gymnáziu. A druhý - Ján Janecsko - študoval na učiteľskom ústave, ešte nedokončil posledný ročník. V prostriedku decembra oni dvaja začali učiť a všetko po slovensky. Dobre poznali

naše nárečie a počas výučby si permanentne osvojovali aj literárny jazyk. Albertskí vedúci mali dobré styky s Nadlačanmi, od nich sme dostali slovenské učebnice, ktoré im zabezpečili pred frontom zo Slovenska. Dostali sme aj detské časopisy, napr. Slniečko. Nadláci pašeráci nielen petrolej, zápalky a cukor prepašovali, ktoré veľmi chýbali, ale i knihy.

Nás v 4. triede učil Pavel Zelman. Mladí učitelia boli veľmi prísni. Museli sme mnoho čítať, písať a na každý deň sme dostali domácu písomnú úlohu. Koncepty sme písali o všetkých témach.

Bohužiaľ po dokončení školského roka obaja odišli, aby si aj oni dokončili svoje štúdiá. (Pavel Zelman sa presťahoval na Slovensko. Ján Janecsko učil na čabianskej sálašskej škole, neskôr sa stal riaditeľom gymnázia v Eleku. Do dôchodku šiel z Gyuly, kde bol tiež riaditeľom gymnázia Erkel. S ním dodnes komunikujeme, sme rodáci, Albertiania. Napísal vzácne cirkevnohistorické a národopisné štúdie.)

Albert teda zasa ostal bez učiteľov. Preto som sa musel do piatej triedy zapísať do štátnej maďarskej školy v Ambróze. Učiteľ János Málnási bol skromný a mal konzervatívne metódy. Snažil sa, aby sme si osvojili základné poznatky. Napr. všetky veľrieky vo svete naspamäť. Nemali sme nové knihy, preto sme celé riadky museli v tých starých vyčarknúť, alebo zalepiť strany, ktoré nevyhovovali vtedy už demokratickému režimu.

Na Alberte otvorili všeobecnovzdelávaciu školu, už v maďarčine. Prišla mladá učiteľka, Mária Petrásová zo Sarvašu. Mám na ňu dobré spomienky, vecne, ale jemne sa zaoberala s učebnou látkou a pravdaže s nami. Farár nás každého volal do, ešte cirkevnej, školy. Vyhlásil (hoci na to nemal právo), že keď sa budeme učiť po nemecky, musíme sa znovu zapísať do piatej triedy a on bude nemčinar.

Vtedy už na Alberte bola presídľovacia horúčka a rodičov nezaujímal tento neprávny akt. Opakoval som teda piatu triedu. Napriek tomu, že z Ambrózy som doniesol z piatej triedy vysvedčenie s vyznamenaním. Sotva sa skončil školský rok, všetci moji spolužiaci sa presťahovali na Slovensko. Ostal som sám. (Sám som aj konfirmoval.) Nechcel som stratiť rok. Mladá učiteľka sa vrátila do rodného mesta, medzicasom prišiel starší učiteľ, Sándor Jeszenszky. Pritom prichádzali zo Slovenska vysídlení dospelí Maďari, ešte nebola výučba. Môj otec pohládal pitvaroškého riaditeľa, Adama Zsilinszského, či by som nemohol skladať skúšku zo 6. triedy ako externista. On súhlasil. Pripravoval ma učiteľ Jeszenszky. Pamätám sa, že som sa učil nahlas básne a bifloval nemecké slová pri kukuričných kôpkach, kde som pásol statok.

Konečne som pred Vianocami zložil skúšky zo 6. triedy, ale pán riaditeľ mi dovolil, aby som už od novembra, ako siedmak, každodenne chodil na hodiny. Adam Zsilinszky riadil dobrú školu. Boli tam mladé učiteľky, ktoré boli vysídlené zo Slo-

venska, a aj utečenci, ako nemčinár, ktorý tu našiel dočasne nový domov. Šikovná bola aj manželka riaditeľa, organizovala umelecké skupiny, recitátorský chór, do ktorého prijali aj mňa. Mali aj bábkové divadlo. Sám riaditeľ s obľubou učil predmet ručné práce. Vyrezávali sme všelijaké modely poľnohospodárskych strojov, zbierali sme fotografie do albumov. Bol aj archeológ amatér, takže sme vykopávali skamenené útvary, ktoré posielal do múzea. Pred dôchodkom bol riaditeľom školy pri malom kostole v Békešskej Čabe. Napísal dejepis svojej rodnej obce, Medgyesegyházy, externé pracoval aj v múzeu. Kým žil, boli sme s ním zadobre.

Z ambrózskeho sálaša na Pitvaroš som mohol ísť len cez Albert. A to bolo veľmi únavné a dlhé.

V tom čase sa stala všeobecne vzdelávacou školou „*polgárka*“ - meštanka v Slovenskom Komlóši. Bola prístupná aj bez diferenciálnej skúšky. Tentoraz matka vyhládala riaditeľa Ágostona (Augustína) Drahoša, ktorý nielenže ju srdečne privítal, ale ma aj prijal do ôsmej triedy. (Tu musím vyjadriť úctu a vďaka svojim rodičom, že m v tých neistých časoch vždy obetavo pomohli a vyzdvihli ma z nešťastného stavu.)

Riaditeľ Drahoš bol prísny, nikdy však si nezvýšil hlas. V celej škole panovalo ticho. Pre mňa prekvapivé, lebo v predošlých školách vždy bolo čuť svojský školský šum. Augustín Drahoš sa o niekoľko rokov neskoršie stal vedúcim katedry slovenčiny na vysokej škole v Segedíne.

Ani na Komlós chodiť nebolo ľahké. Nebola priama cesta, vždy som šiel krížom cez polia, cez oráčiny alebo pšenicu. Prešiel som dedinu, Ambróz, neďaleko bola železničná zastávka. Vstával som o piatej, o trištvrte na sedem prišiel vlak, v ňom žiaci z Mezöhegedesu a potom z Nagymajlátu (dnes: Nagyér). Veselá kompánia bola. O trištvrte na osem sme už boli v triede, potichu, kým necengali.

Vyučovali tam dobrí učitelia. Nie div, že polgárku čoskoro vydvihli na rang gymnázia.

Mne najobľúbenejšia bola učiteľka maďarčiny, Brányik Ernőné. Nielenže zaujmavo vyučovala predpísaný učebný materiál, ale zoznámila nás aj s novými modernými spisovateľmi. Triednym mi bol György (Juraj) Tábori. On veľmi poznal žiacku „*naturu*“, elegantne riešil problémy medzi žiakmi i s vedením. V prvom polroku bol ešte povinný predmet náboženstvo, učiteľom bol farár János (Ján) Koppány – práve vtedy sa vrátil zo zajatia. A tiež v tom polroku sme sa ešte učili nemčinu. Od druhého polroka ihneď premenili tieto naše predmety. Nový predmet stúpil namiesto náboženstva: „*náuka o človekovi*“, s dosť skomolenými témami (biologické, zdravotnícke, spoločenské poznatky), vyučoval ho jeden miestny lekár. A namiesto nemčiny sme sa začali učiť slovenčinu. Chudinka nemčinárka sa usilovala jazyk sebe samej i nám nejak priblížiť. Toto bola „*ozaj odborná*“, tvrdá školská politika!

Stali sa mi aj čudné a ironické príhody. Na prvého mája zatelefonovali do školy vedúci lokality, aby ihneď zaslali fotografiu najlepšieho žiaka a pioniera, aby ho na demonštrácii mohli predstaviť. Triedny prišiel ku mne: Ideš sa fotografovať? Máš pioniersku čiapku a šatku? Hoci som sa dobre učil, pionier som nikdy nebol. Jeden spolužiak mi požičal čiapku a druhý šatku. Či na transparent vyložili moju fotografiu a v megafóne odznelo moje meno, nevedel som, lebo v ten deň som bol už na našom ambrózsokom sálaši.

Alebo iné. Škola sa chystala na nejaký ľudovo tanečný program. Moja tanečnica bola veľmi príjemná dievčička. Iba keď prišiel učiteľ tanca: Teraz si ty sadni! A na moje miesto postavil jedného vyššieho siedmaka. Od tých čias som nikdy netancoval ľudový tanec.

V komlóšskej škole som po celý učebný rok cítil, že táto škola je ozajstná škola! A bol som šťastný, že som sa konečne dostal do takéhoto ústavu, kde ma vyučujú na vysokej úrovni a pripravujú do Života s veľkým Ž (opisujem teraz nadšenosť 14 ročného chlapca). Aj od predošlých škôl som dostal všelijaké poznatky a dobrú výchovu. Všetkým však až v tejto škole vrcholila úroveň, vzdelanosť a uznanie, podpora usilovného chlapca – sálašana. Vtedy som sa odhodlal, že pôjdem na univerzitu a budem stredoškolským učiteľom.

Snáď nie je náhodou, že s bývalým triednym Jurajom Táborim, ktorý sa stal medzičasom riaditeľom Munkácsyho múzea v Békešskej Čabe, sme roky spolu redigovali vedecký časopis Békési Élet (Békešský život), a bol predsedom národopisnej sekcie TIT-u (Spoločnosť pre šírenie vedeckých poznatkov), kde som aj ja pracoval. Taktiež nepokladám za náhodou, že Ján Koppány sa stal celoštátne chýrnym zberateľom ľudových predmetov a tradícií (dnes je v centre mesta ním založené múzeum). Tiež v rámci TIT-u aktívne prednášal a rozširoval poznatky slovenskej ľudovej kultúry a boli sme spoluautormi monografie Slovenského Komlóša, ktorú redigoval Juraj Synčok. Som hrdý, že som mal takýchto učiteľov.

Po dokončení ôsmej triedy v r. 1949, sme sa traja hlásili do gymnázia do Segedína. Triedny, Juraj Tábori, nám pomáhal, on napísal aj prosbu, aby nás prijali. Dvaja sme aj zmaturovali, však inde. Lebo moja túžba sa splnila, ale nie takou priamou čiarou, ako si človek predstaví. Nazdal som sa, že v Slovenskom Komlóši som konečne dosiahol pokoj k štúdiu, nebudú už také kľuky, ako predtým, že jeden rok tam, druhý zase v druhej škole, a nebudú sa razom meniť predmety. Všetkým však novšia a novšia školská politika sa postarala (a je to tak dodnes), aby sa žiaci nemohli v pokoji učiť. Veď snáď preto chodia do školy?

To je však už ďalšia historka.

Ondrej Krupa

Fotografia z roku 1900

Keď som sa pri rozhovore so švagrom dozvedel, že jeho suseda pani Lalinská je rodáčka z Békešskej Čaby, hneď som ho požiadal, aby mi dohodol s ňou stretnutie. Pani Lalinská bývala v Bratislave a v marci oslávila 90. narodeniny.

A tak 7. apríla pri návšteve švagra som aj s manželkou navštívil aj pani Ing. Karin Doru Lalinskú rodenú Macákovú. Bol som nedočkavý a očakával som, že sa dozviem o Čabe niečo, čo som zatiaľ nevedel, predsa len mi mala čo povedať veď medzi nami je jednogeneračný rozdiel.

Hneď v úvode nášho stretnutia nám povedala, že sa stretnutia nevedela dočkať a že sa obávala, že sa ho už nedožije....

Keď som sa jej predstavil, pýtala sa ako je to možné, že sa s takým zanietením zaujímam o život na Čabe, keďže som bol ešte malé dieťa, keď som sa s rodičmi v rámci výmeny obyvateľstva dostal na Slovensko. Vysvetlil som jej, že moji rodičia udržiavali kontakty s príbuznými na Čabe a často sa vzájomne navštevovali. Ona mi povedala, že v Čabe už nikoho nemá, na čo som jej oponoval, pretože z detských čias si pamätám, že presídlení Čabänia, či už boli príbuzní, bratrance, sesternice, krstní rodičia, alebo len rodinní priatelia, sa vždy stretávali cez sviatky, nedele, na zakáľáčkach a pod. Čabänia vždy pôsobili veľkou súdržnosťou, aj keď neboli v príbuzenskom vzťahu.

Dobrá chvíľu ma spovedala z histórie Čaby a keď sa nakoniec spýtala či viem kto bol Ondrej Kvas, i na to som jej vedel odpovedať (bol to jej mamkin bratranec letecký konštruktér). Potom sa rozhovorila o svojej rodine Macákovej, ktorá na Čabu prišla z Hontu, z obce Čabradský Vrbovok, dnes okres Krupina a darovala mi vzácnu rodinnú fotografiu z roku 1900.

U pani Macákovej

Bol to rok keď sa manželom, Adamovi Macákovi a jeho manželke rodenej Bohuš - Monišovej, narodil jej otec, Paľko. Porozpávala mi o jednotlivých členoch rodiny na zaujímavej dobovej foografii, ktorú prikladám.

Stojaci muž je jej starý otec, Adam Macák, žena držiaca bábätko je jej stará mama, rodená Bohuš – Monišová a v náručí je jej budúci otec Paľko Macák. Starec sediaci v dobovom kroji je jej prastarý otec Adam Macák. Ostatné deti na

fotografii zľava doprava sú: Juraj - neskôr pán farár v Nad'bánhedeši, druhý zľava Janko, ktorý bol lodným kapitánom Uhorska (teraz Chorvátsko). Po rozpade monarchie sa neskôr preškolil a bol veľkým klobásovým nadšencom. Propagoval čabiansku klobásu v zahraničí – bol obchodníkom a vystavovateľom. Sediaci chlapec sa stal lekárom a po presídlení na Slovensko pôsobil v Žiline. Jediné dievča manželov Macákových bola Helenka, ktorá sa neskôr vydala do rodiny Hrabovskej.

Rodina Macákovcov patrila medzi majetnejších gazdov a podľa pani Lalinskej obrábali okolo 800 holdov zeme. Adam Macák starší pôsobil na Čabe aj ako prísazný počas richtárovania Juraja Zelenjanského v rokoch 1875 – 1878 a neskôr aj za richtárovania Pavla Lepěňa v rokoch 1878 – 1880 za I. desiatok (obvod).

Keď sa ma pani Lalinská – Macáková opýtala, že kde sme bývali na Čabe vravel som jej, že som sa narodil na Baťániho ulici č. 14 a z tej adresy sme sa aj presťahovali na Slovensko. Ona zrazu spozornela a povedala, že aj ona sa presťahovala z Baťániho ulice vo veku 23 rokov. Pani Lalinská stratila matku keď mala 5 rokov (zomrela na zápal pľúc). Na Slovensku vyštudovala stavebné inžinierstvo. Jej manžel bol lekárom. Po dvojhodinovej návšteve sme sa s pani Lalinskou rozlúčili a lúčila sa s nami s tým, aby sme si vzťah k Čabe zveľadovali a aj za ňu....V auguste mi telefonovala a nazvala ma pán sused a poprosila ma, že keď pôjdem na jeseň na Čabu, aby som odfotil ich dom na Bathyányho ulici čo som jej aj slúbil. Veľmi ma potešilo, že som v nej oživil spomienky na rodnú Békešskú Čabu. Pani Lalinská žiaľ zomrela koncom septembra skôr ako som sa ja dostal na Čabu a tak sa fotografie nedočkala...

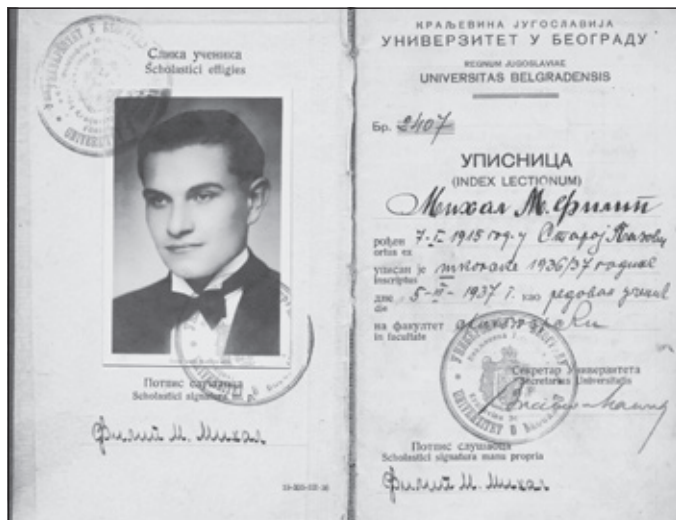
Pavol Krasko

K storočníci profesora Michala Filipa

O jednej fotografii, o ohni „čiernej vlny“, o rodokmeňoch Pazovčanov a o Mravcovi

Rok 1988; v budove Matice srbskej v Novom Sade prebieha sympóziu venované storočníci narodenia Vladimíra Hurbana Vladimírova. Za rečníckym pultom stojí profesor Michal Filip a zrejme nemá dosť síl, aby ovládal svoje emócie. Slzy mu tečú, nevládze hovoriť. My mladší sa netrpezlivo, hádam aj nedostatočne zhovievavo, pozeráme, kedy už konečne bude pokračovať, alebo kedy už konečne dokončí svoj prejav... Len Ján Kmeť, ináč nie príliš tolerantný a len zriedkavo na rovnakých vlnových dĺžkach s profesorom Filipom ticho povedal: „Nechajte ho, aj vy raz budete starí...“

Mladý človek má iste oveľa viac ideí, často skvelých, ale rovnako často aj tých menej dobrých. Problém je, že nie vždy ich vie rozlíšiť a roztriediť. Jednoducho, nemá na to dosť trpezlivosti. Dnes, už v zrelom veku, si neviem odpustiť, že som tej trpezlivosti mal ešte menej, keď bolo treba, občas celé hodiny, počúvať rozprávanie starších. Vydržal som hodinu; i dve, ale potom som už „mal niečo iné,

Index profesora Filipa

súrnejšie“. Neviem si odpustiť, že som nevedel dlhšie počúvať najmä svojich rodičov, Paľa Bohuša, Martina Kmeťa a profesora Michala Filipa.

Z detstva si pamätám, že o profesorovi Filipovi sa hovorilo, že nielen pozná každého v Pazove, ale že vie aj to, kto boli jeho rodičia, jeho starí rodičia, jeho strýkovia a ujovia a kto mu je *báči*, kto *ňaňa* a kto *andíka*. Potom som ho párkrát stretol počas mojich vysokoškolských štúdií v Bratislave. Michal Filip bol v tých rokoch „*pražskej jari*“ (i keď to vlastne mala byť „*bratislavská jar*“, lebo hybnou silou premien bol Slovak Alexander Dubček – mimochodom, narodený v tom istom dome ako Ľudovít Štúr) lektorom srbochorvátčiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Ruská okupácia Československa však výrazne narušila vzťahy medzi ČSSR a SFRJ, takže pôsobenie Michala Filipa v Bratislave bolo kratšie, než sa pôvodne plánovalo. Profesor Filip sa vrátil učiť do Belehradu a do Nového Sadu, ja som zostal v Bratislave do ukončenia štúdia. Potom som sa aj ja vrátil domov, do Pazovy.

Naše vzájomné stretnutia sa však začali až v čase po uverejnení mojej poviedky **Prechádzky celou** v Novom živote. Práve vtedy sa v Juhoslávii začal hon na predstaviteľov tzv. *čiernej vlny* v kultúre, predovšetkým v Srbsku. Prvým terčom boli srbskí filmoví režiséri (najmä Živojin Pavlović, Aleksandar Petrović, Makavejev, Žilnik), po ktorých sa začal hon na spisovateľov (Dragoslav Mihajlović, Slobodan Selenić, Antonije Isaković, Vidosav Stevanović, Milisav Savić). Keďže sa vo vtedajšom politickom systéme mimoriadne dbalo na tzv. *klúč*, t.j. na to, aby sa nezabudlo na žiaden juhoslovanský národ alebo národnosť, všemocná strana rozhodla, že treba nájsť aj nejakého juhoslovanského Slováka, ktorého by bolo možné kritizovať za to, že je zástancom „*čiernej vlny*“. A práve ja som bol v zlej chvíli na nesprávnom mieste. Začalo sa vyšetrovanie, vraj „ako bolo možné publikovať – za peniaze, ktoré dáva robotnícka trieda – takú provokáciu, akou je poviedka **Prechádzky celou**. Zasadali stranické orgány, robotnícke rady, tuším, že len odbory z toho boli vynechané. Vyžívanie sa nado mnou bolo všeobecné. Výnimkou boli len Harpán, Hronec a – profesor Michal Filip. Pán profesor sám v mladosti pocítil na vlastnej koži „*konštruktívnu kritiku*“ stranických kádrov a „*členov korešpondentov štátnej bezpečnosti*“, keď chcel „v čase budovania socializmu“ na javisko postaviť také spiatočnicke dielo, ako je opereta - **Pekná, nová, maľovaná kolíska**. „*Aká opovážlivosť!*“ Nakoniec mi bola zakázaná každá publikačná činnosť. Len profesor Michal Filip mi vtedy pri stretnutí povedal: „Od tejto chvíle ťa považujem za skutočného spisovateľa.“ Lepšiu náplasť na moje vtedajšie trápenie som si ani priať nemohol.

Počas zákazu publikovania som „zutekal“ na vojenčinu, ale ani tam som si nedal pokoj. Napísal som poviedku a zaslal som ju do Nového života pod pseudonymom Anna M. Litavská. Pre všetkých bola táto „autorka“ záhadou iba pre profesora Filipa nie. Ale zmiatol som aj jeho, lebo celá poviedka vyznieva akoby ju naozaj napísalo mladé dievča. On skutočne poznal rodokmene väčšiny pazovských rodín, a hneď zahlásil, že to asi napísala moja setra. Ona je Anna, jej mama je dcéra Martina Litavského. Veľmi sa bavil, keď som sa jemu prvému priznal, že som poviedku **Povedľa** napísal ja. Profesor Filip mi vtedy vyrozprával viacero príhod o mojom dedovi Martinovi, ktorý bol akýmsi domovníkom v divadelnej sieni Slovenského národného domu, v ktorej vo všedné dni Švehlák premietal filmy a kde sa konali tanečné zábavy. Prehŕňal sa pritom v záplave fotografií, na ktorých bol väčšinou Vladimír Hurban Vladimírov, ku ktorému profesor Filip prechovával takmer posvätnú úctu. Nakoniec vybral jednu fotografiu malého formátu. V okne staropazovskej fary bol V. H. Vladimírov a pod oknom stálo dievča v kroji. Aj keby som svoju matku nebol spoznal, na rube fotografie bola Filipom napísaná poznámka: Anna Litavská, matka spisovateľa Miroslava Demáka. „Ja som ti povedal, že tá od **Prechádzok celou** považujem za spisovateľa a nemám v úmysle to meniť“.

Vtedy som sa dozvedel aj to, čo znamená spojenie, ktoré sa v našej rodine často spomínalo: „Bolo to pred (alebo neskôr), ako **išou ohem ces Pazovu**“. Ako dieťa som videl niekoľko požiarov, najmä zapálených stohov slamy a hospodárskych budov na *holovnícjach*, a tak som si predstavoval, že sa to požiar šírila z jedného miesta na druhé a tak „išou“. Profesor Filip však vedel, že fotografia V. H. Vladimírova a mojej mamy bola urobená v roku 1936, teda v roku, keď olympijský oheň z Atén prenášali do Berlína, dejiska olympijských hier. Takže ten oheň, čo *išou ces Pazovu*, bol ten olympijský. Asi som bol vtedy trochu sklamaný, lebo oheň, ktorý *išou*, bol v mojich predstavách niečo takmer mýtické.

Keď som sa stal šéfredaktorom časopisu Pionieri, zmenil som jeho meno na Zornička, aj keď prevládal názor, že by to znova malo byť Naše slniečko. Nemám rád to vyzdvihovanie „naše“, len aby sa zvýraznilo, že nejde o „vaše“, respektíve „ich“. Okrem toho že Zorničku (a Slávika) vydával pred 150 rokmi vydával Jozef Podhradský, v dvadsiatych rokoch minulého storočia tri roky Zorničku vydával v Starej Pazove Ferdo Klátik, a to v náklade až 9 tisíc exemplárov. V Zorničke som začal vydávať aj prílohu Mravec, pomenovanú na počesť rukopisného časopisu, ktorý kedysi vydával V. H. Vladimírov. A práve tento VHV-eho Mravec sa stal príčinou veľkého rozčarovania profesora Michala Filipa. V čase osláv storočnice narodenia V. H. Vladimírova, som ho práve ja nahovoril,

aby zapožičal všetky zachované čísla Mravca na výstavu, ktorá sa konala v Slovenskom národnom dome. Výstava mala veľký úspech a Mravec tam bol skutočnou ozdobou. Výstava sa skončila a výstavné exponáty sa vrátili pôvodným majiteľom, väčšinou práve do osobného archívu profesora Michala Filipa. Lenže... Zúfalý profesor Filip zistil, že medzi vrátenými exponátmi Mravec nie je. Neviete si predstaviť, ako sme ho hľadali, ako sme kdekoho podozrievali, ale všetko bolo márne. Nad Mravcom akoby sa zem zláhla. Profesor Filip zomrel, jeho pozostalosť sa viackrát sťahovala, ale Mravca nik v nej nenašiel. Až 25 rokov po smrti Michala Filipa sa rukopisný časopis VHV zrazu objavil. A kde bol? No, v pozostalosti pána profesora. Celý problém nastal vo chvíli, keď sa menšia obálka s číslami Mravca dostala do väčšej obálky s materiálmi, ku ktorým sa Michal Filip v živote nevrátil a štvrtstoročie po ňom ani nik iný...

Keby tak pán profesor mohol vedieť, že Mravec je v poriadku, iste by mu posledné roky života neboli tak trpké...

Profesor Michal Filip zomrel v tom istom roku ako moja mama. Aj ich hroby sú pomerne blízko, takže ich oba navštevujem súčasne. Tam sa potom priznávam, že som mal s nimi tráviť viac času a počúvať, čo mi rozprávajú, aj keby to trvalo celé hodiny. Pri jednej z návštev pazovského cintorína som stretol svojho príbuzného, ktorý tam bol s malým synčekom. Keď sme sa pozdravili, otec ma synovi predstavil ako ich „rodinu“ (lebo v Pazove sa pojem príbuzný už nepoužíva), na čo chlapec povedal vetu, na ktorú nikdy nezabudnem:

„Keď sme rodina, prečo nechodí k nám a prečo my nechodíme k nemu?“

Ja som sa na odpoveď nezmohol. Škoda, že tam už nemohol byť pán profesor Michal Filip. Toho by taká otázka nedostala do úzkych. On mal odpovede prakticky na všetko. Len keby sme ho vedeli počúvať, keď to bolo treba a bol na to čas.

Miroslav Demák

Michal Filip sa narodil 7. januára 1915 v Starej Pazove. Po zakončení základnej školy v rodisku, navštevoval gymnázium v Petrovci (1928-36), kde bol aktívnym členom „Sládkoviča“. Študoval slavistiku v Belehrade (1936-41). Počas vysokoškolských štúdií bol tajomníkom Slovenskej popolitej čítarne v Starej Pazove a zároveň viedol belehradsko - pazovskú odbočku Spolku československých akademikov. V roku 1941 sa zamestnal na meštianke v Pazove, ale prišla vojna a tak musel ísť najprv do Belehradu, potom do Kovačice a nakoniec do Boľoviec, kde sa zapojil do protifašistického odboja. Po vojne bol učiteľom na gymnáziu v Petrovci (zároveň bol aj režisérom a náčelníkom Divadelného odboru Matice slovenskej), neskôr vysokoškolským učiteľom v Belehrade, V Novom Sade a v Bratislave.

Publikovať začal už ako žiak gymnázia. Celý život skúmal dielo V. H. Vladimírova, ale jeho záujmy boli oveľa širšie. Bol aj jazykovedcom, venoval sa literatúre, národopisu a kultúrnej histórii najmä vo svojej rodnej Starej Pazove, v ktorej – paradoxne – bol zamestnaný len zopár týždňov. Jeho rodný dom bol skutočným archívom kultúrnych dejín Starej Pazovy a jeho pozostalosť je výrazným príspevkom nášmu dedičstvu. Sto rokov od jeho narodenia a 25 rokov od jeho smrti je vhodná chvíľa, aby sa na tom dome objavila pamätná tabuľa venovaná jednému z najvýraznejších intelektuálov z radov dolnozemskej Slovákov XX. storočia.

„Levočská biela pani“ za krajinu obetovala hlavu

300 rokov od popravy Juliany Korponaiovej Géciovej a
195 výročie narodenia Móra Jókaiho, ktorého inšpirovala
k známemu románu

Západne od Rimavskej Soboty leží pri hlavnej ceste smerom na Lučenec obec Ožďany. Túto dedinku mnoho Slovákov pozná, no možno málokto vie, že výnimočná Levočská biela pani, ktorej príbeh majstrovsky zvečnil maďarský spisovateľ Mór Jókai, pochádzala práve z Ožďian, kde sa okolo roku 1680 narodila. Nezistil som ako dlho tu pobývala, vie sa len, že do svojich 16 rokov vyrastala u Dávida Absolóna na hrade Mukačevo. Uhorská šľachtičná, biela pani Juliana Korponaiová Géciová je prvou a údajne jedinou ženou v celých uhorských dejinách, ktorá sa dopustila vlastizrady. Kvôli tomuto činu ju odsúdili a neskôr popravili... A ako to už býva – bola ženou, o ktorej kolovali všakové legendy, ktorým čas veľa popridával a teda ešte i súčasní bádatelia sa vo svojich záveroch rôznia (napr. či otvorila brány Levoče, či nie, že ju popravili ako 25 ročnú a pod.).

Nie je ľahké písať ani o Mórovi Jókaim. Veď, ako vieme z poznámok jeho súčasníkov, a najmä z dodnes neprekonanej monografie Kálmána Mikszátha, Jókaimu písanie nikdy nerobilo starosti ani ťažkosti, keď v ňom téma dozrela na spracovanie. Na románe pracoval obvyčajne tri - štyri mesiace, novelu napísal na posedenie.

Hrdinka románu

„Levočská biela pani“ Móra Jókaiho - Juliana Korponaiová, rodená Géciová - skutočne žila. Jej meno sa zachovalo v spisoch velezradného procesu, konaného v roku 1714 v Győri. Materiál tohto procesu použil Jókai ako jeden z prameňov pri písaní románu a pri vykreslení postavy Korponaiovej. Dáta vzťahujúce sa na zradnú Julianu a na dobývanie Levoče objavil v levočskom mestskom archíve

Koloman Thaly (1839 až 1909), „posledný kuruc“, oduševnený bádateľ histórie Rákócziho doby. Tak isto od neho pochádza aj predpoklad, že levočský zradca (zmieňuje sa o ňom, nespomínajúc jeho meno, aj Fraňo Rákóczi vo svojich Pamätiach) a v Győri odsúdený a popravený martýr je tá istá osoba. Sám Jókai v jednej z poznámok pod čiarou v prvom vydaní (*Mór Jókai napísal „Levočskú bielu paniu“ v roku 1884 – pozn. aut.*) píše o prameňoch k svojej knihe: „...*Dokumentárne dáta, tvoriace podklad tohto môjho románu, dal mi láskavo k dispozícii môj priateľ - vedec Koloman Thaly, on sám napísal obsérnejšiu monografiu o živote Korponaiovej; chýbajúce dáta doplniť umožnila mi láskavosť vlastníkov z levočského mestského archívu, z pozostalosti Andrášiovskej rodiny a zo starej kroniky pána Károlya Probstnera...*“

Čo hovorí legenda?

Juliana bola dcérou Žigmunda Géciho a Judity Bakošovej. Narodila sa v kaštieli v Ožďanoch. Roku 1700 sa vydala za Jána Korponaia, kapitána hradu Čabrad. Bývala aj v Banskej Bystrici, v dome číslo 11 v Lazovnej ulici, ktorý existuje dodnes. (V kuriálnej zápisnici z roku 1730 sa spomína že darovaný a opravený „dom skonfiškoval a obýva kráľovský fiškus“, po tom čo Julianu obvinili z vlastizrady.) Jej manžel, Ján Korponaia, banskobystrický súd taktiež odsúdil, a to na pokutu takmer 5 000 zlatých. Jej otec Žigmund Géci bol plukovníkom telesnej stráže Imricha Thökölyho (určitý čas žil aj v kaštieli v Hronseku, v obci medzi Banskou Bystricou a Zvolenom – pozn. aut.). Počas stavovských povstaní Františka II. Rákócziho, už ako vydatá, bola milenkou kuruckého veliteľa, vdovca, baróna Štefana Andrássyho. Ján Korponai stál na strane cisára, ale vraj kvôli svojej krásnej manželke prešiel na stranu kurucov.

Juliana, keď otec nebol doma, prijala vraj v roku 1712 (?) namiesto neho listy od kuruckých emigrantov, ktoré obsahovali výzvy na nové povstanie proti cisárovi. Pri výsluchu tvrdila, že ich spálila. Zatkli ju a obvinili zo špionáže a vlastizrady. Uväznili ju na hrade Červený Kameň, neskôr v žalári v Győri.

Podľa inej, tradičnej legendy, s menom Juliany Korponaiovej úzko súvisí kapitulácia Levoče počas povstania Františka II. Rákócziho. Svojmu milencovi, kuruckému veliteľovi Štefanovi Andrássymu, mala tak, aby to nezbadal, vziať kľúče od mestskej brány, aby vpustila do mesta, v noci z 13. na 14. februára 1710, cisárske vojsko. Levoča vraj padla bez boja, čo zostáva naďalej sporné.

Väznenie a poprava

Pravdivé však môže byť to, že na priamy nátlak cisára, tzv. „delegovanému súdu“ predsedal gróf Štefan Koháry (1649 až 1731). Súd najskôr vynesenie rozsudku odložil o dva roky, ale nakoniec poslušol kráľovský príkaz, aby obvinenú súdili i mučili. V tejto súvislosti je zaznamenaný cisárov argument : *„Aj keď neexistuje žiadny právny bod, ktorý by nám to umožňoval, žiadny zákon nám to nezakazuje!“*

Julianu počas súdu väznili v podzemnej kobke v budove radnice. Mučili ju vyviazaním tela na strop za ruky a zatažením dolných končatín kamenným závažím. Pálenie rozpálenou žehličkou sudcovia odmietli. Počas tortúry nepriznala nič, k čomu by sa už skôr nepriznala dobrovoľne. Popravili ju pred 300 rokmi – 25. septembra 1715 o 11. hodine – na trhovisku (na dnešnom Széchenyiho námestí) v Győri. Verejne ju stáli mečom pripútanú k popravičiemu stĺpu a pochovali ešte v ten deň na neďalekom katedrálnom cintoríne (dnes už neexistuje). V zázname z toho dňa sa spomína, že „*Julianu stáli pred zrakom ľudu*“. V matrike zosnulých v Győri je zápis, že ju pochoval „*nemecký kaplán František Kopcsina*“.

Z najnovších bádání historikov vyplýva, že Juliana Korponaiová bránu v obliehanej Levoči neotvorila. V skutočnosti len jej milenc Štefan Andráši oznámenie a listy o predbežnom rokovaní o kapitulácii postúpil prostredníctvom nej obrancom Levoče. Mesto dobrovoľne kapitulovalo podľa dohody mestskej rady a cisárskeho generála Georga Leiffholtza (1661 - 1719), ktorého vojská Levoču obsadili

Správy z tlače

Je pozoruhodné, že v slovenskej tlači v rokoch 2007 až 2011 nachádzam niekoľko príspevkov, dotýkajúcich sa jednak Juliany Korponaiovej a jednak jej rodiska v obci Ožďany. A tak sa dozvedám, že výsledky expertízy v kostole v Ožďanoch, ktorú robili slovenskí i maďarskí historici, sú jednoznačné : hrob bielej paney sa tu nenašiel. A pritom dátum smrti vieme, no miesto odpočinku nie...

Veľa sa tiež písalo o záchrane kaštieľa v Ožďanoch. Ten v minulosti patril k najkrajším na Gemeri. Miesto, kde sa kedysi prechádzala legendárna Levočská biela pani, je v dezolátnom stave, roky chátra. Z jej rodného kaštieľa je dnes rozpadávajúca sa ruina, ktorá už len spomína na slávne zašlé časy a zúfalo čaká na rekonštrukciu.

Obraz na výstave

V roku 2011 inštalovali v Spišskom múzeu v Levoči a následne v Múzeu Betliar pozoruhodnú výstavu o Levočskej bielej panej. Autorka koncepcie PhDr. Dáša Uharčeková Pavúková hovorí: „...Nápad vytvoriť takúto výstavu vznikol v roku 2008. Venovali sme sa hlavne životu šľachtickej Juliany Korponaiovej a konfrontácii s románom Móra Jókaiho. Historici našli pri porovnávaní legendy s autentickými dokumentmi veľa nepresností. V podstate sme demýtizovali postavu Juliany, ktorá je ako zradkyňa a na výstave sme ju prezentovali ako ženu, ktorá nezradila, a ktorá v mene lásky k svojmu otcovi, manželovi a synovi konala tak, ako konala. A napokon veľmi tragicky skončila... K najatraktívnejším exponátom patrí dobový portrét Juliany a ten sa tu stretol s romantickou podobou na levočských dverách či testament Andrášiho manželky Žofie Serédyovej, románovej sokyne Levočskej bielej pani, ktorý sa objavuje súčasne s poslednou vôľou a dokladmi, ktoré svedčia o posledných chvíľach hlavnej postavy, ako ich prežívala pred mučením a popravou vo väzení...“

Porovnávajú ho s A. Dumasom či A. Jiráskom

Pred vyše 110 rokmi – 5. mája 1904 – umrel v Budapešti i autor „Levočskej bielej panej“, maďarský spisovateľ Mór Jókai (Jókaiho otec obdivoval Mórica Beňovského z Vrbového a tak dal syna pokrstiť menom Móric). V jeho románoch nachádzame mnoho slovenských motívov, možno i preto, že sa narodil pred 195 rokmi v Komárne – 18. februára 1825. A ako pripomína Ivan Szabó v Telepluse, Jókai Slovensko navštívil niekoľkokrát; dlhší čas pobudol na Orave, prezrel si Oravský zámok, Dolný Kubín, bol v Bysterci, neskôr zavítal aj do Prešova, do Trenčianskych Teplíc, kde sa jeho manželka liečila v roku 1907.

Mór Jókai patrí k najvýznamnejším spisovateľom maďarskej a svetovej literatúry. Z neuveriteľne obsiahleho diela poznáme u nás najmä romány „Čierne diamanty“, „Rab Ráby“, „Zlatý človek“, „Synovia človeka s kamenným srdcom“, „Uhorský nábob“, „Zoltán Kárpáthy“, no predovšetkým spomínanú „Levočskú bielu paniu“. Jeho knihy preložili do viac ako 20 jazykov, niektoré boli sfilmované a mnohí kritici porovnávajú jeho tvorbu s dielom A. Dumasa či A. Jiráska. Časopis „Slovenské pohľady“ z roku 1925 sa o ňom vyjadril, že „z kmeňovito-írečtých maďarských poetov je nám Jókai najbližší a najsympatickejší...“

Pavol M. Kubiš

Vieme čím sladíme?

Sladkú chuť obľubuje ľudstvo odjakživa. Na dosiahnutie tejto chute sa používajú rôzne sladidlá, t. j. látky, ktoré vyvolávajú pocit sladkej chuti. Sladiace látky možno zatriediť do 5 hlavných skupín:

1. prírodné kalorické sladidlá (sacharóza, glukóza, fruktóza, invertný cukor, med, škrobový sirup, laktóza);
2. prírodné nízkokalorické sladidlá (steviozid, sladké drievko) – ich praktický význam je zatiaľ nízky;
3. deriváty cukrov – polyalkoholy (sorbitol, manitol, maltitol, xylitol);
4. umelé kalorické sladidlá (aspartám);
5. umelé nízkokalorické sladidlá (sacharíny, cyklamáty, acesulfam K, dihydrochalkóny).

Historicky prvým sladidlom bol **med**. O niečo neskôr sa zistilo, že dobrú sladiacu látku – cukor je možné získať z cukrovej trstiny. Cukrová trstina pochádza z Novej Guiney, a prvé záznamy o jej použití na sladenie pochádzajú zo 6. storočia pred našim letopočtom. V staroveku bolo používanie cukru akýmsi symbolom prepychu, cukor bol veľmi drahý a používali ho ako cukrovinku alebo afrodisiakum, prípadne na vylepšenie horkej chuti rôznych liekov. V Európe sa do konca križiackych výprav sladilo výlučne medom. Cukrová trstina sa začala pestovať aj v Stredomorí, ale po objavení Ameriky sa začal trstinový cukor dovážať zo Strednej Ameriky. Napoleon Bonaparte zakázal dovoz trstinového cukru, z tohto dôvodu sa v Európe začali pokusy so šľachtením cukrovej repy. Aj keď spôsob získavania cukru z cukrovej repy bol popísaný už roku 1747 nemeckým vedcom Andreasom Sigismundom Marggrafom, do praxe bol tento proces uvedený až o 50 rokov neskôr, jeho žiakom Francoisom Charlesom Achardom, ktorý založil prvú rafinériu repného cukru v Nemeckej ríši.

Cukor má svoje miesto pri varení a pečení. Pečenému cestu dodáva štruktúru, farbu, zväčšuje jeho objem a zlepšuje textúru. Predlžuje trvanlivosť určitých potravín. Dnes sa cukor získava predovšetkým z cukrovej trstiny a cukrovej repy. Pre verejnosť je dostupný ako kryštálový, práškový, kockový, trstinový, či hnedý cukor. Potravinársky priemysel využíva aj mnohé ďalšie formy cukru. Mnohí však nevedia, že všetky tieto formy cukry predstavujú tú istú zlúčeninu – sacharózu. **Sacharóza** je disacharid tvorený glukózou a fruktózou, ktoré sú spojené pevnou väzbou. V tele sa sacharóza podľa potreby postupne rozkladá na glukózu a fruktózu, ktoré sú tiež sladké. Bude preto správnejšie v ďalšom texte používať označenie cukor pre všetky sladké sacharidy a repný či trstinový cukor nazývať sacharózou.

Glukóza je pre ľudský organizmus nevyhnutná, dokonca je pre niektoré orgány (napr. mozog, červené krvinky) nenahraditeľná, pretože je ich jediným zdrojom energie. Minimálny denný príjem glukózy má byť 150 g a takéto množstvo musia prijať aj diabetickí pacienti. Prestup glukózy z krvi do bunky je regulovaný hormonálne inzulínom. Po vstupe glukózy do buniek jej koncentrácia v krvi klesá. Pokles koncentrácie glukózy v krvi vyvoláva pocit hladu. Problémy odbúravania glukózy spojené s inzulínom poznáme pod názvom cukrovka alebo *diabetes mellitus*.

Fruktóza sa v ľudskom organizme odbúrava iba v pečeni. Jej metabolizmus sa neviaže na inzulín, preto je vhodná aj pre diabetikov. Na prvý pohľad sa teda môže zdať, že problém sladenia potravín pre diabetikov možno ľahko vyriešiť náhradou glukózy fruktózou. Fruktóza má niekoľko negatívnych účinkov na ľudský organizmus. Odbúrava sa iba v pečeni, preto jej vysoký príjem pečeň zatažuje. Príjem vyššej dávky fruktózy vedie k vzniku inzulínovej rezistencie, spôsobuje tráviace problémy, plynatosť a hnačku. Zvýšený príjem fruktózy spôsobuje veľmi nepriaznivé zmeny tukov v krvi. Mnohé vedecké štúdie dokázali, že zvyšuje aj riziko srdcovo-cievnych chorôb. Fruktóza, na rozdiel od glukózy, nemá vplyv na regulačné mechanizmy, ktoré vyvolávajú pocit hladu a môže viesť k nadmernej konzumácii stravy a tým aj k prebytočnému príjmu energie. Zároveň podporuje ukladanie tukov v organizme, preto spôsobuje nárast obezity.

Posledné desaťročia priniesli vo využívaní rôznych sladidiel veľké zmeny. Spotreba sacharózy v celoštátnom meradle začala klesať. Nie je to však dobrá správa, pretože namiesto sacharózy (repného alebo trstinového cukru) sa v potravinárskom priemysle začalo sladit' **fruktózo-glukózovými sirupmi** s rôznym obsahom fruktózy alebo glukózy. Pre fruktózo-glukózové sirupy sa používa aj názov izoglukóza. Prvé správy o takýchto sirupoch sa objavili pred rokom 1970. Glukóza a fruktóza sa v nich nachádzajú vo voľnej forme, preto po konzumácii výrobku s ich obsahom sa do organizmu dostanú naraz vo vysokej dávke. Náhle zvýšenie hladiny glukózy v krvi stimuluje tvorbu inzulínu, ktorý pomáha znížiť hladinu glukózy v krvi. Nízka koncentrácia glukózy v krvi vedie k vzniku hladu. A keď vznikne hlad, treba sa najesť. Pri sladení sacharózou je hladina glukózy v krvi ustálená, organizmus štiepi sacharózu podľa potreby. Ešte lepšie je nasýtiť sa potravinami, ktoré nie sú sladené, ale obsahujú škrob. **Škrob** je polysacharid, ktorý nie je sladký. Pozostáva z miliónov molekúl glukózy, ktoré sa postupne uvoľňujú a hladina glukózy v krvi je po konzumácii škrobovej potraviny vyrovnaná. Zabezpečí sa tým pre organizmus potrebný vyrovnaný prísun energie z glukózy.

Prečo teda potravinársky priemysel používa sladidlá, ktoré sú zo zdravotného hľadiska menej výhodné ako stará osvedčená sacharóza? Z dvoch dôvodov: **ekonomického a technologického**. Glukózové a fruktózové sirupy sa vyrábajú zo škrobu, hlavne kukuričného a pšeničného, prípadne zemiakového. Ich výroba

je podstatne lacnejšia ako získavanie sacharózy z cukrovej repy alebo z cukrovej trstiny. Keďže sú na trh dodávané v tekutom stave, ľahšie sa s nimi pracuje. Odpadáva proces rozpúšťania, sirupy nepodliehajú kryštalizácii ako sacharóza, preto nespôsobujú problémy pri výrobe. Keďže fruktóza je približne 1,35-krát sladšia ako sacharóza, stačí aj menšie množstvo, čo je ďalšia ekonomická výhoda.

Do čoho sa pridávajú sirupy namiesto sacharózy? Sú to pekárenské a cukrárenské výrobky, cukrovinky, instantné kakaové nápoje, sladené mliečne výrobky, nápojové zmesi, ovocné nápoje a rôzne sladené nealko nápoje. Práve nealko nápoje sú hlavným zdrojom glukózových a fruktózových sirupov v strave mnohých ľudí. Konzumácia týchto nápojov za posledné roky enormne vzrástla. Kým v roku 1998 bola na Slovensku priemerná ročná spotreba ochutených prisladených nápojov 41,5 l na obyvateľa, v roku 2009 bola spotreba už 141,5 l na obyvateľa. Podobne je to aj v Maďarskej, v Českej republike, aj v ostatných krajinách EÚ. Najväčší negatívny dopad je pozorovaný u obyvateľstva v USA. So zvyšovaním spotreby sladených nápojov rapídne rastie aj obezita u obyvateľstva. Obzvlášť nápadné je to u mladej generácie. Aj typ obezity je charakteristický pre vysoký príjem fruktózy, priberá sa hlavne v oblasti brucha a brušných orgánov. Konzumácia sladených nápojov je teda jednoznačne spájaná s nadbytkom príjmu energie a zvyšuje riziko vzniku cukrovky a srdcovo-cievnych ochorení v dôsledku nárastu telesnej hmotnosti.

Fruktózové a glukózové sirupy však nepôsobia na zdravie ľudí iba priamo. Pekárenské a cukrárenské výrobky sú v procese pečenia vystavené vysokým teplotám. Pri týchto teplotách prebiehajú v potravinách s obsahom sacharidov a bielkovín **reakcie neenzýmového hnednutia**, podľa ich objaviteľa nazývané aj Maillardove reakcie. Produkty týchto reakcií majú dôležité sensorické vlastnosti, výrobkom dodávajú farbu, vôňu, majú antioxidačné vlastnosti, čím zvyšujú ich trvanlivosť. Avšak mnohé produkty vznikajúce v reakciách majú **toxické, mutagénne a karcinogénne vlastnosti**. Keď porovnáme vznik takých produktov vo výrobkoch s obsahom sacharózy s výrobkami s obsahom voľnej glukózy či fruktózy, nájdeme medzi nimi obrovský rozdiel. Sacharóza v porovnaní s glukózou a fruktózou je málo reaktívny cukor. Už pri 100 °C vzniká počas 45 minút pečenia až 40-krát viac Maillardových produktov vo výrobku, ktorý obsahuje voľnú fruktózu alebo glukózu ako vo výrobku s obsahom sacharózy. Prídavok soli ešte znásobí rozdiel medzi sacharózou a fruktózou. A ako vieme, soľ sa pridáva do všetkých pekárenských výrobkov, aj do sladkých, pretože funguje ako zvýrazňovač chuti.

Maillardove produkty vznikajú aj pri nižších teplotách, napr. pri teplote ľudského tela. Samozrejme pri nižších teplotách je ich vznik značne spomalený, ale v procese starnutia sa v organizme začínajú hromadiť. Výsledkom reakcií neenzýmového hnednutia sú hnedé fláky na tele starších ľudí. A to je niečo, čo môžeme vidieť vlastnými očami. V oveľa väčšej miere vznikajú Maillardove produkty v tele diabetických pacientov, u nich sú príčinou problémov so zrakom, obličkami a ďalších zdravotných komplikácií. Na jednej strane sa snažíme znížiť tvorbu týchto látok v ľudskom tele rôznymi liekmi, na druhej strane sa do organizmu dostáva mnohonásobné množstvo v potravinách pri použití fruktózy ako sladidla.

Náhrada sacharózy ako sladidla za glukózu alebo fruktózu teda pre konzumenta neprináša žiadnu výhodu, práve naopak. Výhoda je na strane producenta, a to nielen technologická, ale aj ekonomická. O etike reklám radšej nehovorme...

Aké sú ďalšie **alternatívne možnosti sladenia**? Môžu sa vybrať náhradné sladidlá prírodného pôvodu, alebo umelé sladidlá. Môžu sa zvoliť kalorické alebo nízkoenergetické sladidlá. Niektoré sladidlá sú objemové, iné sa používajú v minimálnych množstvách. Niektoré majú vysokú sladivosť, ale nepríjemnú príchuť (napr. sacharín), preto sa zvykli kombinovať s inými sladidlami. Niektoré sú nevhodné pri určitých chorobách (napr. aspartám pre ľudí trpiacich fenylketonúriou). Použitie každého sladidla v potravinárskom priemysle je regulované predpismi. Uďávajú sa odhadované hodnoty bezpečného denného príjmu aj okruh výrobkov, v ktorých sa môžu používať. Bezpečnosť umelých sladidiel sa hodnotí podľa aktuálnych poznatkov o účinkoch daných látok na zdravie. Poznatky sa ale menia. Zlúčeniny, ktoré sa predtým zdali byť bezpečné, sa po čase ukázali byť

škodlivé a boli zakázané. Takto bolo napr. s dulcínom, jedným z prvých umelých sladidiel. O bezpečnosti sacharínu a cyklamátu sa dodnes vedú polemiky, sacharín bol v určitom období v niektorých krajinách aj zakázaný. V súčasnosti sa zdá, že sacharín sám osebe nie je nebezpečný, avšak v kombinácii s niektorými liečivami alebo látkami znečisťujúcimi životné prostredie sa môže stať rizikovým. Možné riziká použitia cyklamátu sú ešte stále otvorenou otázkou. Dúfajme, že o pár rokov sa nepotvrdia jeho zdraviu škodlivé vlastnosti. Aspartám je kritizovaný mnohými vedcami. Nie je vhodný pre fenylketonurikov, lebo pri jeho odbúravaní vzniká fenylalanín, čo je pri tejto metabolickej chorobe veľmi nebezpečné. Vedci hovoria v súvislosti s aspartámom aj o mozgových nádoroch, alebo o zhoršení stavu sklerózy multiplex. Monitorovanie spotreby aspartámu na Slovensku však ukázalo, že príjem aspartámu neprekračuje najvyššie prípustné množstvo ani u detí, ani u dospelých.

Rôzne umelé sladidlá sa pridávajú do tzv. „light“ produktov. Mnohí si zvolia také produkty v domnienke, že pomocou nich môžu predísť obezite. Štatistické údaje však potvrdili, že paralelne s rozšírením „light“ produktov, vyrobených s prídavkom umelých sladidiel sa v americkej populácii zvýšil výskyt obezity o 8 %. Tento trend sa dá pozorovať vo viacerých vyspelých krajinách. Ľudský organizmus je totiž pripravený na to, že po zaregistrovaní sladkej chuti dostane aj energiu. Okamžite sa pripraví na odbúranie cukrov a začne produkovať inzulín. Pri konzumácii „light“ výrobku však organizmus nedostane dostatočné množstvo glukózy, preto jej hladina v krvi klesne pod normálnu hodnotu. Tento proces vyvoláva hlad a nutkanie na maškrtenie. Keďže pri maškrtení nedominujú „light“ produkty, výsledok je nakoniec opačný. Takto nepriamo „light“ produkty prispievajú k priberaniu. Okrem nepriameho účinku však umelé sladidlá pôsobia na zvyšovanie hmotnosti aj priamo. Umelé sladidlá, obzvlášť sacharín, zvyšujú chuť do jedla. Tento fakt je známy aj chovateľom ošipaných, preto do krmiva pre prasatá primiešavajú sacharín.

Čím máme teda sladiť? V domácnosti určite sacharózou prípadne medom. Pokiaľ nepreháňame so sladením svojich potravín, nemusíme sa obávať zdravotných následkov. Pekárenské a cukrárenské výrobky zrejme neovplyvníme, ale môžeme sa vyhýbať hotovým sladkostiam a radšej si ich pripraviť doma. Najviac pre svoje zdravie môžeme urobiť, že vylúčime zo svojho jedálnička sladené nealko nápoje. Je potrebné si uvedomiť aj to, že ak to nie je nutné, je zbytočné siahnuť po umelých sladidlách.

Poďakovanie:

Článok vznikol s podporou grantu KEGA č. 020UVLF-4/2012 (SR).

JANUÁR

13. 01. Zasadnutie predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov (ČOS)
14. 01. Posledná rozlúčka s riaditeľkou Domu slovenskej kultúry (DSK) Annou Ištvánovou v DSK
17. 01. Účasť časopisu Čabän na volebnom fóre v Mlynkoch
27. 01. Zasadnutie Čabianskeho regiónu Osvetového centra Celostátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM) v DSK
Volebné informačné fórum v čabianskom oblastnom dome organizované župnou slovenskou samosprávou
28. 01. Zasadnutie predsedníctva ČOS
29. 01. Deň otvorených dverí v čabianskej slovenskej základnej škole

Volebné informačné fórum v čabianskom oblastnom dome

Anna Ištvánová, emblematická osobnosť dolnozemskej Slovákov

FEBRUÁR

03. 02. Premietanie filmu Hodina dejepisu v Klube slovenských seniorov a rozhovor s profesorom dejepisu Michalom Lásikom.
10. 02. Otvorenie výstavy amatérskeho maliara Ferenca Szilágyiho
12. 02. Volebné stretnutie Slovákov v Poľnom Berinčoku
12. 02. Otvorenie putovnej výstavy 1150. výročie príchodu Sv. Cyrila a Sv. Metoda na územie dnešného Slovenska v Komlóskej slovenskej dvojjazyčnej základnej škole
14. - 16. 02. Celoštátne stretnutie národnostných vedúcich v Dome železničiarov
19. 02. Čabianske slovenské tradície na Čabianskych fašiangoch
19. 02. Prezentácia Čabianskeho kalendára na rok 2014 v DSK. Publikáciu predstavila Gabriela Hamranová.
19. 02. Otvorenie putovnej výstavy 1150. výročie príchodu Sv. Cyrila a Sv. Metoda na územie dnešného Slovenska v Dome prírody v Slovenskom Komlóši
19. 02. Vystúpenie telekgerendáškého slovenského speváckeho zboru Borouka v miestnom Dome dôchodcov
21. - 23. 02. Účasť Gerendášanov a Čorvášanov na Klobasiáde v družobnej obci na Slovensku, Sládkovičove
22. 02. Výstava výšivkárského krúžku vo Veľkom Bánhedeši v rámci programu „Újra öltünk öltögetünk“
23. 02. Tradičné stretnutie pri čaji v Kétšoproni
26. 02. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy
27. 02. Čabiansky slovenský klub a slovenské gazdinky predstavili tradície Slovákov v Kultúrnom stredisku Csabagyöngye

Prezentácia Čabianskeho kalendára na rok 2014 v DSK

MAREC

01. 03. Slovenský bál v Slovenskom Komlôši
04. 03. Účasť na informačnom dni o zachovaní štatútu verejno-prospešnosti spoločenských organizácií v Čabe
06. 03. Premiéra nového predstavenia Komlôšskeho ochotníckeho divadla Vrtochy starej matere
07. 03. Predvolebná kampaň Celoštátnej slovenskej samosprávy v prospech úspešných parlamentných volieb v DSK
07. - 09. 03. XIV. Celoštátna textilná konferencia za účasti čabianskeho výšivkárskoho krúžku Rozmarín
08. 03. Doškoľovanie Slovenského pedagogického metodického centra v čabianskej slovenskej škole
10. 03. Zasadnutie predsedníctva ČOS
13. 03. Rokovanie predsedníctva ČOS a vedúcich kultúrnych skupín ČOS
15. 03. Účasť čabianskej slovenskej školy na miestnych oslavách 15. marca s vyparádeným kočom

Klubovníci na valnom zhromaždení ČOS

16. 03. Slovenská rodinná nedeľa v čabianskom kultúrnom stredisku Csabagyöngye v rámci predvolebnej kampane
21. 03. Volebné valné zhromaždenie ČOS v reštaurácii Hotela Fiume
22. 03. Účasť na medzinárodnej konferencii Historické aspekty života dolnozemsých Slovákov v Nadlaku
Spevácky súbor Horenka z Kétsoproňa vystúpil na XIX. Festivale ľudovej hudby v Čorváši
24. 03. Kladenie vencov na počesť Ondreja Áchima v cintoríne na ceste Berényi, pri pamätnej tabuli na budove tlačiarne Kner a pri buste na pobreží Kereša s účasťou čabianskeho Slovenského klubu
26. 03. Na spomienkovej slávnosti venovanej O. Áchimovi v Budapešti sa zúčastnili početní Dolnozemsčania a vystúpil spevácky zbor Orgován
29. - 30. 03. Účasť troch čabianskych delegátov na veľkonočnom podujatí v Nadlaku

Fašiangy v čabianskej slovenskej škole

APRÍL

05. 04. Účasť na doškoľovaní drotárstva so slovenským drotárom v Čabe
Na čabianskom Folklórnom festivale sa čabianske slovenské gazdinky prezentovali pečením pampúšikov, vystúpili spevácky zbor Borouka (Telekgerendáš), spevácky zbor Horenska a citarový súbor Rosička (Kétsoproň), citaristi Lastovička (Sabadkíďoš)
07. 04. Účasť na zasadnutí Osvetového centra CSSM v Budapešti
Stretnutie čabianskych seniorov s básnikom Jurajom Dolnozemskej v Slovenskom Komlóši
08. 04. Návšteva slovenských žiakov z Čabačudu u čabianskych Slovákov
09. - 10. 04. Trojčlenná delegácia dolnozemskej Slovákov (Čaba, Komlós, Sarvaš) v Brezne

Veľkonočné stretnutie mladých Slovákov z OSMM

10. 04. Vernisáž výstavy Domokosa Gála v Áchimovej sieni čabianskeho oblasťného domu. Organizátorom podujatia bola miestna slovenská samospráva, účinkoval spevácky zbor Orgován
12. 04. Slovenské čajové popoludnie v Telekgerendáši
14. 04. Žiaci slovenského gymnázia v sérii Divadla Jókaiho Slávnosť Adamov a Eví predniesli scénu o Sv. Alžbete
14. - 16. 04. Otvorené dni v čabianskej slovenskej materskej škole
17. 04. Veľkonočná dielňa Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku (OSMM) v DSK
Návšteva Slovenských seniorov v Múzeu Mihálya Munkácsyho
21. 04. Guinnessov rekord v stavaní hradu z kraslíc v rámci Pálenkového festivalu za účasti národností. Slovenskú národnosť reprezentovali kraslice vyhotovené učiteľkami čabianskej slovenskej školy
23. 04. Prezentácia a literárne čítanie knihy Judity Ledzényiovej Cesta v župnej knižnici. Účinkovala Ildika Očovská
24. 04. Účasť na vernisáži výstavy Srdcom vyšité - čepce a party v slovenskom ľudovom odevu v Ráckeve (Veľký Bánhedeš a čabiansky výšivkársky krúžok Rozmarín)
26. 04. Vystúpenie speváckeho zboru Čabianska ružička na slovenskej klobasiáde v Slovenskom Komlóši
Účasť speváckeho zboru Orgován (zlatá medaila) a speváckeho zboru Horenka na Celoštátnej kvalifikačnej súťaži v Orosháze
Slovenský deň v Irminčoku s hosťami z Veľkej Tarče
Konferencia Verejnoprospešnej spoločnosti Legatum v Sarvaši
Účasť na Valnom zhromaždení Únie slovenských organizácií v Maďarsku (ÚSOM) v Slovenskom Komlóši
28. 04. Majáles čabianskeho slovenského klubu
29. 04. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy
30. 04. Rozlúčková slávnosť žiakov 12. triedy čabianskeho gymnázia
Fórum národnostných spoločenských organizácií v DSK a fórum o školstve a výchove na Župnom úrade vlády v organizovaní Úradu základných práv

MÁJ

02. 05. V rámci V. tanečného festivalu a 20. tanečného galaprogramu vystúpili aj košickí tanečníci súboru Bobalet
03. 05. Účasť speváckeho zboru Horenka z Kétsőproñu na Slovenskom dni v Čabačude
05. 05. Prehliadka miesta konania Dña Slovákov v Maďarsku v Kestúci
Požehnanie kroja speváckeho zboru Horenka v katolíckom kostole v Kétsőproñi
08. 05. Literárne čítanie čabianskeho slovenského klubu v DSK
10. 05. Stretnutie bývalých žiakov sálaškej školy „Sopronytanya” v Kétsőproñi
11. 05. Vystúpenie speváckych zborov Čabianska ružíčka a Orgován v Poľnom Berinčoku na spomienkovej slávnosti bývalých vedúcich miestnych Slovákov
14. 05. Varenie halušiek v oblastnom dome za účasti čabianskych slovenských gazdiniek
16. 05. Spomienkové slávnosti Juraja Jána Harruckerna na okolí mesta a na mestskom úrade v Békešskej Čabe pri príležitosti 350. výročia jeho narodenia
17. 05. XXI. ročník divadelnej prehliadky Deti deťom v Sarvaši
Kavalkáda ľudovej hudby v Sabadkídőši

Nový kroj speváckeho zboru Horenka v Kétsőproñi

18. 05. Závinový festival v Malom Kereši
Slávnostný program pri príležitosti 40. výročia pávieho krúžku Ruža v Kondoroši
21. 05. Vernisáž výstavy malých škôlkarov Trpaslíkov-maliarov, ktorých vedie maliar- umelec Miklós Zoltán Baji v čabianskej slovenskej škole
22. 05. Spomienková slávnosť Gyulu Dedinszského v Evanjelickej cirkvi pri príležitosti 20. výročia jeho úmrtia
23. - 24. 05. Účasť speváckeho zboru Orgován na semifinále Celoštátnej súťaže dôchodcov Kto čo vie v Keszthelyi
24. 05. Veselica vína v Segede. Na podujatí vystúpila folklórna skupina z Nadlaku a uskutočnilo sa divadelné predstavenie divadla Vertigo Keď dozrel čas
Slovenská klobasiáda v Gerendáši
Deň detí v Čabasabadi
26. 05. Deň rodiny Slovenského klubu v Áchimovej sieni
27. 05. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békéšská Čaba
Cesta čabianskych slovenských seniorov do Budapešti
28. 05. Sobotňajšia škôlka v Csabagyöngye a na čabianskom hlavnom námestí
30. 05. Školenie vedúcich kultúrnych súborov v Sarvaši – organizátorom podujatia bolo Osvetové centrum CSSM
Vystúpenie speváckeho zboru Orgován na stretnutí speváckych zborov v Spoločenskom dome ozbrojených síl (FEK)
- mimoriadna cena

Spevácky zbor Orgován na oslavách v Poľnom Berinčoku

JÚN

02. 06. Cyklistický výlet Klubu Seniorov na Póstelek
Účasť Čabánov a Komlóšanov na premiére Divadla X v Nadlaku
03. 06. Spevácky zbor Orgován vystúpil v Dome dôchodcov
04. 06. Prezentácia knihy Slováci v Srbsku z aspektu kultúry v DSK. Organizátorom podujatia bol Výskumný ústav CSSM.
05. 06. Oslavy dňa slovenských pedagógov v oblastnom dome. Organizátorom podujatia bola Slovenská samospráva župného mesta Békešská Čaba.
10. 06. Podpísanie zmluvy o spolupráci a účasti slovenských gymnazistov na verejnoprospešných prácach (čabianska, komlóšska a sarvašská slovenská organizácia)
14. 06. Návšteva nadlackých evanjelikov v čabianskom slovenskom klube a v oblastnom dome
16. - 21. 06. Verejnoprospešná práca študentov čabianskeho slovenského gymnázia v slovenských inštitúciách (DSK a oblastný dom) a na slovenských akciách

*Na oslavách J. Harruckerna –
spomienka na príchod Slovákov do Čaby*

18. 06. Stretnutie slovenských ľudových zborov a kapiel v Sabadkíďoši
20. 06. Účasť na konkurze ručných prác v Mezőkövesde (čabiansky výšivkársky krúžok Rozmarín získal prvú cenu a dve jeho členky osobitnú cenu)
20. - 22. 06. Rozlúčková slávnosť v čabianskom slovenskom gymnáziu
20. - 22. 06. Mládežnícke národnostné fórum 2014 v Slovenskom Komlóši, organizované OSMM
21. 06. Maršuj Komlóš! – premietanie PR filmu v Slovenskom Komlóši, organizované OSMM
23. 06. Priateľsky okolo kotlíka (akcia čabianskeho slovenského klubu)
23. - 28. 06. Slovenský gitarový tábor v Čabe
24. 06. Slovenská samospráva župného mesta Békéšská Čaba a župy Békéš pozdravila maturujúcich študentov čabianskeho slovenského gymnázia
- Zasadnutie predsedníctva Únie slovenských organizácií v Maďarsku v DSK
- 27.06. Galaprogram slovenského gitarového tábora

Podpísanie dohody o verejnoprospešnej práci stredoškôľakov

JÚL

03. 07. In memorian Anna Ištvánová – tichá spomienka v komlôšskom cintoríne, organizovaná ČOS
04. - 6. 07. Deň Slovákov v Maďarsku v Kestúci
07. 07. Dvor muziky na dvore DSK
12. 07. Na obecnom dni v Šarkadkerestúre vystúpil citarový súbor Rosička z Kétšoproňu
12. - 14. 07. Prezentácia a účasť na Dolnozemskom dvore Folklórneho festivalu Pod Poľanou v Detve
17. 07. Slovenský večierok v rámci Radničných večerov v Čabe (Divadlo X z Nadlaku + slovenská zábava v DSK)
18. 07. Na pohrebe klubovníka spieva spevácky zbor Orgován
21. 07. Slovenský tanečný tábor v Novom meste pod Šiatrom, Organizátorom podujatia SOC
26. 07. Jubilejný koncert pri príležitosti 5. výročia založenia komlôšskeho Madolinového súboru Tremoló
27. 07. Vystúpenie speváckeho zboru Čabianska ružička na 48. Novohradskom národnostnom stretnutí v Banke
28. 07. - 20. 08. Slovenský denný tábor v Gerendáši
29. 07. Slovenský blok čabianskeho leta na hlavnom námestí mesta – vystúpili spevácke zbory Orgován a Čabianska ružička, malí citaristi zo školy a Ján Berta

Mladí účastníci citarového tábora na vystúpení v Gyule

AUGUST

01. - 03. 08. Svetové stretnutie Elečanov za účasti Slovákov z Černe, primátora obce Jášč a s výstavou čabianskeho výšivkárskeho krúžku Rozmarín
02. 08. Slávnostné otvorenie Slovenského domu v Eleku
V rámci slovenských národných slávností Stretnutie dolnozemských slovenských učiteľov v Báčskom Petrovci
14. – 16. 08. X. Letný zborový kemp v Báčskom Petrovci v rámci dolnozemskej dohody
15. - 16. 08. Deň jabĺk v Čabasabadi a Stretnutie sálaškových učiteľov v Čabasabadi (ČOS)
15. - 18. 08. Spoznávací zájazd členov ČOS do Prahy
16. - 17. 08. Gastronomický deň a výstava Srdcom vyšité - čepce a party v slovenskom kroji v komlóšskej slovenskej škole (aj zo zbierky čabianskeho výšivkárskeho krúžku Rozmarín)
20. 08. Slováci v Kéthšoproni usporiadali festival Zachovajme si kultúrne tradície za účasti čabianskeho slovenského klubu, speváckych zborov Čabianska ružička a Orgován, Slovákov z Kondoroša, Telekgerendášu a Čabačudu

Čabiansky región na Dni Slovákov v Maďarsku v Kestúci zastupoval Spevácky zbor Borouka z Telekgerendášu

17. 08. Slovenský gastronomický deň v komlôšskej slovenskej škole s výstavou dolnozemskej čepcov
18. -20. 08. Medzinárodný festival dychovej hudby ZENIT v Čabe s Dychovým orchestrom Železiarne Podbrezová
ČOS usporiadala súťaž sólistov v rámci festivalu ZENIT v Dome železničiarov
V rámci Slávnosti remesiel na Budínskom hrade plodom spolupráce ČOS+DSK – PMZA (Slovensko)-SĽKŽB (BMNE)
18. - 21. 08. Tábor, Slovenské ľudové remeselníctvo na Dolnej zemi v Báčskom Petrovci, ktorý sa uskutočnil v rámci Dolnozemskej dohody, sa zúčastnilo 12 žiakov z Čaby
23. 08. Hostovanie divadla z Brezna v Slovenskom Komlôši
22. - 24. 08. Slováci z Kétsoproňu na návšteve v Hriňovej - partnerskej obci na Slovensku
26. 08. Zasadnutie predsedníctva a Valné zhromaždenie ČOS
28. 08. Valné zhromaždenie Únie slovenských organizácií v Maďarsku v Slovenskom Komlôši
29. - 31. 08. Delegácia z Čabasabadi v družobnej obci Hradište na Slovensku
30. 08. Slovenský deň a obaračky v Gerendáši

Výšivkársky krúžok Rozmarín pri práci v DSK

SEPTEMBER

02. 09. - 02. 10. Výstava Attilu Fazekasa v DSK
04. 09. Recepčia Generálneho konzulátu SR spojená s koncertom Košickej filharmónie vo veľkom evanjelickom kostole v Békešskej Čabe, pri príležitosti Dňa slovenskej ústavy a 10. výročia vstupu SR do EÚ
05. - 07. 09. Podujatie Priateľstvo bez hraníc na linke Čorváš-Sládkovičovo
06. 09. Oberačkové slávnosti v Dome rozprávok s čabianskym slovenským klubom a speváckym zborom Orgován
Účasť delegácie Únie slovenských organizácií v Maďarsku na Slovenskom dni v Malom Kereši
Ildika Očovská z Čaby vystúpila a Slováci z Poľného Berinčoku spoluúčinkovali na Dni poľovníkov v Poľnom Berinčoku
Na Dni verejnoprávných médií v Milenárnom parku v Budapešti zastupovala Slovákov OSMM s komlóškymi tanečníkmi
08. 09. Účasť na zasadnutí Osvetového centra CSSM a na slávnostnej recepcii Veľvyslanectva SR pri príležitosti Dňa slovenskej ústavy a 10. výročia vstupu SR do EÚ v Budapešti
12. - 13. 09. Národnostný festival V pokoji v Békeši v Čabe
Deň sliviek v Sarvaši s čabianskymi slovenskými seniormi
Deň kukurice v Čabačude

Lámanie kukurice u člena slovenského klubu

17. 09. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy
20. 09. Slovenský kultúrny večierok vo Veľkom Bánhedeši
20. - 21. 09. Doškoľovanie pre choreografov slovenských tancov v Sarvaši,
organizované Osvetovým centrom CSSM
22. 09. Slávnostný program pri príležitosti ukončenia rekonštrukcie
budovy čabianskej slovenskej školy
26. -27. 09. Cez Nadlak je... súťaž sólistov slovenského ľudového spevu
Berinčania v družobnej osade na Slovensku v Sládkovičove
27. 09. Súťažná prehliadka Slovenský škvránok v Čabačude –
účastníci: spevácke zbory Orgován, Čabianska ružička, Bo-
rouka, Horenka a gitarový súbor Rosička
Stretnutie slovenských cirkevných speváckych zborov v
Šámšonháze. Organizátorom podujatia bola CSSM
Deň halušiek v Kondoroši s čabianskymi slovenskými gaz-
dinkami
Čabiansky slovenský klub sa zúčastnil na varení rybacej po-
lievky na nábřeží Kereša

Komlóske slovenské ochotnícke divadlo na festivale V pokoji v Békeši

OKTÓBER

- 03.-05.10. Oslavy 25. výročia udelenia štatútu mesta Poľnému Berinčoku so Slovákami z celej župy
Aktívna účasť na Dolnozemskej jarmoku v Kovačici
Zájazd telekgerendáškych Slovákov do družobnej obce na Slovensku (Bzovík)
08. 10. Prezentácia publikácie Historický atlas evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku v DSK. Organizátorom podujatia bol Výskumný ústav CSSM
11. 10. Slovenské priateľské stretnutie v Telekgerendáši s Kukuričným festivalom
13. 10. Vernisáž výstavy Zoltána Bácsfalviho v DSK
14. 10. Účasť citarového súboru Rosička a speváckeho súboru Horienka z Kétsoproňu na Stretnutí národnostných citarových súborov v Kisiratosi
10. - 12. 10. Putovná súťaž stredoškôľakov Z dolnozemskej slovenskej reálií v Čabe
10. 10. Vyhodnotenie Dolnozemskej dohody na rok 2014 a podpísanie dohody na rok 2015

Dolnozemskí Slováci s Igorom Furdíkom na javisku v Kovačici

17. - 18. 10. Účasť na na V. seminári slovenských dolnozemskej pedagógov v Nadlaku, učiteľke Slovenskej školy Libuši Peštiovej bola udelená cena Samula Tešedíka
18. 10. Čabianski Slováci v družobnej obci Litava
Oslavy 65. výročia založenia tanečného súboru Komlôš v Slovensom Komlôši
22. 10. Spevácky zbor Čabianska ružička vystúpil na vernisáži výstavy o I. svetovej vojne v Kultúrnom stredisku Csabagyöngye
24. 10. Slovenská klobasiáda v Čabe
Stretnutie rodákov z Čaby na Radnici s Čabianskou ružičkou
Stretnutie slovenských literátov z Maďarska s členmi Körösmen-ti Irodalmi Társaság v župnej knižnici v Békešskej Čabe
Stretnutie bardejovských motoristov s čabianskymi motoristami
Vernisáž výstavy Janka Kešela Slzy slovenskej lipy v Múzeu Mi-hálya Munkácsyho za účasti speváckeho zboru Čabianska ružička
27. 10. Výstava v znamení 100. výročia vypuknutia I. svetovej vojny v čabianskom slovenskom oblastnom dome za účasti speváckeho zboru Orgován

*Prezentácia publikácie Historický atlas evanjelickej cirkvi a.v.
na Slovensku organizovaná VÚSM*

NOVEMBER

01. 11. Spomienka na slovenských predkov v miestnom cintoríne – v Kétsőproni s gitarovou skupinou Rosička
03. 11. Čabianski slovenskí seniori navštívili novoodovzdaný Csaba Park s odborným výkladom
06. - 09. 11. Spoločný stánok Dolnozemských Slovákov na knižnom veľtrhu Bibliotéka 2014 v Bratislave
07. 11. Národnostný galaprogram Békešskej župy v kultúrnom dome v obci Vésztfő. Predstavila sa Slovenská samospráva Békešskej župy a vystúpil spevácky zbor Orgován
08. 11. OSMM a miestna slovenská samospráva usporiadali slovenský mládežnícky bál a bál na Martina v Čabe
Vystúpenie speváckeho zboru Orgován a členov speváckeho zboru Čabianska ružička na stretnutí speváckych zborov v Gyule
11. 11. Zasadnutie miestnej slovenskej samosprávy v Poľnom Berinčoku
12. 11. Prednáška Z pohľadu vedy o Výskumnom ústave CSSM, organizovaná Spolkom na ochranu mesta v Békešskej Čabe
Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békešská Čaba
14. 11. Metodický deň pre učiteľky materských škôl v Békešskej Čabe. Organizátorom podujatia bolo Slovenské pedagogické metodické centrum CSSM
Priateľské stretnutie obecnej a miestnej slovenskej samosprávy v Kétsőproni
14. 11. Gitarový súbor Rosička z Kétsőpronu sa zúčastnil na Stretnutí gitarových súborov v Nagyszénási
Slováci z Poľného Berinčoka sa aktívne podieľali na miestnych oslavách Dňa Martina
15. 11. Na oslavách 15. výročia Evanjelického domu seniorov účinkoval miestny slovenský spevácky zbor a gazdinky
Slovenský deň v Čabačude
16. 11. Slovenský spevácky zbor v Poľnom Berinčoku účinkoval na oslavách 30. výročia založenia miestneho klubu dôchodcov
Spevácke zbory Čabianska ružička a Orgován sa zúčastnili na Festivale vojenských piesní z I. svetovej vojny v Kultúrnom stredisku Csabagyöngye
18. 11. Čabiansky slovenský klub a gazdinky usporiadali pre prvá-

- kov slovenskej školy mimoriadnu hodinu (tradičné vyrábanie gágorčokov)
18. - 19. 11. Slovenský národný korpus – prednáška a praktický seminár, organizované Výskumným ústavom CSSM19. 11.
20. 11. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békešská Čaba
20. 11. Vyhlásenie výsledkov súťaže detských kresieb usporiadanej Slovenskou samosprávou v Békéši v mestskej knižnici
- 21.- 22. 11. Spolu na javisku a mimo neho v Sarvaši, prehliadku slovenských ochotníckych divadiel, ktorú organizuje divadlo Vertigo CSSM, otvoril ochotnícky divadelný krúžok zo Slovenského komlóša
25. 11. Účasť na slovenskom filmovom seminári v Segedíne
25. 11. Katarínska a Alžbetínska zábava v Gerendáši
29. 11. Slovenský deň a zabíjačka v Eleku so speváckymi zbormi z Békešskej Čaby

Klub slovenských seniorov v Čaba parku

DECEMBER

05. 12. Mikuláš v slovenskej škôlke a medzi Slovákami v Poľnom Berinčoku
06. 12. Odovzdanie slovenského oblastného domu v Medeši
08. 12. Deň národnosti v Čabe s odovzdaním vyznamenania Za čabianskych Slovákov
09. 12. Verejné zasadnutie Slovenskej samosprávy v Poľnom Berinčoku
Slovenský deň v Kondoroši spojený s odovzdaním vyznamenania Slovenskej samosprávy župy Békéš Za békešských Slovákov
11. - 17. 12. Slovenská samospráva v Békéši usporiadala pre škôlkárov program Očakávanie sviatkov
12. 12. Národnostný deň v Poľnom Berinčoku a uzavretie roka v Slovenskom klube
21. 12. K zapáleniu sviec na adventnom venci v Medeši miestni Slováci prispeli gastronomickými pochútkami a kultúrnym programom
Zapálenie štvrtej sviece na adventnom venci v Poľnom Berinčoku usporiadala miestna Organizácia Slovákov a deti tamojšej slovenskej škôlky
Štvrtú sviečku na adventnom venci v Eleku zapálil predseda Slovenská národnostná samospráva
V posledný vyučovací deň v Kétšoroni sa v základnej škole Sv. Štefana konal program venovaný slovenským vianočným tradíciám s gitarovou skupinou Rosička a speváckym zborom Horenka
Gitarová skupina Rosička a spevácky zbor Horenka vystúpili na vianočnom programe kétéšoproňských dôchodcov

OBSAH

Kalendárna časť.....	4
Salute lectori! <i>Michal Lászik</i>	29
„Slúžiť a pracovať za občiansku sféru“ <i>Hajnalka Krajcsovicsová</i>	31
40 rokov v službách slovenskej národnosti <i>Alžbeta Račková</i>	35
Významenaní v našich mestách a obciach.....	37
25. výročie založenia Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku <i>Ondrej Kiszely</i>	44
65-ročné jubileum tanečného súboru Komlós <i>Marianna Bajczzerová</i>	46
Ondrej Krupa 80-ročný <i>Alžbeta Uhrinová</i>	49
Slávnostný príhovor k osemdesiatinám Ondreja Krupu <i>Ján Botík a Juraj Dolnozemský</i>	50
Vedecko-organizačná činnosť Ondreja Krupu <i>Anna Divičanová</i>	54
K publikácii Michala Hrivnáka: Áchim a Slováci <i>Anna Kováčová</i>	58
Slovacikálne knižné zbierky v zahraničí – Sarvaš <i>Gabriela Hamranová</i>	62
Pätnásť rokov na linke priateľstva <i>Alžbeta Gyimesiová Hugyiková</i>	65
Gervikov sálaš v Čorváši <i>Alžbeta Gyimesiová Hugyiková</i>	67
Slováci v Eleku Dr. <i>Judita Kuruczová Czvalingová</i>	69
Z čajových večierkov v Kétsöproni.....	71
Už 20 rokov na čele slovenskej samosprávy <i>Kende Détár</i>	74
Aktívny život v pamiatkovom dome <i>Enikő Czinkoczká</i>	79
Program pre nadaných <i>Eszter Brhliková</i>	87
Slovenská samospráva obce Kétsöproň <i>Viktória Czirbulyová</i>	97
Pitvaroš a Slovenská národnostná samospráva v obci <i>Vivien Dénešová</i>	104
Spolupráca Slovenskej národnostnej samosprávy v Slovenskom Komlóši s partnerským mestom Jelšava <i>Viktória Nyíriová</i>	108
Nezabúdame <i>Gregor Papuček</i>	112

Básne z pozostalosti <i>Pavla Samuela</i>	114
Mätež po paródii <i>Ivan Miroslav Ambruš</i>	116
Človek mieni... <i>Jarmila Nacuová</i>	122
Ako to zvládnuť... <i>Juraj Dolnozemský</i>	125
Malá kuchárka <i>Mária Spuriganová</i>	126
Prízraky <i>Anna Räu-Lehotská</i>	129
Poetika obrazov majstra Jonáša <i>Mgr. Jarmila Gerbocová</i>	133
Níred'házsky rodák – slovenský insitný maliar <i>Jozef Kanyuk Ján Jančovic</i>	139
Uhorské vol'by v diele Petra Kompiša <i>Ivan Halász</i>	142
Békešská Čaba, Krompachy (a ja) <i>Ludovit Dulai</i>	148
Organárska dielňa Martina Šaška v Békešskej Čabe <i>Ján Jančovic</i>	154
Moje školy <i>Ondrej Krupa</i>	157
Fotografia z roku 1900 <i>Pavol Krasko</i>	161
K storočnici profesora Michala Filipa <i>Miroslav Demák</i>	164
„Levočská biela pani“ za krajinu obetovala hlavu <i>Pavol M. Kubiš</i>	169
Vieme čím sladíme?	173
Kronika udalostí roka 2014.....	178

ČABIANSKA ORGANIZÁCIA SLOVÁKOV – DOM SLOVENSKEJ KULTÚRY HAUS DER SLOWAKISHEN KULTUR – HOUSE OF SLOVAK CULTURE

5600 Békéscsaba, Kossuth tér 10.

Tel./fax: +36 66 321-771; 441-750, Mobil: +36 30 74 23 421

E-mail: szlovakhaz@gmail.com; szlovakpanzio@gmail.com • Internet: www.slovak.hu

**Penzió Slovák • Reštaurácia • Spoločensko-výstavné priestory
Slovák Panzió • Étterem • Közösségi-kiállító terek**

Náš penzió Vás čaká v centre mesta v impozantnej budove za Veľkým evanjelickým kostolom s dvadsaťštvorhodinovou službou. Na prízemí, miestnosti Domu slovenskej kultúry zabezpečujú priestor pre podujatia, tréningy a menšie konferencie (max.40 osôb), pri čom sa tu nachádza aj slovenské špeciality ponúkajúca slovenská reštaurácia. Na poschodí Vám zabezpečí oddych 11 dvojposteľových izieb s prístelkami, sociálnym zariadením, kablovým televízorom, rádiom a telefónom. Autom prichádzajúci hostia bezplatne si môžu zaparkovať v uzavretom parkovisku.

Organizovanie života kultúrnych telies Csoportok szervezése és működtetése

Citarový súbor Boleráz,
spevokoly Čabianska ružička a Orgován,
Slovenský páví krúžok,
Výšivkárske krúžky Rozmarín a Fajalka
Klub seniorov,
Klub slovenských gazdiniek
a záhradkárov,
Slovenský klub,
Sobotňajšia škôlka

Publikačná činnosť
Kiadványozási tevékenység
Čabiansky kalendár,
mesačník Čabän,
ročne 1-2 publikácie o dedičstve

Organizovanie školení, kurzov a konferencií Képzések, oktatások, konferenciák szervezése

Organizovanie podujatí
Rendezvények szervezése

